

FORORD

Behovet for en norsk ringmerkningsmanual har vært diskutert med jevne mellomrom i nærmere 20 år. Etterhvert som kravene til ringmerkerne stadig ble større, var det nødvendig å få samlet alle regler og bestemmelser innenfor to permer sammen med de instruksjer som er utarbeidet av Ringmerkningsentralen.

Redaksjonskomiteén har også sett det som viktig å gi noen enkle råd om hvordan ringmerkerne bør forholde seg overfor publikum. Det er ikke innlysende at de som finner en fuglering vet hva de skal gjøre med den, eller at de forstår hvorfor vi ringmerker fugl.

Denne manualen er lagt opp på samme måte som den engelske ringmerkningsmanualen, og deler er direkte oversatt fra den engelske utgaven og bearbeidet for norske forhold.

Ringmerkningsentralen vil rette en hjertelig takk til British Trust for Ornithology for at vi fritt kunne benytte den engelske utgaven. En spesiell takk rettes til Geir Olav Toft for det arbeidet han har utført i forbindelse med oversettelsen av kapittel 5 og 9, og til Ole Wiggo Røstad for det arbeidet han har utført i tilknytning til kapittel 8.1.

NOFs Ringmerkningsutvalg har vært til stor hjelp med den endelige utformingen av manualen. Uten utvalgets kritiske gjennomgang av manuskriptet hadde manualen ikke vært av den faglige kvaliteten som den er. Karl-Birger Strann, Tycho Anker-Nilssen, Kjell Mork, Bjørn Erik Paulsen og Andreas Cleve takkes hjerteligst for det arbeidet de har utført.

Til slutt takkes Norsk Ornitologisk Forening for at de har tatt på seg arbeidet med å trykke og distribuere manualen, samt foreta nødvendige justeringer og opprettinger av manuskriptet.

Stavanger, januar 1991

Olav J. Runde

Stavanger Museum 1991
Omsetningsillustrasjon: Tycho Anker-Nilssen
Illustrasjoner: Berit Broen
Produsert av Norsk Ornitologiske Forening
Forhandlet av Norsk Ornitologisk Forening
Adr.: Boks 2207, 7001 Trondheim
Trykt hos Bjærum Trykkeri A.S.
ISBN: 82-90054-31-9

INNHOOLD

1. OM RINGMERKING	9
1.1. HISTORIKK	
1.1.1. Ringmerkingens historie	
1.1.2. Ringmerkingens historie i Norge	
1.1.3. EURING	
1.2. LOVVERKET	11
1.2.1. Lov om villet	
1.2.2. Retningslinjer for ringmerking av fugl og fangst av fugl for ringmerking	
1.3. RINGMERKING. FORMÅL OG RESULTATER	14
1.4. ORGANISERING	16
1.5. SKADER RINGMERKINGEN FUGLENE?	16
1.4.1. Om ringer	
1.4.2. Fangst og behandling	
1.6. DISIPLIN	18
2. LISENSER ETC	19
2.1. LISENSTYPER	
2.1.1. Generelle lisenser	
2.1.2. Begrenset lisens	
2.1.3. Lisens for bruk av kanonnett	
2.2. KRAV TIL DE ULIKE LISENSSTYPERNE	20
2.2.1. Krav til A-lisens	
2.2.2. Krav til B-lisens	
2.2.3. Krav til C-lisens	
2.3. HVORDAN OPPNÅ MERKELISEN	21
2.4. LISENSINNEHAVERENS FORPLIKTELSER	22
2.5. VARSLINGSPLIKT	22
2.6. MISLIGHOLDELSE AV LISENSEN	23
2.6.1. Inndraging av lisensen	
2.6.2. Ankemuligheter	
2.7. RINGMERKINGSGRUPPER OG ORNITOLOGISKE STASJONER	24
2.7.1. Ringmerkingsgrupper	
2.7.2. Ornitologiske stasjoner	
2.7.3. Organisering	
2.8. RUTINER VED FORNYELSE AV LISENSEN	25
2.9. NEDLEGGELSE AV RINGMERKINGSAKTIVITETEN	25
2.9.1. Midlertidig pause	
2.9.2. Permanent opphør	

3. FORSIKTIGHETSREGLER FOR RINGMERKER		
3.1. HYGIENE	27	60
3.2. FYSISKE FARER	28	61
4. FANGST AV FUGLER FOR RINGMERKING		
4.1. FANGSTNETT	29	65
4.1.1. Autorisasjon, distribusjon etc		
4.1.2. Ulike typer nett		
4.1.3. Sikkerheten med nettfangst		
4.1.4. Teknikker til å frigjøre fuglene fra nettet		
4.1.5. Hjelpetstyr		
4.1.6. Kontroll med fangstnett		
4.1.7. Sikring av nett		
4.1.8. Nybegynnere		
4.2. NETTFANGST UNDER SPESIELLE FORHOLD	36	79
4.2.1. Fangst på overnatningsplasser		
4.2.2. Fangst av vadefugler		
4.2.3. Fangst i sivskoger		
4.2.4. Fangst med sveipemetoden		
4.2.5. Fangst på offentlige steder		
4.2.6. Fangst i hekkesongen		
4.2.7. Fangst under ugunstige værforhold		
4.3. ANDRE FANGSTMETODER	43	83
4.3.1. Klappnett, russer etc.		
4.3.2. Kanonnett og rakettnett		
4.4. FANGST I KALDT VÆR	44	85
4.5. BRUK AV LYD	45	86
4.6. FANGST AV VOKSNE FUGLER I RUGEKASSER	46	87
4.7. EN PÅMINNELSE	47	93
5. OPPBEVARING, HÅNDTERING OG FRISSETTING		
5.1. INNLEDNING	48	96
5.2. OPPBEVARINGSBEHOLDERE	48	
5.2.1. Poser		
5.2.2. Kasser		
5.2.3. Oppbevaringsbur av sekkestre		
5.3. HÅNDTERING	51	
5.4. FUGLENS REAKSJONER PÅ HÅNDTERING	54	
5.5. FRISSETTING AV FUGLER	57	
5.6. TRANSPORT AV FUGLER	58	
5.7. SYKE OG SKADDE FUGLER	58	
5.7.1. Innledning		
5.7.2. Mindre skader		
5.7.3. Alvortige skader		
5.7.4. Oljeskadede fugler		
5.8. DØDELIGHET	59	
6. RINGMERKINGEN		
6.1. GRUNNLEGGENDE RUTINER		60
6.2. MERKETENGER		61
6.3. SETTE PÅ OG TA AV RINGER		61
6.3.1. Metoder til å lukke ringene		
6.3.2. Metoder til å ta av ringer		
6.3.3. Utskifting av slitte ringer		
6.4. RIKTIG RINGSTØRRELSE		65
6.4.1. Generelle betraktninger		
6.4.2. Arter, ringstørrelser og eventuelle begrensninger		
6.5. ANDRE MERKER		78
6.5.1. Generelle bemerkninger		
6.5.2. Fargeringer		
6.5.3. Andre merkemetoder		
6.5.4. Registrering av prosjektene		
6.6. MERKING AV REIRUNGER		79
6.6.1. Noen generelle prinsipper som er avgjørende for riktig merkealder		
6.6.2. Noen praktiske forhold		
6.7. FORBUD OG UNNTAK		83
7. FUGLEN I HÅNDA		
7.1. ARTSBESTEMMELSE		85
7.2. FUGLENS KROPPSELER OG FJÆRDRAKT		86
7.3. ENGELSK - NORSK ORDLISTE FOR RINGMERKERE		87
7.4. FYSIOLOGISKE PROSESSER		93
7.4.1. Forbeiming i hodeskallen		
7.4.2. Sitasje av fjær, myting, og fornying av fjær		
7.4.3. Rugefleks		
7.4.4. Kloakkåpningens form		
7.4.5. Fettklasser		
7.5. BIOMETRI		96
7.5.1. Begrunnelse for å ta mål		
7.5.2. Måling av vinge		
7.5.3. Måling av 3.håndsvingfjær		
7.5.4. Måling av nebb		
7.5.5. Måling av tars		
7.5.6. Måling av stjert		
7.5.7. Advarsel angående måltraking		
7.6. VEKT		102
7.7. VINGEFORMEL		102
7.8. MYTESTUDIER		106
7.9. PARASITTER		106

8. RINGMERKINGSLISTER, SKJEMAER ETC	108
8.1. MERKELISTER	
8.1.1. Utfylling av merkelister	
8.1.2. De enkelte rubrikkene	119
8.2. ÅRSOPPGJØR	119
8.2.1. Oppstilling av merkene fordelt på art og alder	
8.2.2. Ringbeholdning	
8.3. RAPPORTERING AV RINGMERKTE FUGLER	121
8.3.1. Definisjoner	
8.3.2. Gjenfangst	
8.3.3. Kontroller	121
8.4. EDB	121
8.5. ULIKE SKJEMATYPER	123
9. FORHOLDET TIL PUBLIKUM	123
9.1. GENERELLE FORHOLD	
9.2. TILLATELSE TIL Å DRIVE RINGMERKING	124
9.2.1. <i>Generelt</i>	
9.2.2. <i>Naturreserver og andre spesielle områder</i>	
9.3. INTERESSERTE FORBIPASSERENDE	125
9.4. KRITIKERE	126
9.5. VANLIGE MISFORSTÅELSER	127
9.6. DET SKREVNE ORD	128
9.7. FOREDRAG	129
9.7.1. Generelt	
9.7.2. Lysbilder til foredrag	
9.7.3. Presentasjon av foredraget	
9.8. KONTAKT OG SAMARBEID MED ANDRE MERKERE	130
9.9. TILFELDIG MERKING	132
APPENDIX	
Ringkoder brukt ved Zool. Museum, Oslo	

KAPITTEL 1 OM RINGMERKING

1.1. HISTORIKK

1.1.1. Ringmerkingens historie

I vår historie er det flere steder omtalt merking av fugler, men dette vil ikke bli nærmere omtalt her. Starten av den moderne ringmerking er knyttet til den danske ad junkten Hans Christian Mortensen. Hans idé gikk ut på at det ble festet en ring av lettmetall til fuglens ben. Hver ring skulle forsynes med et løpenummer og en adresse. Mortensen begynte med sine første forsøk i 1890, men først i 1899 var en rekke praktiske problemer løst, og han kunne da begynne med en mer systematisk merking.

Mortensens metode ble etter kort tid adoptert av andre, og i 1903 ble det igangsatt organisert ringmerking ved Rossitten i Øst-Preussen. Deretter fulgte Ungarn (1908), England (1909), Jugoslavia (1910), Nederland og Sverige (1911) og Norge (1914).

Utenom Europa ble metoden først tatt i bruk noen år senere, for selv om American Bird Banding Association ble grunnlagt i 1909, ble det her vesentlig merket andefugler, og med ringer påført bibelsitater i stedet for løpenummer. De to hovedsentralene i Nord-Amerika, Washington og Ottawa, ble først etablert henholdsvis i 1920 og 1922. I land utenom Europa og Nord-Amerika er merking av fugler av enda nyere dato, f.eks. Japan (1924), Egypt (1937), New Zealand (1947), Sør-Afrika (1948), og Australia (1953).

1.1.2. Ringmerkingens historie i Norge

I 1914 begynte H.Tho.L.Schaanning på privat basis å merke fugler. Ringene bar adressen "Zoolog.Museum Kristiania S". Da Schaanning ble konservator ved Stavanger Museum, utvidet han ringmerkingarbeidet, men først i 1927 gikk han over til adressen "Stavanger Museum" på ringene.

I 1914 begynte også Norsk Jeger- og Fiskerforening med merking av rypet, og disse merkingene ble en tid ledet av Alf Wollébæk ved Zoologisk Museum i Oslo.

Statens Viltundersøkelser videreførte denne virksomheten, og selv om interessen i de første årene særlig var knyttet til rypet, kom virksomheten etterhvert til å omfatte alle arter. Inntil utgangen av 1960 ble det kun brukt ringer med inskripsjonen "Zool.Museum Oslo", og fra 1961 ble adressen "Stat.Vilt. Ås Norway" benyttet. Statens Viltundersøkelser avviklet ringmerkningsvirksomheten tidlig i 1970-årene, og restbeholdningen av ringer ble i 1974 overtatt av noen merkere knyttet til Universitetet i Oslo. Her ble en ny sentral opprettet, og deres nye ringer fikk adressen "Zool.Mus.Oslo.Norway". Denne sentralen avviklet sin virksomhet i 1987.

To andre institusjoner i Norge har hatt ringer med egne adresser. Tromsø Museum har i liten målestokk merket vesentlig sjøfugler, og Zoologisk Laboratorium ved Universitetet i Oslo merket i perioden 1940-52 litt i overkant av 11000 fugler. Sporadisk har også enkeltpersoner brukt ringer med eget navn, men oversikt over disse merkingene manglet.

Fra 1.januar 1987 overtok Stavanger Museum organiseringen av ringmerkningsvirksomheten i Norge. Dette betyr at vi for første gang siden starten har fått samlet denne virksomheten til en sentral for hele landet.

1.1.3. EURING

EURING (The European Union for Bird Ringing) er en sammenslutning av uavhengige ringmerkningsentraler, og ble dannet for å standardisere ringmerkingen i Europa. Målet er å utvikle og fremme bruken av ringmerking som ornitologisk undersøkelsesmetode og å sikre at dataene blir lagret på en ensartet måte.

EURING betjener en EURING DATA BANK. Her lagres gjenfunn av ville fugler merket av de sentralene som er medlemmer. Enhver sentral har likevel råderett over sine egne gjenfunn, og må gi skriftlig tillatelse før kopier kan utleveres fra databanken. I 1990 var 31 ringmerkningsentraler fra 22 land tilknyttet.

1.2. LOVVERKET

1.2.1. Lov om viltet

Lov om viltet av 29.mai 1981 nr.38, med endringer ved lov av 8.april 1983 nr.17, fastslår i paragraf 3 at

"Alt vilt, herunder dets egg, reir og bo er fredet med mindre annet følger av lov eller vedtak med hjemmel i lov."

det heter videre i samme paragraf

"Det er forbudt å fange, jage, drepe eller skade fredet vilt"

og sist, men ikke minst,

"Ved enhver virksomhet skal det tas hensyn til viltet og dets egg, reir og bo, slik at det ikke påføres unødige lidelse og skade."

Grunneierens enerett til jakt og fangst er fastslått i paragraf 27

"Med de innstrenkninger som er fastslått i denne lov og i forskrifter gitt i medhold av loven, har grunneieren enerett til jakt og fangst."

En virksomhet som ikke innebærer at viltet blir tilegnet eller ødelagt kan i denne sammenheng vanskelig betegnes som jakt eller fangst. Dette gjelder f.eks. ringmerking av fugler.

Om fangst heter det i paragraf 24

"Bruk av fangstredskaper er forbudt med mindre annet følger av lov eller vedtak med hjemmel i lov."

Om jegeravgift og fellingsavgift heter det i paragraf 40

"Den som vil drive jakt og fangst etter denne lov skal betale jegeravgift etter satser og regler som Kongen fastsetter."

I paragraf 42 heter det

"Departementet kan ved forskrift frita for betaling av jegeravgift etter paragraf 40 når det gjelder felling og fangst til vitenskapelige formål og annen felling som ikke er ledd i vanlig jakt og fangst."

De retningslinjene som gjelder for ringmerking av fugl er utarbeidet delvis på grunnlag av denne loven, men i større grad på "Forskrifter av 23.desember 1974 om adgang til å innsamle egg og å felle eller fange vilt for vitenskapelige eller andre særlige formål."

1.2.2. Retningslinjer for ringmerking av fugl og fangst av fugl for ringmerking

Retningslinjene gjengis i sin helhet, og Ringmerkingssentralen forutsetter at ringmerkerne gjør seg kjent med innholdet, og følger bestemmelsene.

I

Retningslinjene gjelder ringmerking av fugl og fangst av fugl for ringmerking i medhold av tillatelse gitt Stavanger Museum ved ansvarlig leder for Ringmerkingssentralen, jf lov om viltet av 29.mai 1981 og forskrifter av 23.desember 1974 om adgang til å innsamle egg og å felle eller fange vilt for vitenskapelige eller andre særlige formål. Tillatelsen gjelder for hele landet og uten hensyn til de fredningsbestemmelser som loven har fastsatt, med unntak for områder som er fredet etter lovens bestemmelser om biotopvern. Tillatelsen omfatter ikke områder som er fredet i medhold av andre lovverk.

II

Stavanger Museum ved ansvarlig leder for Ringmerkingssentralen er bemyndiget til å gi skriftlig, personlig tillatelse til å ringmerke fugl eller fange fugl for ringmerking i henhold til disse retningslinjer. Slik tillatelse må bare gis til personer som har tilstrekkelig innsikt og øvelse. Det skal stilles følgende krav til personer som gis tillatelse til å ringmerke fugl:

1. Vedkommende ringmerker må ha fylt 16 år og ha blitt opplært til å håndtere fugl, å foreta nødvendig bestemmelser og målinger av fugl og å sette ringmerke på fugl. Opplæringen må skje under veiledning av en ringmerker som i lisens for ringmerking i minst 3 år og av vedkommende ringmerker være vurdert kyndig til slikt arbeid. Vedkommende må under opplæringsarbeidet ha blitt tilstrekkelig kjent med aktuelle arter og rings-tørrelser til å kunne utføre ringmerking på egen hånd. Utover dette skal de krav til ringmerkere som Ringmerkingssentralen til enhver tid setter, være tilfredsstillt.

2. All ringmerking som vedkommende utfører, skal foregå på de vilkår som er fastsatt i disse retningslinjer og innenfor de begrensninger som er gitt i lisensen fra Ringmerkingssentralen.

12

For personer som gis tillatelse til å fange fugl for ringmerking stilles følgende tilleggskrav:

3. Vedkommende ringmerker må ha fylt 18 år og må ha tilstrekkelig erfaring fra ringmerkingarbeid hvor slik fangst av fugl som tillatelsen omfatter, inngår regelmessig og under kyndig veiledning. Det skal her særlig settes krav til at vedkommende kan håndtere det aktuelle fangstredskap og fange fugl på en tilfredsstillende måte (jf pkt. VII i retningslinjene).
4. Vedkommende må ha nødvendig kjennskap til fuglenes fjærdraktstøffe gjennom året og må kunne skille mellom hann- og hunnfugler og mellom de ulike aldersklasser av fugl når dette er mulig eller rimelig. Ringmerkingssentralen gir nærmere retningslinjer for hva som skal bestemmes. Tillatelsen skal lyde på navn og omfanget av tillatelsen må være klart avgrenset til aktuell oppgaveformål, både i den skriftlige tillatelsen og på lisenskortet som utstedes. Når det er snakk om bestemte fuglearter og/eller bruk av fangstredskap(er) skal dette gå klart fram av tillatelsen og lisensen.

III

Fangst av fugl for ringmerking omfatter i medhold av denne tillatelse som er gitt Ringmerkingssentralen, bruk av bærbare fangstinnretninger på land av typene mistnett, ruser, klappfeller og håv. Ringmerkingssentralen angir nærmere detaljer om utforming og bruk av disse felletypene. Fangst ved bruk av andre innretninger er ikke tillatt uten spesiell tillatelse fra Direktoratet for naturforvaltning.

IV

Tillatelse til målbevisst fangst for ringmerking av sjeldne, sårbare eller truede arter kan bare gis i spesielle tilfeller hvor virksomheten inngår som en del av et vitenskapelig prosjekt e.l. og som er godkjent av Ringmerkingrådet.

V

Ringmerkingssentralen skal årlig utarbeide lister over ringmerkere med angivelse av tillatelsenes omfang (begrensninger) som skal oversendes Fylkesmannen og Direktoratet for naturforvaltning ved årets begynnelse.

13

Før tillatelsen benyttes skal ringmerkeren innhente uttrykkelig samtykke fra vedkommende grunneier. Når det er mulig ut fra de begrensninger som er gitt i lisensen, skal ringmerkeren sende gjenpart av tillatelsen til viltnermda i den aktuelle kommune(r) og politiet i det området tillatelsen er tenkt benyttet. Unntak fra disse regler må bare forekomme dersom det dreier seg om tilfeldig merking av reirunger eller annen tilfeldig ringmerking uten bruk av fangstinnretninger. Ved slike unntak bør vedkommende grunneier, viltnermd og politimyndighet varsles i ettertid.

Ved enhver ringmerking av fugl og fangst av fugl for ringmerking skal det gåes fram på en human og hensynsfull måte slik at fuglene ikke skremmes unødige eller på noen måte skades (jf Dyrevernlovens bestemmelser). Ved bruk av stående fangstredskaper (misnett, klappfeller m.v.) skal disse være under stadig oppsyn når de er funksjonsklare. Fangstredskaper skal aldri forlates uten at de er tatt ned eller på annen måte tatt ut av funksjon og sikret. All ringmerking og fangst må foregå uten unødige å utfordre eller krenke folks følelser. Uttaking av fugl fra fangstredskaper skal foregå regelmessig og på en forsvarlig måte.

Enhver tillatelse til ringmerking eller fangst for ringmerking av fugl skal gis på vilkår om årlig rapportering til Ringmerkingsentralen etter de bestemmelser sentralen har gitt i tillatelsen. Ringmerkingsentralen er ansvarlig for systematisering og lagring av ringmerkningsdata og å gjøre dem tilgjengelig for bruk til forskning og forvaltning. Sentralen skal også årlig gi samlede oversikter til Direktoratet for naturforvaltning over virksomheten.

1.3. RINGMERKING. FORMÅL OG RESULTATER

Den berømte engelske ornitologen H.F. Witherby skrev i en artikkel i British Birds i 1909 (årgang 3: 4-7), hvort han annonserte starten på den engelske ringmerkingsentralen, følgende:

"Dersom en oppnår tilfredsstillende resultater, kan en lære mye av merkede fugler. Vi skulle få en mer nøyaktig forestilling om bevegelsene til de enkelte fuglene enn hva som noen gang har vært mulig ved hjelp av andre metoder, og dette vil ikke bare kaste lys over de mer generelle sidene ved fugletrekket, men det bør også lære oss mye om mer spesielle ting som til nå er uklart. Vi kan f.eks. vite den generelle utbredelsen av en art om vinteren og om sommeren, men vi vet ikke i hvilken grad de enkelte individene trekker; eller, i slike tilfeller som med måltrost og rødstripe, om de enkelte individene i det hele tatt trekker. Sjøfuglenenes bevegelser vet en lite om, og mye kan læres ved å merke et stort antall. Dette programmet kan også fortelle oss hvilken innflytelse alderen har på fjærdrakten etc.; hvor en ungfugl, hvis fødested vi kjenner, hekker; om fuglene vender tilbake til gamle rugeplasser, og om enkelte par holder sammen i flere hekkesesonger."

Nå er ringmerkingen lenge blitt akseptert som en vesentlig metode for forskning, og blir benyttet i stor utstrekning i de aller fleste industriland i verden. Witherby's opprinnelige mål er like aktuelt i dag, selv om de har blitt utvidet og fått en betydning som få kunne ha ant for selv 25 år siden. Det vitebegjæret som påvirket folk som Witherby, motiverer oss fortsatt, men det har kanskje blitt mer målrettet. Nå er en av hovedhensiktene med ringmerkingen å kunne framskaffe biologiske data som kan legges til grunn for en fornuftig bevarings- og forvaltningspolitikk. Selv om svært mye kan skrives om merkingens målsetting i våre dager, kan det viktigste sammenfattes som følger:

- å kartlegge så detaljert som mulig vintertilholdsstedet for hver eneste hekkepopulasjon, og omvendt;
- å kartlegge de normale ruter som trekkfuglene benytter, og om der er viktige raste plasser eller ei for hver art;
- å kartlegge varigheten av fugletrekket, hvor lang tid de bruker på reisen, og hvilken effekt været har;
- å finne hvilke arter som er delvis trekkfugler, og om det er noen individer fra en bestand som trekker hvert år mens resten blir tilbake, eller om noen individer trekker i noen år og blir tilbake i andre år;
- å undersøke ungfuglenes spredning og hvilken rolle dette spiller for koloniseringen av nye områder;

- å finne ut forventet levealder til de enkelte artene, og beslektede spørsmål som alder ved første hekking, om de fortsetter å hekke hele livet, og den maksimale alder de kan oppnå;

- å kartlegge endringer av f.eks. trekkmønstre, levealder eller dødsårsaker. Det må bemerkes at de fleste av de problemstillingene som her er nevnt ikke kan løses ved hjelp av en enkelt merkers innsats. De kan løses kun ved felles bestrebelser. Det er en vanlig villfarelse at det har blitt merket nok fugler. For de aller fleste analyser er det viktig å ha så mange gjennfunn som mulig, og dette krever merking i stor målestokk.

1.4. ORGANISERING

Ringmerkingsevne i Norge organiseres av Ringmerkingssentralen ved Stavanger Museum etter fullmakter gitt av Direktoratet for naturforvaltning. Direktoratet for naturforvaltning har også oppnevnt et Ringmerkingråd. Dette rådet er sammensatt av en representant fra DN, en fra NINA, en fra NOF, en fra de naturhistoriske museene, og en fra Ringmerkingssentralen. Rådet er et rådgivende organ både for de bevilgende myndigheter og for Ringmerkingssentralen. Norsk Ornitologisk Forening har også oppnevnt et Ringmerkingsutvalg. Utvalgets oppgaver blir bestemt av et mandat som fastsettes av NOFs styre.

1.5. SKADER RINGMERKINGEN FUGLENE?

1.5.1. Om ringer

Det er en grunnleggende forutsetning for ringmerkingen at ringmerkte fugler oppfører seg på samme måte som umerkte fugler av samme art. Dersom ringen hindrer fuglene i å leve et normalt liv, viser gjennfunnene bare hva handikappede fugler gjør, og vil derfor være uten verdi. Det er således, ved siden av humanitære årsaker, de sterkeste vitenskapelige grunner til å forsikre seg om at ringen ikke gjør noen skade på den fuglen som bærer den. Siden H. Mortensen begynte med ringmerking i Danmark har metoden spredd seg til mer enn femti land i alle verdensdeler. Den har således blitt testet og utsatt for kontroll i mange tiår og i alle slags klimatiske og habitatsmessige forhold, og en kan således nå være forvisset om gyldigheten av grunnforutsetningen: en skikkelig

ring av passende størrelse, og riktig påsatt, hindrer ikke fuglen og skader den heller ikke. Overtydende støtte for dette er de mange gjennfunnene av gamle fugler.

Noen eksempler på ekstremt gamle fugler (år-måneder-dager):

Havlire	29-10-29	Munk	10-08-14
Rødnebbterne	27-11-09	Låvesvale	9-07-19
Havsule	25-03-03	Blåstrupe	8-08-22

Flere av disse artene trekker over store avstander, og drar hver vinter til den sørlige halvkulen, og for rødnebbternens vedkommende til den Antarktiske pakkisen. Underforstått ligger det i disse tallene at flere av disse ringmerkte fuglene flyr forbausende store avstander i løpet av sitt lange liv. Fugler som er i stand til å utføre slike utholdenhetsprestasjoner kan vanskelig sies å være handikappet. Dersom en trenger ytterligere bevis på at det ikke er skadelig å merke fugler, til tross for de indirekte bevisene nevnt ovenfor, trenger en ikke gå lenger enn til gjennfangstene. Enhver merker som arbeider i samme område gjennom en årrekke får et ganske stort antall "faste" fugler - fugler som fanges gang på gang, sesong etter sesong. Denne gjentatte behandlingen av de samme individene gir en alle muligheter til å undersøke tilstanden til både ring og fot. Når det er snø og temperaturen svinger rundt frysepunktet, kan snø eller is samle seg på ringer som bæres av fugler som leter etter mat langs bakken - f.eks. svarttrøst. Noen ganger kan en se at fuglene hakker på disse "snøballene", og dette kan tyde på at de kan være til hinder. I de fleste tilfeller blir de ignorert, og langvarige observasjoner viser at denne tilstanden ikke varer lenge. Det er viktig at enhver ringmerker sender rapport til sentralen om tilfeller hvor ringen har skadet fuglen.

1.5.2. Fangst og behandling

Det er ikke bare kvaliteten på ringen som avgjør om ringmerkingen skal være uskadelig for fuglen. Minst like viktig er merkerens dyktighet, og det hensyn han tar til fuglene. Fra det øyeblikket en fugl flyr i nettet eller går inn i en ruse til den blir satt fri etter merking og undersøkelse, blir den utsatt for farer som den ellers ikke hadde stått overfor. Slike farer blir holdt på et lavt nivå ved hjelp av godt vedlikeholdt utstyr, og ved hjelp av erfaring, årvåkenhet og omtanke fra merkerens side. Mye av det etierfølgende vil bli viet teknikker og metoder som vil hjelpe til med å beskytte fuglene.

1.6. DISIPLIN

Det er enhver merkers plikt til å forvisse seg om at ens eget arbeid ikke er kritikkverdig, og å hjelpe til med å gi personer en har under opplæring den samme høye standard. Selv om det endelige ansvar ligger hos Ringmerknings-sentralen, har enhver merker forpliktelse til å hjelpe til med å høyne denne standard ved å informere sentralen om vanskeligheter som måtte oppstå, og om nye og bedre metoder som de utvikler.

Ringmerkningsentralen forutsetter at de regler og anbefalinger som vi kommer med følges. De strengeste kritikerne til ringmerkingen bør være merkerne selv.

En merker som ser at en annen merker er inkompetent eller skjødesløs, har en klar forpliktelse til å reagere, siden feil som ikke rettes opp kan føre til at en undergraver tilliten til at ringmerkingen er human. En kameratslig irettesettelse burde være nok, men hvis dette ikke fører fram, må en ikke unnlate å rapportere fakta til sentralen. Enhver klage som sentralen mottar fra publikum, og enhver rapport med påstand om misligheter fra en annen merker, vil bli undersøkt, og den kritiserte merkeren vil få full anledning til å forklare seg. Merkelisensen kan bli dratt inn, eller modifisert, mens undersøkelsen pågår. Dersom misligheten blir bevist, kan lisensen bli dratt inn for en bestemt periode, eller i verste fall for alltid. Ringmerkningsentralen stoler på god fornuft og godt samarbeid med merkerne slik at disiplinære tiltak kan unngås.

KAPITTEL 2 LISENSER ETC.

2.1. LISENSTYPER

Vær oppmerksom på at inndelingen av ulike lisenser er endret. Det finnes i utgangspunktet to lisensstyper:

- *generell lisens, dvs. en lisens som ikke er belagt med begrensninger hva angår arter som kan merkes, eller hvor en kan merke dem.*
- *begrenset lisens, dvs. en lisens som er belagt med en eller annen form for begrensninger hva angår arter som kan merkes, eller hvor en kan merke dem.*

2.1.1. Generelle lisenser

Det finnes to typer generelle lisenser – **A-lisens** og **B-lisens**. En merker med **A-lisens (A-merker)** kan merke alle arter og bruke alle lovlige fangstredskaper – unntatt herfra er arter som står på lister hvor spesiell lisens kreves (enkelte truede arter) eller av andre grunner er satt på forbudliste av Ringmerknings-sentralen. En merker med **B-lisens** kan merke reiringer av alle arter som ikke krever spesiell lisens, eller står på forbudliste utarbeidet av Ringmerknings-sentralen.

2.1.2. Begrenset lisens

En begrenset lisens kalles **C-lisens (C-merker)**. Begrensningen vil alltid stå påført lisensen, og vil i hovedsak bestå enten av begrensninger i antall arter som lovlig kan merkes, eller at merkingen kan foregå kun på bestemte steder.

2.1.3. Lisens for bruk av kanonnett

Ringmerkingssentralen har ikke anledning til å gi tillatelse til å bruke kanonnett eller rakettnett. Slik tillatelse må innhentes fra Direktoratet for naturforvaltning. En av forutsetningene for å få slik tillatelse, er at vedkommende har gyldig A- eller C-lisens fra Ringmerkingssentralen.

2.2. KRAV TIL DE ULIKE LISENSTYPENE

For å sikre at merkerne skal være best mulig kvalifisert, krever Ringmerkingssentralen at alle ringmerkete med A- og B-lisens, og de aller fleste med C-lisens, skal gjennomgå et teoretisk kurs som avsluttes med en prøve. Den generelle delen av dette kurset er basert på Ringmerkingshåndboken, og den spesielle delen (for A-lisenser og en rekke C-lisenser) er bygd på bestemmelserlitteratur.

2.2.1. Krav til A-lisens

En A-merker må være i stand til å bruke bestemmelseslitteratur slik at de fugler som fanges blir alders- og kjønnsbestemt i de tilfeller hvor dette er mulig. I praksis vil dette bety at lisensinnehaveren må ha, og kunne bruke, **Identification Guide to European Passerines** av Lars Svensson. Tilsvarende bøker finnes for vadefugler og rovfugler, og vil etterhvert komme for andre grupper også. Dette fordrer at lisensinnehaveren er fortrolig med metoder for biometrisk måltaking (jf kap. 7).

For å oppnå A-lisens, må merkeren være fylt 18 år og ha hatt B-lisens i minimum 2 år. En A-lisens gir innehaveren rett til å bruke ruser og feller. Skal lisensen omfatte bruk av fangstnett, må det kunne dokumenteres at vedkommende kan bruke slike nett. Det er likeledes et krav at ringmerkeren alene, men under veiledning, har tatt ut minimum 500 fugler fra fangstnett. Av disse 500 fuglene bør minst 300 fugler representere vanskelige arter/tilfeller, f.eks. vadere, spetter, gjerdesmelt, meiser og stær.

2.2.2. Krav til B-lisens

Innehaveren av en B-lisens må ha fylt 16 år, og må ha bestått prøven som avslutter den generelle delen av ringmerkingssentralen. Det må likeledes kunne dokumenteres at vedkommende er fortrolig med å sette på ringer. Under opplæringsperioden må han ha vært med på å ringmerke minimum 1500 fugler, og av disse må minimum 500 ha blitt påsatt ring av vedkommende lisenssøker. Han må kunne sette på ringer både av stål og av aluminium.

2.2.3. Krav til C-lisens

Siden C-lisensene kan omfatte alle begrensninger hva angår arten og fangstmetoder, er det vanskelig å sette opp definitive krav. En merker som har tillatelse til å bruke alle lovlige fangstredskaper, men kun innenfor et begrenset område (f.eks. fuglestasjon), må avlegge de samme prøver som for A-lisens. Den andre yttergrensen utgjøres av en person som har behov for å merke kun én art i et begrenset tidsrom (f.eks. i forbindelse med en konkret forskningsoppgave). Det vil i dette tilfellet være urimelig å kreve fullføring av kurs.

Ringmerkingssentralen vil i hvert enkelt tilfelle avgjøre hvilke krav som stilles.

2.3. HVORDAN OPPNÅ MERKELISENS

Siden både A-lisens og B-lisens (og de fleste C-lisensene) krever at innehaveren har bestått et grunnkurs, samt et videregående kurs for A-lisenser, har Ringmerkingssentralen i samarbeid med NOF utarbeidet det nødvendige kursmateriellet. NOF's ulike underavdelinger, fuglestasjoner og ringmerkingssentraler vil arrangere disse kursene etter behov. For å få erfaring i den praktiske delen, så som påsetting av ringer, bruk av fangstnett etc. må den som søker om lisens kunne dokumentere at han også behersker dette. I praksis må en allerede godkjent merker attestere for at vedkommende søker kan dette. Ingen kan attestere for en lisensstype som stiller strengere krav enn hva man selv har.

I helt spesielle tilfeller kan Ringmerkingssentralen dispensere fra kravet om praktisk dokumentasjon for de ulike lisensstyper.

En søknad til Ringmerkingssentralen om lisens må gi opplysninger om vedkommendes alder, samt vedlegges attester på de kurs og praktisk erfaring

som lisenstypen krever. I områder hvor det finnes ringmerkingsgrupper (eller ornitologiske stasjoner) må nye merker være villig til å tilknyttes disse, og søknaden om lisens (A-lisens og B-lisens) sendes Ringmerkingssentralen gjennom vedkommende ringmerkingssgruppe (ornitologisk stasjon).

2.4. LISENSINNEHAVERENS FORPLIKTELSER

En ringmerker må alltid rette seg etter Ringmerkerens Håndbok og de prinsipper den fremmer. Enhver lisensinnehaver skal ha sitt personlige eksemplar av gjeldende utgave av Ringmerkerens Håndbok.

Enhver ringmerker må ta det fulle ansvar for sin egen ringmerking og for all ringmerking gjort i hans navn, på hans vegne eller under hans veiledning. På samme måte må ringmerkingsgrupper og ornitologiske stasjoner kunne navngi personen som har satt på en bestemt ring. Dette er viktig i de tilfeller hvor det er begått feil eller utført handlinger som kan medføre straffereaksjoner fra Ringmerkingssentralens side. Med mindre enkeltpersoner kan identifiseres, må hele grupperingen gjøres ansvarlig.

Enhver ringmerker må, innenfor rimelighetens grenser, gjøre alt for å sikre seg mot at ringer, fangstnett eller annen fangstredskap faller i hendene på uvedkommende. Ringmerkingssentralen skal informeres om alt tap, og i tilfelle tyveri av ringer og fangstnett, skal politiet informeres umiddelbart. Det bør likeledes vurderes å informere politiet ved alvorlige skadeverk på utstyret forårsaket av uvedkommende.

2.5. VARSLINGSPLIKT

Merkelisen fritar ikke innehaveren fra å innhente de nødvendige tillatelser for å kunne merke fugler på andres grunn. Det går klart fram av kapittel 1 (avsnitt 1.2.2. romertall VI) at ringmerkeren skal innhente grunneiers uttrykkelige samtykke før merkingen finner sted. Dette skal alltid gjøres dersom det benyttes noen form for fangstredskaper.

Dersom en skal ringmerke i områder med særlige fredningsbestemmelser, f.eks. reservater, må en på forhånd innhente skriftlig tillatelse fra områdets forvaltningsorgan.

Ringmerkeren har også en klar forpliktelse til å sende melding til viltneimnda i den kommunen en merker, og likeledes varsle politiet eller lensmannen. Tilfeldig merking kan unntas fra denne varslingsplikten, selv om en i slike tilfeller bør varsle i ettertid. Det er ikke nødvendig å varsle for hver lokalitet innen samme kommune – det er nok å gi skriftlig melding om at du vil foreta ringmerking av fugler i kommunen innenfor et angitt tidsrom, samt legge ved kopi av merkelisensen.

2.6. MISLIGHOLDELSE AV LISENSEN

2.6.1. Inndraging av lisensen

Enhver ringmerker forplikter seg til å følge de retningslinjene for ringmerking av fugl og fangst av fugl for ringmerking som står angitt i kapittel 1 (avsnitt 1.2.2.) og som ikke direkte angår Ringmerkingssentralen. Likeledes forplikter enhver ringmerker seg til å følge de krav som Ringmerkingssentralen til enhver tid setter. Dersom det forekommer brudd på disse bestemmelser, kan Ringmerkingssentralen med øyeblikkelig virkning inndra lisensen for kortere eller lengere tid, og ved særlig grove overtredelser, for alltid. Lisensinnehaveren vil få skriftlig melding fra Ringmerkingssentralen med begrunnelse, og kopi av denne meldingen blir også sendt til Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmannens Miljøvernnavdeling i vedkommende lisensinnehavers hjemstedsfylke.

2.6.2. Ankemuligheter

Ringmerkere som får lisensen inndratt av Ringmerkingssentralen har anledning til å anke denne avgjørelsen direkte inn for Direktoratet for naturforvaltning. Kopi av anken sendes samtidig til Ringmerkingssentralen.

2.7. RINGMERKINGSGRUPPER OG ORNITOLOGISKE STASJONER

2.7.1. Ringmerkningsgrupper

De fleste ringmerkningsgrupper arbeider innenfor et relativt begrenset område, andre omfatter hele fylker. I det første tilfellet finner Ringmerkningsentralen det naturlig at andre merker ikke merker i disse områdene uten at det først er etablert kontakt med den eksisterende gruppen for på den måten å unngå unødvendige forstyrrelser av fuglene. I det andre tilfellet, hvor ringmerkningsgruppen omfatter et helt fylke, kan den eksisterende gruppen ikke gjøre regning med å unngå merkinger i fylket av andre merkere, eller at det kan bli etablert nye grupper innen fylket. Ringmerkningsentralen finner det likevel naturlig at den tilstedeværende gruppe blir kontaktet slik at dobbeltarbeide o.l. kan unngås. Samarbeid er viktig i slike tilfeller.

2.7.2. Ornitologiske stasjoner

Fuglestasjonene har helt klare avgrensninger på det området de merker innenfor. Ringmerkningsentralen vil betrakte det som brudd på god ringmerkningsmoral dersom andre merkere ringmerker på slike områder uten tillatelse fra vedkommende stasjon.

2.7.3. Organisering

Hver ornitologisk stasjon og ringmerkningsgruppe skal velge én person som skal være bindeleddet mellom Ringmerkningsentralen og stasjonen/gruppen. Denne personen må være i besittelse av A-lisens og tillatelse til å bruke fangstnett, eller for ringmerkningsgrupper som kun merker reitunger, B-lisens. Ringmerkningsentralen betrakter denne personen som ansvarlig leder for stasjonen/gruppen.

Lederen skal levere følgende årsoversikter til Ringmerkningsentralen:

- ringbeholdning for gruppen/stasjonen ved årsskiftet
- opptelling av antall merkete fugler, fordelt på art og alder (pull eller voksen)

Lederen skal videre hvert år søke om fornyet lisens for gruppen/stasjonens merker. I tilfelle eksisterende medlemmer ikke blir anbefalt fornyet lisens, plikter lederen å begrunne dette overfor Ringmerkningsentralen. Lederen er likeledes forpliktet til å forvise seg om at de krav Ringmerkningsentralen stiller til de ulike lisensstypene er innfridd av de personene han anbefaler.

Lederen skal dessuten hvert år varsle viltnemnd og lensmann/politi i kommuner der det forventes at ringmerking vil finne sted.

Gruppen/stasjonens ringbeholdning skal forvares av lederen.

2.8. RUTINER VED FORNYELSE AV LISENSEN

Alle lisenser er gyldig i ett år, og utløper 1. mars.

En lisensinnehaver må hvert år søke om å få fornyet lisensen - dette gjøres på spesielt skjema som utsendes av Ringmerkningsentralen i god tid før utløpstiden for lisensene. En lisens vil ikke bli fornyet før vedkommende innehaver har levert oversikt over ringbeholdningen, årsoversikt for ringmerkningsvirksomheten og tapsskjema. Det vil være enklere for Ringmerkningsentralen om disse tre oversiktene ble levert samtidig med lisenssøknaden.

2.9. NEDLEGGELSE AV RINGMERKINGSAKTIVITETEN

2.9.1. Midlertidig pause

Under forutsetning av at en merker har levert fullt årsoppgjør, kan han ta en midlertidig pause på inntil tre år uten å måtte gjennomgå ny opplæring. Dersom pausen varer lenger, vil vedkommende måtte avlegge nye prøver for han kan bli tildelt lisens på nytt.

2.9.2. Permanent opphør

En merker som avslutter ringmerkingsaktiviteten for godt, er forpliktet til å returnere restbeholdningen av ringer til Ringmerkingssentralen sammen med merkelister og oversikter som ikke er levert tidligere. Han er videre forpliktet til å enten ødelegge eventuelle fangstnett eller oppbevare dem på en måte som gjør at de ikke faller i hendene på uvedkommende – alternativt selge/gi dem bort til en annen merker med tillatelse til å bruke fangstnett.

En merker knyttet til en gruppe leverer eventuelle ringer, nett, merkelister og oversikter til gruppelederen.

KAPITTEL 3

FORSIKTIGHETSREGLER FOR RINGMERKERE

3.1. HYGIENE

På samme måte som hos andre dyr, kan fuglene lide av en rekke infeksjoner. De fleste av disse er særegne for fugler, mens noen deles med andre dyr, inkludert mennesket. De to som er mest orntalt, er ornitose (papegøysesyke) og salmonellose. Ornitose blir ofte satt i forbindelse med importerte buifugler (papegøyer), men mange ville fugler kan bli smittet. Hos mennesket forårsaker den feber med betennelse i lungene. Det er mulig at den form for ornitose som finnes hos våre ville fugler ikke smitter mennesket, men dersom en merker blir syk etter å ha vært i kontakt med fugler, bør legen informeres om dette.

Salmonellose videreføres ved bakterier, og er vanlig hos rotter og mus, men kan også videreføres til fugler. Det har forekommet oftest hos grønnefink, gråspurv, dompap, gråsisik og måker. Det kryr av bakterier i ekskrementene til den syke fuglen, så det er meget lett å få dette på hendene, og sjansen for "matforgiftning" er da stor. Avfallsplasser som besøkes av måker er en vanlig smitekilde.

Det er forholdsvis liten sjanse for at ringmerkere skal bli smittet ved kontakt med friske fugler forutsatt at normale hygieniske regler følges. En skal imidlertid være mer forsiktig ved behandlingen av syke eller døde fugler, særlig hvis en har mistanke om smitte.

Det kan være verdt å merke seg følgende anbefalinger:

- vask hendene med såpe og vann etter at du har vært i kontakt med fugler og skitne oppsamlingsposser
- spis ikke mens du holder på med ringmerking med mindre du har vasket hendene først. Vær også klar over at smitten kan overføres via fingrene til en sigarett og deretter til munnen
- sår bør være plastret mens du ringmerker

– vær spesielt forsiktig når du behandler syke eller døde fugler. Dette bør gjøres utendørs og ikke på kjøkkenbordet

– hold ikke oppsamlingsposen i munnen for å frigjøre begge hendene for uttak av fugler i nettet

– etterlatenskaper i oppsamlingsposer bør ristes ut i friluft og ikke innendørs hvor det lett kan innåndes. Noen smittestammer kan overleve i månedsvis i tørre ekskrementer fra fuglene

– ved intensive ringmerking bør en huske på tilstrekkelig mat, søvn og tørre klær. Neglisjerer en dette nedsetter en kroppens motstandsevne mot enhver form for sykdom, det være seg ormitose eller forkjølelse

3.2. FYSISKE FARER

Ringmerking kan enkelte ganger medføre at en både må bruke båt, klatre eller svømme for å komme fram. Ingen ringmerker bør gjøre dette med mindre det er helt trygt, og at han har den nødvendige trening og utstyr. Legger en ut på ringmerkingsturer i ulendt terreng, bør alle fornuftige forsiktighetsregler tas, inkludert det å orientere andre om hvor du har tenkt å gå.

Ringmerkere har dessverre mistet livet både under klatring og på sjøen. Under slike forhold bør en ikke være alene, og en må ha det nødvendige utstyret – redningsvester er ikke viktige som bolter og tau.

Ringmerkingssentralen har intet ansvar for sikkerheten til den enkelte merker.

KAPITTEL 4

FANGST AV FUGLER FOR RINGMERKING

4.1. FANGSTNETT

4.1.1. Autorisasjon, distribusjon etc

Fangstnett ble oppfunnet i Japan for over 300 år siden, og er nå den vanligste fangstmetoden i ringmerkingsøyemed. I Norge, som i de fleste andre land, er det forbud mot å bruke fangstnett dersom en ikke har spesiell tillatelse til det. Det er derimot ikke forbudt å tilby nett for salg, eller å importere slike nett.

I Norge har Ringmerkingssentralen ved Stavanger Museum fått delegert myndighet til å autorisere ringmerkere, og også til å gi tillatelse til enkeltmerkere å bruke fangstnett i sin ringmerkingsvirksomhet. NOF selger, i full forståelse med Ringmerkingssentralen, fangstnett til merkere med gyldig tillatelse til å bruke slike nett.

Ringmerkere som låner ut, selger, eller på annen måte skaffer nett til personer som ikke har tillatelse til å bruke dem, vil miste lisensen dersom forholdet blir kjent av Ringmerkingssentralen.

4.1.2. Ulike typer nett

De to vanligste typene har masketørrelse på henholdsvis 1 1/4 og 1 1/2 tommer. Den minste masketørrelsen fanger også de minste sangerne og fuglekonger, og den største masketørrelsen er best egnet til troster og vadere. Disse nettene kan en få kjøpt i forskjellige lengder (18, 12, 9 og 6 meter), og med 2 eller 4 lommer.

Ved siden av variasjoner i masketørrelse, kan en også få nett i ulike farger, trådtyper etc. Det vil være en umulig oppgave å gi noen fullstendig oversikt her. Før en kjøper nett bør en tenke over hvilke arter som vil dominere i fangsttallet (små arter – små nettmasker), kamufleringsmuligheter (dårlig kamuflering – tynnere nett), og hvor lange nettene kan være (en skal ikke ødelegge vegetasjonen for å få plass til lange nett, og lange nett er mer utsatte for vind).

NOF-salg vil til enhver tid ha oversikt over de fleste aktuelle nett-typer, og også hvor disse kan kjøpes.

4.1.3. Sikkerheten med nettfangst

Omfattende erfaringer med fangstnett, både i Norge og i utlandet, har utallige ganger vist hvor verdifull denne fangstmetoden er. Erfaringene har også vist at metoden er like trygg som andre aksepterte fangstmåter dersom den blir benyttet forsvarlig av trente og erfarne merkere. Hvis fangstnett brukes av utrente merkere, eller på uansvarlig måte, kan de være svært farlige for fuglene. **Det er enhver ringmerkers plikt å forvise seg om atfangstnett blir brukt riktig og med full hensyntaken til fuglenes velvære.**

Variable faktorer ved nettfangst er flere, for eksempel området som blir brukt, antall fugler fanget, atferden til de ulike artene i nettet og dyktigheten til merkerne. Av denne grunn er det svært vanskelig å utarbeide faste regler for bruk av fangstnett. Erfaring, oppmerksomhet, og selvdisciplin er mer verdifull enn et komplisert regelverk. Alle som bruker fangstnett må rette seg etter de hovedregler vi anbefaler, og spesielt være oppmerksomme på de forsiktighetsregler en må følge ved bruk av fangstnett i hekkesesongen og i kuldeperioder.

4.1.4. Teknikker til å frigjøre fuglene fra nettet

Erfaringer har vist at ikke alle er psykisk eller fysisk skikket til å bli gode nettfangstmerkere. Godt syn og stødige, følsomme fingrer er viktige kvaliteter. Følsomme fingrer er spesielt viktig siden en dyktig nettringmerker i stor grad stoler på berøringskontakten. Tålmodighet og besindighet er like viktige egenskaper, og personer som har en tendens til å bli nervøse eller miste fatningen bør holde seg borte fra å bruke fangstnett.

I motsetning til selve merkingen, som er en rutinehandling med dertil hørende redskap og standard ringstørrelser, representerer enhver fugl i fangstnettet et unikt problem. Sikre metoder for å løse fuglene må læres ved å se på erfarne merkere, og ved stadig selv å forsøke under kyndig veiledning.

Nettopp fordi det finnes en uendelighet av mulige problemer som kan oppstå når en tar ut en fugl fra nettet, kan "bok-læring" aldri erstatte praktisk erfaring og øvelse. Det finnes ikke noen "beste standard teknikk" selv om en nok kan snakke om enkelte grunnleggende prinsipper, og resten av dette avsnittet viser noen av disse prinsippene.

I hovedsak vil ethvert uttak av en nettfangst fugl skje i omvendt rekkefølge av det som skjedde når den fløy i. Dette betyr f.eks. at i de tilfeller hvor en fugl har blitt fast i to nettlommer, så må en befri den fra ytterste lomme først, og så den innerste – ikke begge lommer på en gang. Videre betyr det at eventuelle "snaringer" løses opp før fuglen blir tatt ut, og likeledes at den tas ut fra samme side som den fløy i nettet. Sjekk aller først fra hvilken side av nettet fuglen er fløyet i.

En skal alltid velge den enkleste løsningen. Dersom fuglen ligger i nettet på en slik måte at den kan tas ut med et normalgrep for ringmerking (se fig. 4.1. og kap. 5.3.) så bruk dette. Fuglen vil da ikke bli ytterligere innviklet i nettmasker. En spesiell fordel med denne metoden er at en svært ofte unngår problemet med å løse opp nettmasker fra føttene siden fuglen i de fleste tilfeller vil slippe av i beina med det samme hode og kroppen er fri for nettmasker.

Fig. 4.1.

Muskulaturen i en fuglefot er slik ordnet at klørne lukker seg automatisk når fuglen setter seg f.eks på en gren. Dersom en må løse opp klørne fra nettmasker, bør foten rettes ut slik at grepet om nettmaskene løsner noe. Ofte trenger en ikke gjøre mer enn å legge fuglen på ryggen, og i denne stillingen vil det være ytterligere til hjelp dersom en blåser forsiktig på buken. Hvis fugten heller ikke nå løsner grepet med klørne, vil det ofte være til hjelp med et fast grep om tarsen med langfingeren og tommelen – med den andre hånden bruket en tommelen og pekefingeren til å føre maskene mot tærne, om nødvendig flere ganger (fig. 4.2.). Dette vil frigjøre beina i de fleste tilfeller. I vanskelige tilfeller kan det være nødvendig å løse maske for maske.

Fig. 4.2.

Hos fugler med sterkt krummede klør, f.eks. rovfugler og stør, vil det svært ofte være nødvendig å løse maske for maske, og tå etter tå.

Mange sekvenser har det formål å befri fuglen så mye fra maskene at normal-grepet kan benyttes. En svært nyttig teknikk brukes når fuglen ligger på siden med begge vingeknokene omgitt av masker. En fører veggene på nettlommen fra hverandre slik at det er mulig å få et grep om den øverste vingen. Denne holdes fast mellom pekefinger og tommelen like over basis av håndsvingfjærene (fig. 4.3). Fuglen kan nå ikke flakse med vingen, og nettmaskene frigjøres fra vingeknoken. Så snart dette er gjort, vil det vanligvis være mulig å "rulle" fuglen og således få frigjort hodet. Nå kan en ta normalgrepet, og den andre vingen kan frigjøres.

Vær oppmerksom på at det kreves stor forsiktighet å frigjøre vingeknoken. Der det er mulig skal masken føres fra basis mot spissen av fjærene. Noen ganger kan det være nødvendig at alle håndsvingfjærene trekkes gjennom masken på denne måten før vingen kan frigjøres ved å dra den tilbake, f.eks. ofte hos vadere.

Fig. 4.3.

I de tilfellene hvor fuglen ligger på ryggen i nettet, kan den meget godt ha strammet nettmaskene tett rundt kroppen ved hjelp av klørne. I slike tilfeller finnes det ikke noe alternativ til først å frigjøre beina. En må da ta et godt grep om tarsene, og så bruke teknikken som er beskrevet i tilknytning til fig. 2 for å frigjøre ett og ett bein av gangen. Det er viktig å passe på at fuglen ikke får anledning til å få nytt tak med beina når disse først er frigjort. Det kan hjelpe å presse foten forsiktig bakover etterhvert som den frigjøres. Når beina er frigjort, tar en tak med tommel og pekefinger rundt fuglens "kne" (ikke tarsene siden disse hos mange arter er nokså veike) og trekker den forsiktig ut fra nettet. Vingene vil nå bli fullt utstrekt bak hodet, og fuglen vil ofte gjøre seg helt fri selv. Siden dette skjer hurtig, må en være klar med den ledige hånden slik at et vanlig grep kan avløse grepet om beina. Det er likevel ikke uvanlig at en må frigjøre en maske eller to fra hodet eller vingene, men det er å foretrekke at fuglen frigjør seg selv med minst mulig hjelp.

Metoden med å frigjøre beina først blir ofte foretrukket. Med unntak for meiser benytter erfarne merkere ikke ofte denne metoden. Den er derimot ikke å anbefale for grønnfink og dompap, siden disse fuglene lett kan skades dersom de flakser med vingene (når dette grepet benyttes).

Noen ganger er det ikke mulig med en gang å se hvordan fuglen er festet i maskene. For å få oversikt over dette, kan en bruke begge hendene til forsiktig å trekke i nettet. Selv den mest erfarne merker må av og til klippe av en nettmaske for å unngå å skade fuglen. De situasjoner hvor dette er nødvendig

blir imidlertid færre etterhvert som merkerens erfaring øker, siden en god bruker av fangstnett utvikler og perfektionerer teknikkene hele tiden.

4.1.5. Hjelpeutstyr

Noen ganger er det nødvendig å klippe en maske eller to for å unngå unødvendig lang behandling av fuglen, eller for å lette på trykket. I slike tilfeller er det ønskelig at en trådskjærer eller en egnet spiss saks er tilgjengelig. En pinsett vil være nyttig i de tilfeller hvor en maske kommer bak mothakene på tungen.

Noen ganger vil mørke falle på før en har rukket å ta alle fuglene ut av nettet – særlig ved fangst på overnatningsplasser – og en hodelykt vil da være nødvendig.

Det er viktig at en har nok oppbevaringsposer eller samleposer for hånden. Normalt bør hele fangsten bli tatt ut av nettene før merking og eventuelle undersøkelser finner sted, med mindre det er nok kvalifisert personell tilstede slik at alt kan gjøres samtidig.

4.1.6. Kontroll med fangstnett

Jo lenger en fugl ligger i nettet, desto større sannsynlighet er det for at den vikler seg unødvendig vanskelig inn. Målet for nettfangst bør være at ingen fugl skal ligge lenger i nettet enn hva som er nødvendig, dvs. kortest mulig tid.

Hvis en har et nett, eller gruppe med nett, som fanger godt, bør merkeren sitte på et sted hvor han hele tiden kan holde øye med dette (disse). Når en setter opp nett på en slik måte, eller på et slikt sted, at de normalt ikke vil fange annet enn fugler som forflytter seg på forutsigbare tidspunkt, f.eks. når de kommer til eller forlater en overnatningsplass, kan en tillate seg et noe mindre vakthold inntil en nærmer seg det kritiske tidspunktet. Selv i slike tilfeller må det foregå en regelmessig kontroll utenom den kritiske fasen, slik en kan ta ut fugler som tilfeldig har gått i nettet.

Det er ikke tillatt å la nett være i fangststilling om natten med mindre de kan kontrolleres like ofte som om dagen!

En fugl som ligger i nettet er et svært lett bytte for en predator, og dersom en vet at det finnes hauker, katter, røyskatter etc i området, så bør en passe ekstra godt på.

Det er svært viktig at en ringmerker ikke overvurderer seg selv slik at det settes opp flere nett enn hva en kan klare av innen rimelig tid. Jo lenger avstand det er mellom nettene, desto lenger tid vil en bruke på hver nettrunde, og følgelig må det brukes færre nett i slike tilfeller enn når de står relativt godt samlet. I et område hvor merkeren har nettfangst fugl regelmessig over flere år, vil en med rimelig sikkerhet vite hvor mye en kan forvente å fange, og hvilken art(er) som vil dominere, til ulike tider av året. Det er da lettere å bestemme seg for hvor mange nett som er forsvarlig å sette opp. Dersom en begynner med nettfangst på et nytt område, vil det være fornuftig å begynne med et lite antall nett, og så heller øke antallet etterhvert som en får større erfaring. Under optimale forhold kan et enkelt nett fange mer enn nok fugl, under andre forhold kan et stort antall nett gi minimal fangst. Det er klart at selv på dager med lite fugl, og hvor en har satt opp flere nett, kan de hende at det plutselig kommer en flokk, f.eks. meiser, og går i netta. I slike tilfeller, det kan være snakk om flere ti-talls fugler, bør en lukke de tomme netta, og deretter trekke sammen de andre netta etterhvert som de blir tømt for fugler. En bør ikke sette opp nettene før alle fuglene har blitt merket, og det kan da være fornuftig å redusere antall nett inntil en har blitt forvisset om at fangstforholdene igjen har blitt normalisert. **En merker skal aldri bruke så mange nett at det ikke blir anledning til helt regelmessig kontroll av hvert eneste nett.** Det er ikke selvsagt at fuglene skal merkes og slippes fri mellom hver nettrunde. Det er ikke tillatt å samle opp fugl for merking etter at fangstmengden har blitt mindre.

Noen ringmerkingssentraler mener at det ikke er skadelig for fuglene om nettene kontrolleres en gang i timen, mens andre anbefaler en kontroll hver halve time. Slike tommelfingerregler tar ofte ikke hensyn til arter eller værforhold. **Ringmerkingssentralen ved Stavanger Museum vil anbefale at det ikke går mer enn en halv time mellom hver gang et nett blir kontrollert, og enda kortere tid dersom det er dårlige værforhold eller det er sjanse for at hekkende fugler fanges (se under pkt. 4.2.).**

4.1.7. Sikring av nett

Dersom en lukker nettene – unntatt midlertidig for å hindre ytterligere fangst under de rådende forhold – bør en være klar over følgende:

- en skal ikke forlate nett som er lukket dersom en ikke med rimelig sikkerhet kan være gardert mot tyveri og uvedkommendes bruk av nettene.
- nett som er lukket (og sikret) må ikke stå uten oppsikt i lange perioder

- og skal ha daglig ettersyn.
- et nett er dratt sammen og sikret på forsvarlig måte dersom en fester løkkene på en slik måte at de ikke kan gli opp, nettingen snurret godt omkring nettstengene på en slik måte at nettet blir "kompakt". I tillegg skal det knyttes løkker rundt nettet dersom fangsplassen forlates i flere timer.

Dersom dette ikke kan oppfylles, skal nettene tas ned.

4.1.8. Nybegynnere

En ringmerker som får sin første lisens for bruk av fangstnett bør ikke bruke mer enn 40-50 m nett på en gang. Dette antallet bør ikke økes før en har fanget minst 1000 fugler av mange arter, og behersker de ulike måter å løse fuglene fra nettet. Selv en svært erfaren merker kan få nok å gjøre med et 18 meters nett under optimale forhold.

4.2. NETTFANGST UNDER SPESIELLE FORHOLD

4.2.1. Fangst på overnatningsplasser

Ved fangst på overnatningsplasser forsøker en å fange fugler som kommer til, eller forlater, plassen. En må således være forberedt på at det plutselig kan være svært store mengder med fugl i nettene, og at fuglene som regel må frigjøres under dårlige lysforhold. Ved fangst på en overnatningsplass for første gang, og særlig hvis en er alene, bør en begynne med et lite antall nett og øke antallet først etter at flere besøk har vist hva en kan vente å få. Følgende punkter kan være verdt å merke seg:

- det bør først foretas en forundersøkelse på stedet. Hensikten med dette er å finne ut hvilken retning fuglene kommer fra, om de kommer enkeltvis eller i små eller store flokker etc.
- tilgang på skikkelig lys. En hodelykt er å foretrekke siden en da har begge hendene fri. Mange erfarne merker foretrekker å frigjøre fuglene i mørket for på den måten å unngå å skremme dem vekk fra overnatningsstedet. Det er imidlertid viktig at lys er tilgjengelig hvis det skulle oppstå en nøds-situasjon.

- skikkelig bardunering og svært stramme nettstrenger (lommeåretråder). En neglisjering av disse punktene kan føre til svært akutte vanskeligheter: en flokk kan fly i nettet samtidig med så stor kraft at nettet kan velte over og feste seg i vegetasjonen, eller at fuglene kan bli innviklet i flere lag med nett.

- før en bestemmer seg for fangst bør en forsikre seg om at det ikke er fare for regn. En kombinasjon av plutselig regn og mye fugl i nettet utsetter fuglene for en tilleggsrisiko, og dette bør en unngå.

- sterke kastevinder utsetter vingene til fuglene i nettet for stor påkjenning, særlig gjelder dette finker, og derfor må fuglene tas ut av nettet med en gang under slike forhold.

- tilgang på oppsamlingsposer eller bur for et større antall fugl er nødvendig.

Det må utvises stor omtanke og skjønn når en slipper fugler som er fanget ved ankomst til overnatningsplassen. Generelt kan en si at fugler med små øyne har dårlig syn i tussmørket. Dersom det ikke er lyst nok når merkingen er over, kan de ha problemer med å finne seg et nytt sted for overnatting. Det kan da være nødvendig å la fuglene tilbringe natten i fangenskap. Dette kan medføre transport av fuglene. I slike tilfeller skal de settes fri neste dag i nærheten av fangststedet. Fugler med store øyne har gjerne godt tussmørkesyn, og disse kan settes fri selv om det er nesten mørkt. Det er likevel viktig at de får tid til å la øynene tilpasse seg det dårlige lyset før de slippes. Dette kan gjøres ved at de settes i busker eller på gjerder hvor de om nødvendig kan tilbringe natten.

4.2.2. Fangst av vadefugler

Fangst av vadefugler med nett blir vanligvis utført under dårlige lysforhold eller om natten. Denne fangsten kan best betraktes som en form for fangst på overnatningsplassen, og de anbefalinger og råd som er gitt for slik fangst gjelder også for vadefuglfangsten. Nettfangst av vadere i tidevannssonen er en svært krevende oppgave. Kun de mest erfarne merkerne bør forsøke seg på dette, og de må være forberedt på mangertimer - kanskje hele natten - uten hvile eller søvn. I tillegg til de punkter som er nevnt under pkt 4.2.1., bør følgende bemerkes spesielt:

- siden fangstnettene ofte settes ut over mudder og vann, er det viktig at fuglene som går i den nederste nettlommen henger godt klar av overflaten. Eventuelle bølger bør tas med i betraktningen, og likeledes tidevannet! Det er også viktig å være klar over at mange vadere i nettet på én gang - eller store vadere - som oftest fører til at nettet senker seg betydelig i midtpartiet. Dette må også tas med i betraktningen når en vurderer nødvendig avstand mellom nederste nettlomme og vann/mudderflaten. Det er nødvendig med kraftige nettstenger og sterke stag. Nettstengene må være svært stramme når nettet settes opp, siden det er en tendens til at strengene blir slakkere når nettet har stått oppe en tid. Dette medfører også at det er behov for jevnlig inspeksjon for å stramme opp nettet. En ekstra forsiktighetsregel kan være å sette M-formede stålstrenger under nederste nettlomme for å forhindre at lange nett siger langt ned (Fig. 4.4.).

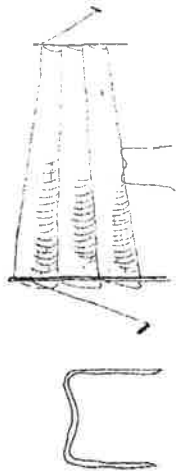

Fig. 4.4.

- siden fangstnettene hele tiden skal stå svært stramme har elastisiteten i nettstengene en tendens til å bli dårligere. Disse bør derfor skiftes ut regelmessig, og en bør benytte en ekstra kraftig type.

- vadefugler kan settes fri i mørket, og det anbefales å sette dem ned på en åpen strand slik at de kan gå bort - eller fly om de ønsker det. De bør ikke kastes opp i luften. Ved fangst kan en fugl av en eller annen grunn bli midlertidig flygeudyktig. Derfor bør en som en del av rutinen undersøke fangstområdet tidlig om morgenen. Dersom en ser nymerkede fugler som oppfører seg unormalt, bør disse fanges inn og undersøkes og om nødvendig holdes i forpleining.

Vadefangst med nett på områder som ikke berøres av tidevannet, er mindre krevende. Det er likevel viktig at nettene settes opp stramt. Flere enkeltbekkasiner, eller en storspove, kan få den nederste nettlommen til å synke med nærmere en meter.

4.2.3. Fangst i sivskoger

Store mengder ungfugler, særlig sangere og gjærdesmetter, besøker sivskogene fra juli av. Vanligvis fanger en best ved å sette nettene i overgangssonen mellom taktrør og annen vegetasjon.

Mange arter overnatter i sivskogen, for eksempel svaler, erler, sivspurv og stør. For å kunne fange på slike steder er det ofte nødvendig å lage nettgater. Det er viktig å være klar over at biotopen da lett kan ødelegges, og at det også lett kan oppstå interessekonflikter med f.eks. botanikere eller jegere. Dersom nettgater likevel kuttes, skal en være klar over følgende:

- grunneierens tillatelse til å gjøre dette skal **alltid** innhentes.
- siden en rekke arter hekker i sivskogen skal eventuelle nettgater kuttes før hekkesongen begynner, og de skal holdes åpne gjennom hele sommeren. Alternativt kan en vente så lenge etter hekkesongen normalt er slutt at også sene kull har forlatt reiret.
- andefugler benytter ofte sivskogene og da særlig utkantene. For at disse fuglene skal få mest mulig beskyttelse bør lange, rette nettgater unngås.
- en må alltid huske på at der kan vokse uvanlige planter, og nettgatene må ikke gå gjennom slike områder. Dersom en skal fange regelmessig på et slikt sted, er det lett for å skade det bløte underlaget. Til en viss grad kan en forebygge dette ved å legge ut en beskyttende overflate, f.eks. av kvister og netting.
- dersom en lager loddrette vegger i nettgatene, vil kanisivene ofte bøye seg innover mot nettene. En bør derfor kutte sivene slik at sivveggen skrår utover. Nettgaten trenger da ikke å være mer en 1 1/4 meter i bunnen.
- gå aldri gjennom sivskogen for å jage fugler inn i nettet. Det finnes ingen unnskylldning for å ødelegge sivskogen på denne måten for å kunne fange noen få fugler ekstra. En god planlegging av nettplasseringen gir mye bedre resultater.

- i sivbevokste grøfter vil det å gå langs grøftekanten ha samme virkning som jaging.

4.2.4. Fangst med sveipemetoden

Ved normal bruk er fangstnettene stillestående og fuglene flyr mot det. Sveipe-metoden derimot medfører at nettet føres gjennom en 90 graders bue til vertikal stilling, eller opp og i en 180 graders bue, for å fange passerende fugler. Metoden blir ofte brukt for å fange tårnseilere, men kan også brukes til svaler og andre arter. Et lag på tre personer er mest effektivt - to til å holde nettstengene og svinge nettet, og en for å ta ut fuglene. En modifisert metode kan utføres av en person. Den ene nettstanga er da godt festet som ved vanlig fangst, og den andre stanga svinges til en loddrett stilling for å fange fuglene. Det er verdt å merke seg følgende:

- nettet må festes godt til begge stengene. Hver løkke må festes to ganger rundt for å forhindre at den sklir.
- fra det øyeblikk en fugl fanges må nettstengene holdes så stramme som mulig. En slakk nettsteng som rykkes stram kan skade fuglene. Hvis nettet er ekstra slakt når det senkes, så kan fuglene vikle seg unødvendig inn - tårnseilere er særlig flinke til det!

4.2.5. Fangst på offentlige steder

Ringmerkeren må selv bestemme om han finner det tilfredsstillende å fange på et område som besøkes ofte av befolkningen. Dette bør vurderes i lys av lokale forhold og merkerens eget temperament. Det finnes klare ulemper. Det kan være svært distraherende å måtte ta mange pauser for å forklare hva du holder på med, og dette bør en ta omsyn til når en bestemmer seg for hvor mange nett en vil sette opp. Merkeren har også fått ødelagt nettene av velmenende forbipasserende som tror de har kommet over ulovlig fuglefangst.

Svært godt vakhold og nettkontroll er viktig, selv om det ofte vil være umulig å ha direkte øyekontakt med hvert enkelt nett. Av denne grunn er det viktig at hvert nett blir merket med en liten plakat som opplyser om at virksomheten er lovlig, og oppgir navn, adresse og telefonnummer til merkeren. Dette vil i de fleste tilfeller berolige forbipasserende personer og forhindre uvedkommende i å forsøke å frigjøre fuglene.

Nett bør ikke strekkes over siter etc. Fangstnett blir laget slik at de skal være mest mulig usynlige, og følgende vil en person på sykkel ha liten mulighet til å oppdage nettet før det er for sent. En kan heller ikke tvinge folk til å forlate stien - kanskje må de da forsere tett vegetasjon - fordi noen har satt opp et fangstnett! Til nød kan nettene settes opp langsmed stien, men da kreves ekstra oppmerking i begge ender, og selv i disse tilfellene må en ikke bruke sentrum av stien, men den ene siden.

Ved fangst på steder hvor mye folk ferdes vil det være til god hjelp om en har med en person som har til oppgave å orientere publikum om hva en holder på med. (En slik oppgave kan være like viktig også under andre former for fangst).

4.2.6. Fangst i hekkesesongen

Hekkesesongen er det tidspunktet en merker kan være rimelig sikker på å behandle lokale fugler. Denne type merking er svært verdifull, og Ringmerkingssentralen vil ikke fraråde den forutsatt at den blir gjennomført på en fornuftig måte. En bør merke seg følgende punkter:

- kontrollere nettene svært ofte (15-20 min mellom hver kontroll).
- spesiell hurtig og forsiktig behandling av hunner med utspilt buk (indikerer egg).
- dersom en har fanget nettopp utfløyne unger (kjennetegnes på korte vinger og hale, kort nebb, dunrester i fjærdrakten etc.) bør disse merkes på fangststedet. Dersom en tar dem med bort fra fangstplassen for å merke dem, må de gis førsteprioritet, og umiddelbart slippes ut der de ble fanget.

En skal vanligvis ikke sette opp nett ved et reir for å fange de voksne fuglene når de kommer tilbake for enten å ruge eller mate unger. Det eneste unntaket fra denne regelen er for arter som hekker i kolonier, f.eks. svaler, hvor erfaringen har vist at nettfangst ikke forstyrrer hekkesyklus når kolonien først har blitt etablert skikkelig for sesongen. Ringmerkingssentralen kan gi tillatelse til å fravike denne generelle regelen dersom helt spesielle studier krever slik fangst.

Hvis en i hekkesesongen gjentatte ganger fanger den samme voksne fuglen i det samme nettet, og på samme dag, så er det sjanset for at nettet ufrivillig har blitt plassert ved et reir. I slike tilfeller skal nettet tas ned.

4.2.7. Fangst under ugunstige værforhold

Regn: Under alle typer forhold skal fuglens ve og vel komme i første rekke. En skal ikke bruke fangstnett dersom det er kraftig regn. Går en fugl i nettet når det er fullt av vanddråper, vil den bli våt og kan i verste fall kan dø av nedkjøling. Dersom det begynner med kraftig regn mens fangstnettene står oppe, så må disse umiddelbart dras sammen.

Dersom det er yr eller tåke blir merkeren ofte i tvil om hva han skal gjøre, og det er en rekke faktorer som bør få betydning for bestemmelsen. Hvis skydekket gir klare signaler om at det er mer nedbør i vente, bør nettene dras sammen. Dette bør også skje dersom fuktigheten i luften er så stor at det samler seg dråper relativt hurtig i nettene og på denne måten gjør dem lite effektive. En må likeledes ta hensyn til hvor hurtig nettene kan tas sammen ved en plutselig forverring av forholdene, om alle nettene er under oppsikt etc. Dersom en velger å fortsatte fangsten under slike forhold, må en gå kontinuerlige nettrunder, fuglene skal tas ut umiddelbart, og hendene må holdes tørre siden våte fingre er mindre følsomme og øker sjansen for å skade fuglene. En må også ha mulighet for å oppbevare samleposser og oppbevaringsposer på et tørt sted.

Ved nettfangst under slike forhold er det avgjørende at fuglene kan tas ut av nettet med fjædrakten i god stand.

Til slutt en påminnelse om at en feilvurdering kan få svært alvorlige konsekvenser dersom et stort antall fugler er involvert, f.eks. svaler på en overmatningsplass.

Sterk vind: Dersom en finner steder med litt beskyttelse mot vinden, kan en fange fugler med vindforsterkede nett selv om det blåser kraftig. En skal likevel være klar over at en liten fugl som henger i et nett som er utsatt for sterk vind vil bli påført rykk og støt som følge av at nettet beveger seg, og den vil likeledes bli utsatt for nedkjøling. Dersom det er grunner for å fange under forhold med sterk vind, kan risikoen dette medfører reduseres ved at nederste nettlomme dras sammen slik at den øverste delen av nettet senkes og kommer mer i ly av den omliggende vegetasjonen.

Varme: Dersom en fugl ligger i fangstnett i noen tid ved høye temperaturer, og utsatt for direkte sollys, vil den føle sterkt ubehag. Slike værforhold kan også forekomme i Norge, selv om problemet nok er større på sørligere breddegrader. Under slike forhold er det også nødvendig med hyppigere nettkontroller, og i helt ekstreme tilfeller kan det være nødvendig å dra sammen nettene.

Kulde: Fuglene holder seg varme i hovedsak på tre måter:

- ved den normale metabolismen som omdanner mat og kroppsfett til energi og varme.
- ved et isolerende lag underhudsfett.
- ved hjelp av luft som blir fanget mellom fjærene. Ved å blåse opp fjædrakten i kaldt vær økes luftmengden mellom fjærene, og dette forbedrer isolasjonen.

Nettfangst i kaldt vær kan føre til at den sist nevnte måten blir mindre effektiv siden fjædrakten blir utsatt for påkjenninger mens fuglene ligger i nettet. Om vinteren er dessuten dagene korte, og unødig lange opphold i fangstnett minsker fuglens sjanser til å finne nok mat. Ringmerkerne bør ha dette i tankene når de fanger fugl om vinteren, og dessuten følge de reglene som står oppført under avsnitt 4.4.

4.3. ANDRE FANGSTMETODER

4.3.1. Klappnett, ruser etc

Det finnes en lang rekke metoder og konstruksjoner, så her henviser vi kun til litteratur innen dette området. P.G.Davis har skrevet en bok som heter **Trapping Methods for Bird Ringers**, og boken kan kjøpes hos NOF-salg. Videre har Hans Bub skrevet fire bøker **Vogelfang und Vogelberingung** (del 1-4). Disse er utgitt av Die Neuc Brehm-Bücherei, og kan også kjøpes hos NOF-salg.

4.3.2. Kanonnett og raketnett

I grunnprinsippet er disse to fangstmetodene svært lik klappnett, men en opererer her under en mye større skala. De er svært dyre å produsere, det kreves et lag av toppkvalifiserte merkere for å kunne bruke dem, og i tillegg en helt spesiell tillatelse for å kunne brukes på lovlig måte. Hvert nett med utstyr koster mange tusen kroner, og det kreves svært lang opplærings tid. I denne håndboken vil det ikke bli gitt noen veiledning i konstruksjon eller bruk. Ringmerknings-sentralen kan være behjelpelig med å skaffe dette til de grupper som måtte ha behov for det.

4.4. FANGST I KALDT VÆR

Dersom en skal ringmerke fugl i kuldeperioder, er det viktig å forstå hvilken virkning kulden har på fuglene, og likeledes å vise god bedømmelsesevne. Verdifullt materiale kan samles inn dersom en veier fuglene og publiserer disse resultatene. I strenge og langvarige kuldeperioder må en vise ekstra hensyn. Mange fugler vil da være i en kritisk situasjon, og hvert besøk i en ruse eller nett vil bli en ekstra vanskelig påkjenning. I tillegg kommer at alle fuglene i nærheten vil bli forstyrt når en kommer for å ta ut de som er fanget, og en vil således redusere mulighetene for å finne nok mat for alle - ikke bare de som er fanget.

Nedenfor har vi satt opp noen punkter som vi mener kan være til hjelp i spørsmål om hva som er god praksis for fangst i kaldt vær, men en skal også være klar over at disse anbefalingene ikke kan erstatte omtanke og sunn fornuft.

- på korte vinterdager trenger fuglene maksimalt med tid til å lete etter mat. En bør derfor ikke fange flere fugler enn hva som kan behandles med en gang. Normale behandlingsrutiner bør reduseres dersom de fører til betydelige forsinkelser.
- nett og feller skal kontrolleres svært ofte, eller enda bedre, merkeren bør ha dem under kontinuerlig oppsikt. En skal huske på at en fugl i nettet vil få en viss uorden på fjærdrakten, og på denne måten reduseres isolasjonsevnen. En skal videre huske på at også rovfugler og andre predatorer har et ekstra energibehov i slike perioder, og vil være på konstant jakt etter bytte.
- tilstanden til enhver fanget fugl bør undersøkes, og hvis fuglen er tydelig svak, skal den ikke merkes men slippes løs med en gang. Vekten er trolig det beste målet på en fugls tilstand, og således er "vintervekter" av spesiell interesse. En merker som har god erfaring med en art, vil lett kunne fuglens tilstand.
- en plutselig fangstsuksess med arter som normalt ikke fanges bør bli betraktet med mistanke. Det betyr trolig at fuglene er allfor svake til å kunne foreta normale handlinger.
- ved fangst på foringsplasser må en legge ut mye mat hver dag. Dersom en legger ut mat kun i helgene, og da kanskje i fangstøyemed, vil en i realiteten øke dødsrisikoen for de fuglene som samler seg og som plutselig ikke finner mer mat.

- en må ikke fange på overnatningsplasser i kuldeperioder.

- når det er ekstra kaldt skal en ikke bruke fangstmetoder som med stor sannsynlighet vil forverre fuglens dårlige tilstand.

Kulde og snø virker ikke likt på alle arter, og de blir berørt på ulike måter. Således vil kulde, selv om det fortsatt er tilgang på bær og nedfallsfrukt, frarøve trostene og andre markspisende fugler mye av næringen. Likeledes vil ender, gråhegrer, sot- og sivhøner, dykkere og fossekalder bli sterkt utsatte når vannet fryser. Dyp snø vil dekke til det aller meste av kom og bær, og således påvirke både finker og troster. Arter som lever i trærne, f.eks. spetter og meiser vil bli mindre berørt av snø siden det meste av deres normale næringsplasser fortsatt er tilgjengelige.

4.5. BRUK AV LYD

Lydfangst, dvs. avspilling av sang eller lokkerop, blir ofte benyttet av ringmerkere, og er gjerne en effektiv metode for selektiv fangst. Det er ikke likegyldig for fangstresultatet når på døgnet det spilles, men det vil i denne håndboken ikke bli gitt ytterligere opplysninger. En bør likevel merke seg følgende punkter:

- når en forsøker med lydfangst for første gang, må en være svært forsiktig. Det er ikke sikkert at du får noen fugler i det hele tatt, men på den andre siden kan nettene plutselig være overfylte med fugl.
- når du tømmer et nett med store mengder fugler i, så slå av lydbåndet i et forsøk på å hindre ytterligere fangst inntil du har ferdigbehandlet de fuglene som allerede er fanget.
- vær svært forsiktig med lydfangst på overnatningsplasser. Vær sikker på at det ikke settes opp flere nett enn hva som kan betjenes på en forsvarlig måte av de personer som er tilstede.
- unngå å lage bråk ved å spille allfor høyt. Det kan tenkes at du da tiltrekker deg naboen eller politiet i stedet for fugl.

4.6. FANGST AV VOKSNE FUGLER I RUGEKASSER

Mange detaljerte undersøkelser er avhengig av å fange voksne fugler i reirkassene, og de teknikker som har vært benyttet har vært trygge for de arter de har blitt benyttet på. De følgende retningslinjer er i første rekke laget med tanke på små hulerugende arter, f.eks. meiser og svarthvit fluesnapper, men de generelle prinsippene gjelder for alle tilsvarende situasjoner med reirkasser. Retningslinjene kan føles unødvendig strenge og detaljerte for erfarne rugekasser-merkere, og det kan være fristende å ikke følge disse rutinene, særlig dersom en har det travelt eller er trøtt – men det er nettopp i slike situasjoner at uhell har lettest for å oppstå.

Kartlegging og nummerering av kassene: I alle situasjoner hvor hullet skal blokkeres eller en felle plasseres i rugekassen skal kassen nummereres på utsiden og den nøyaktige beliggenheten avmerkes på et detaljkart over området. Dette kartet skal merkeren ha med seg i felten slik at hver enkelt kasse kan bli hurtig lokalisert om nødvendig.

Bløttering av hull: Inngangshullet kan blokkeres av en klaff av f.eks. stiv kartong som trekkes foran åpningen ved hjelp av en hysing. Kartongen fjernes når merkeren forlater stedet.

Bruk av permanente feller: I de tilfeller hvor en fester feller permanent til rugekassen, må fellene være laget på en slik måte at de ikke kan lukkes ved et uhell. Hver gang en setter opp en slik felle må rugekassennummeret noteres. Med en gang etter at fangsten er over, og fellen satt i fangstudyktig stand, må dette også noteres. Ved slutten av hver sesong skal alle feller som har blitt notert som fangstklare kontrolleres om de har blitt satt ut av funksjon. Slike fangstmetoder bør ikke brukes på steder hvor det er fare for at uvedkommende kan komme i kontakt med dem.

Bruk av ikke-permanente feller: Dersom en bruker ikke-permanente feller skal disse nummereres separat, og oppbevart samlet uten adgang for uvedkommende. Antall feller ved starten av sesongen skal være i overensstemmelse med antallet ved sesongslutt. En bør ikke bytte feller med andre i løpet av en sesong da dette lett kan føre til forvirring. Når en felle settes i en rugekasse skal fellennummeret noteres sammen med rugekassennummeret. Når fellen fjernes, krysser en over fellennummeret i notatene. Merkeren må kunne gjøre rede for hver enkelt felle gjennom hele sesongen.

Det kan være vanskelig å bestemme seg for hvor lenge en felle kan være i operativ stand hver gang. Dette er avhengig av hvor gammelt kullet er, og

likeledes av værforholdene. Fellene bør normalt ikke være operative i mer enn 20 minutter, men under ideelle forhold (et godt utviklet halv voksent ungekull og godt vær) kan denne grensen økes til maksimum 40 minutter. Det skal ikke fanges mer enn en gang pr dag i hver kasse.

4.7. EN PÅMINNELSE

For noen personer er ringmerkingen en erstatning for menneskets jaktinstinkt: tilfredsstillelsen ligger i å utpekulere fangstmetoder for vanskelige arter som andre har mislykket med. Dette er egentlig ikke noen dårlig grunn siden det ikke er gitt for alle å bli forskere, og de som eksperimenterer med ny fangstteknikk kan bane veien for seriøse forskningsoppgaver for andre.

Uansett hvilken motivasjon ringmerkeren har så skal det være et overordnet krav at fangstmetodene skal være så trygge som mulig – noe annet er ikke godt nok. Det hender av og til uhell som det hverken var mulig å forutse eller forhindre, men heldigvis går det lang tid mellom hver gang.

Situasjoner der det kan oppstå uhell kan unngås dersom en er årvåken, forutseende og villig til å ta på seg mange ulemper som i utgangspunktet kan synes unødvendige. Noen få merkerer er kanskje allerede i besittelse av disse dydene – vi andre får bevisst bestrebe oss på å kultivere dem.

KAPITTEL 5

OPPBEVARING, HÅNDBTERING OG FRISSETTING

5.1. INNLEDNING

Når fugler fanges med feller, er det mulig å merke fuglene etter hvert som de tas ut av fellen. Svært få merkere arbeider slik. Så lenge merkeren oppholder seg i nærheten av fellen er det liten sjanse for at andre fugler skal gå i denne. Det er mer effektivt å tømme fellen, oppbevare fuglene i en beholder av en eller annen sort, og ringmerke fuglene på et annet sted som er gjort klart til dette.

De fleste som bruker fangstnett foretrekker å ta alle fuglene ut av nettene før merkingen begynner. Det er viktig at en har utstyr til å oppbevare store mengder fugler når en fanger med fangstnett. Tar en hensyn til at det er fare for skader på øyne, nebb, fjærdrakt og at det er ubehagelig når mange fugler puttes i en beholder, er det klart at det er best å oppbevare fuglene individuelt. Fugler med ulik størrelse må aldri oppbevares sammen, det samme gjelder for arter som kan ha aggressiv oppførsel (f.eks. blåmeis, kjøttmeis og tornskate).

Å arbeide humant har vært en del av ringmerkerens ansvar i alle år. Det finnes også vitenskapelige argumenter for å oppbevare fuglene adskilt. Mange arter aldersbestemmes etter små slitasjeforskjeller på vinge- og stjertfjær, og på formen av andre fjær. Slike detaljer er det bare mulig å registrere når fjærdrakten er i utmerket stand etter et opphold i oppbevaringsbeholderen.

5.2. OPPBEVARINGSBEHOLDERE

5.2.1. Poser

Posene er lette, rimelige og tar liten plass. Det blir mulig for ringmerkeren å ha en fugl i hver pose og sikre seg at fuglene er i førsteklases stand. Dette resultatet får en bare når posene holdes rene og i god stand. Posene bør vrennes med jevne mellomrom for å fjerne skitt og fjær. Posene må vaskes regelmessig. Bruker en poser med enkel søm, må en hele tiden passe på at de løse trådene

er på utsiden. Er en ikke påpasselig med denne forholdsregelen, kan fuglebein bli viklet inn i trådene og det er straks fare for at det kan oppstå skader, og i verste fall kan fuglen dø av kvelning hvis trådene er lange.

Noen arter er svært bevegelige (f.eks. meiser og gjerdesmeitt) og klatrer opp i posen. Det er derfor viktig at posen lukkes skikkelig ved å slå en løkke om posetoppen med lukkesnora. Posen løftes alltid etter denne snora. Før en stikker hånden inn i posen må en sjekke hvor fuglen er.

To forhold får vanligvis altfor lite oppmerksomhet. Det ene er hvor en skal ha poser med fugler i mens en tar andre fugler ut av nettet, og det andre er hvordan det er best å bære fulle poser tilbake til merkestedet. Enkelte merkere legger fulle poser i en av lommene i fangstnettet og plukker dem opp når nettet er tomt. Dette er ingen god metode. Vekten av posene kan virke inn på fugler som henger i nettet ved drag. Noen merkere holder fast lukkesnora med tennene, men dette er det alvorlige hygieniske innvendinger mot (jf 3.1.). Mange fester snora om okularet på kikerten, og atter andre bruker snorer som er så lange at de kan henges rundt halsen på merkeren. Bæret en fulle poser i hånden er det viktig å passe på at alle snorene tres inn på en finger. Det er altfor lett å miste en av mange poser som bæres etter toppen, eller når en holder rundt alle snorene. Dette problemet kan en unngå helt, og samtidig ha begge hendene frie, ved å bruke okularet på kikerten. Arbeider du slik, misbruker du dyrt utstyr. Det er mye bedre å lage seg en krok av ståltråd (fig. 5.1.). Kroken festes i en snor som bæres om halsen. Uansett hvilken metode som brukes må en unngå å bære for mange fugler samtidig. Tunge fugler skal aldri være sammen med små, lette fugler.

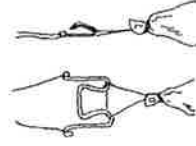

Fig. 5.1.

Fuglen i posen er prisgitt bærerens omsorg. Se til at posene dingler minst mulig, de skal ikke slenge hit og dit. Posene må aldri slå mot busker, vegger, etc.

På merkestedet må det være laget til innretninger der en kan henge fra seg de posene som en ikke kan åpne med en gang. Greiner og kvister kan brukes, en kan slå en stokk ned i bakken, eller stikke en stokk inn i en busk. På steder der en arbeider regelmessig er det best å lage til en mer permanent løsning, en påle med mange kroker, en tretramme med spiker, e.l. Når en arbeider med store fugler er det oftest best å la posene ligge på bakken. Når posene ligger på bakken må en hele tiden være oppmerksom på predatorer, og en bør også legge lukkesnoren rundt en påle for å hindre at fuglene hopper bort.

Skal en la fuglene hvile natten over i poser, er det best å spre posene utover golvet i et kjølig rom (en må forsikre seg om at posene er skikkelig lukket). Poser med middelsstore og store fugler må ikke henge en hel natt. Små fugler tåler å henge en natt når bare posene henger spredt.

Der flere ringmerkere samarbeider, er det svært viktig at en holder nøye oppsyn med hver enkelt fugl fra den puttes i posen til den slippes fri. Som en ekstra sikkerhetsforanstaltning bør en telle posene før og etter merkeaktivitetene.

5.2.2. Kasser

Noen fuglestasjoner og enkelte merkere bruker kasser til å bære fuglene i. Kassene har vanligvis en liten, rømnings sikker åpning. Et stykke stiv gummi med et sjerneaktig snitt i midten er bra. På fuglestasjonene er kassene ofte utstyrt med en gjennomskiktig vegg (vanligvis er denne siden dekket av en plate som enten er hengslet eller løper i et glidespor). I slike kasser er det godt å studere det generelle utseende til fuglene. Samme prinsippet kan også benyttes på plastikasser, bøtter etc.

Både størrelse og vekt gjør det urealistisk å tenke på å bruke en kasse pr fugl. En liten, ren og tørr kasse gir utmerkede forhold og er god å ha i bakhånd. Her kan en oppbevare rariteter og plassere enkelte fugler som er for store til å ha det komfortabelt i de vanlige tøyposene.

Kasser blir antiagelig brukt mest av merkere som fanger på hvileplasser. På slike steder arbeider en mest med en art og en må kunne håndtere store mengder fugler på kort tid. Det er langt raskere å operere en luke eller en gummisluse, enn å trekke i snorene på mange poser.

Det er svært viktig å unngå at fuglene blir oppbevart tettpakket. Det finnes bare en pålitelig metode som kan hindre at det kommer for mange fugler opp i en kasse: fuglene telles etter hvert som de puttes inn!

I USA foretrekker en bokrekker. Her er det mange små, individuelle rom (f.eks. seks rekker, hver rekke med seks rom), dermed unngår de problemene vi nettopp nevnte. Den største ulempen med slike kasser er størrelsen og vekten. Bruk av aluminium og tynn kryssfiner kan redusere disse. Er det ikke monter vindu av glass eller plast i kassene, må hvert rom sjekkes nøye når merkeaktiviteten avsluttes. Dette må til for å være sikker på at alle rom er tømte.

Det er lett å holde fuglene rene om en legger avispapir i bunnen (klippes til samme størrelse). Papiret skiftes når det er blitt tilgriset.

5.2.3. Oppbevaringsbur av sekkestrie

Wildfowl Trust utviklet i sin tid oppbevaringsbur av sekkestrie. Slike bur spennes opp og festes til bakken med bambusstenger eller galvanisert tråd. De er billige, portable og det går raskt å fylle og tømme dem. De brukes mye av vadermerkegrupper som må kunne oppbevare fangster på 1000-3000 fugler.

ADVARSEL

Fugler som holdes i kasser, poser og oppbevaringsbur har ingen mulighet til å rømme fra predatorer. De må aldri forlates uten oppsyn, i så fall må merkeren være sikker på at det ikke er fare for at fuglene blir angrepet av katter, hunder, rotter, røyskatt etc.

5.3. HÅNTERING

Uanstrengt håndtering av en fugl er et av kjennetegnene på en god ringmerker. Å feste en ring om foten er den delen en lærer lettest. Arbeidet med fangstnett har blitt behandlet i kapittel 4.

Når en tar en fugl ut av en pose, kasse, fangstkasse eller felle, er det viktig at en griper om hele fuglen. Får en bare tak i vingen, foten eller halen skal det lite til før fuglen skades. Tap av halefjær kan være svært alvorlig for en trekkfugl – trekket må sannsynligvis uisettes til nye fjær er utvokst. Når en fugl tas ut gjennom en gummisluse eller en skyvedør, må en passe på at halefjærene ikke skades. Fuglen må holdes slik at den er beskyttet under merkerens hånd. Store fugler skal alltid tas ut med hodet først.

En god måte å skjeme småfugler på er å bøye fire fingre (holdes samlet) lett over rygg og side. Tømmelfingeren legges over halsen og klemmes mot fingrene (fig. 5.2.). Denne teknikken faller naturlig for de fleste og brukes mye ved fangst med fangstnett. Det blir ikke noe trykk mot fuglens kropp. Fingrene og tommelfingeren som ligger rundt fuglen hindrer at den flakser og fungerer

Fig. 5.2

som ribbene i et bur. Det er ikke mulig å merke fuglen når den holdes i dette grepet. Før merkeren er fortrolig med å skifte fra ett grep til et annet, er det best å legge fuglen i en pose. Slik blir det mulig å gripe fuglen på nytt og bytte til et grep som passer for merking. En bruker den hånden som fuglen skal holdes med under merkingen.

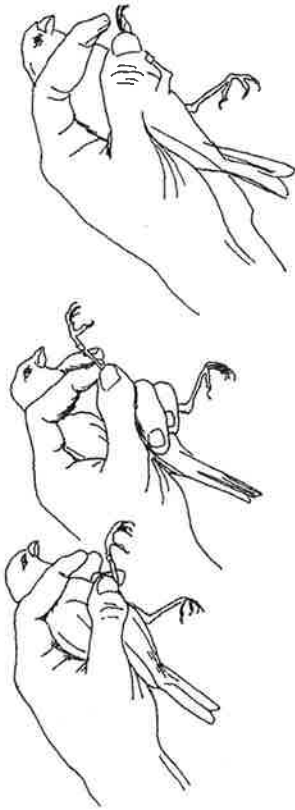

Fig. 5.3. viser varianter av samme måte å holde en fugl på under merkingen.

Fuglen holdes med hodet mellom pekefinger og langfinger. Beina holdes av tommel og pekefinger og tommel og ringfinger. Når en arbeider med små unger, spinkle arter eller arter med svært kort tars, er det vanligvis lettere å holde om den nedre delen av tarsen ("ankelen" i stedet for "kneet"), jf fig. 5.3c. Grepet må være lett. Alternativt kan en bruke

det omvendte grepet, fig. 5.4. Når en bruker denne metoden holder en fuglen med ryggen mot håndflaten og hodet mot merkeren. Lillefingeren legges rundt halsen. Foten holdes mellom pekefinger og tommelfinger. Dette grepet er imidlertid ikke brukbart når fuglen skal måles. Behandlingsstiden av fuglene kan reduseres mye ved at en innarbeider en rutine som omfatter så få endringer som mulig.

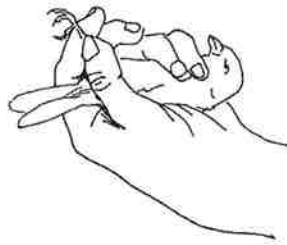

Fig. 5.4.

Det omvendte grepet, fig. 5.4., brukes mye av bl.a. skandinaviske merkere. Dette forklarer hvorfor diagrammene av vinge og stjert peker bort fra merkeren i Svenssons bok **Identification Guide to European Passerines**.

Fuglen skal holdes akkurat så fast at den ikke prøver å komme seg løs. Her må en utvise stor aktsomhet slik at en ikke trykker mot kroppen og påvirker pusting. Nybegynnere gjør ofte denne feilen. Merkere med korte fingre har noen ganger problemer med å holde fugler med svarttroststørrelse på en lett måte. Hvis fugten snapper etter pusten, er dette et tegn på at den holdes for fast eller at luftrøret blir klemt. Det er viktig at en hele tiden ser etter hvordan fuglens åndedrett fungerer. Denne vanen må merkeren legge seg til helt fra starten. Fugler kan dø svært raskt på grunn av kvelning. Fuglene vil alltid vise faresignaler før de er kommet så langt.

I hekketiden kan hunnfugler ha ett eller flere godt utviklede egg i egglederen. I denne perioden er det svært viktig at det aldri blir press mot buken på fuglen.

Det motsatte ytterpunktet er enkelte arter som en absolutt ikke må holde for løst. Problemet er ikke at de kan stikke av, men at de meget godt kan skade seg om de får slå fritt med vingene. Problemartene er særlig dompap og grønnfink. Disse artene er kjent for å "arbeide" i hånden og vil lett slå med vingene. De har en skulderbygning som er langt mer sårbar enn hos andre arter. Av den grunn skal en ikke la personer som er under opplæring få håndtere disse artene før de har fått rimelig god erfaring. Det er best å bruke grepet vist på fig. 5.4. for dermed å eliminere det meste av flaksingen.

Dersom fuglen er så stor at den ikke kan holdes med en hånd, vil det ideelt sett kreves to personer. Den ene holder fuglen med begge hendene, den andre fester ringen. Er merkeren alene kan fuglen legges på ryggen mellom lårene, så dekkes fuglen med tøy slik at det bare er beina som er frie.

Måker, hegrer og noen andre store fugler gjør ofte lange utfall med nebbet. Disse artene bør ha en heite over hodet så lenge de håndteres for å beskytte merkeren mot unødvendige skader. Rovfugler og ugler angriper med klørne heller enn nebbet. Disse artene håndteres lettere om de får noe de kan holde fast i klørne.

Når en måler og undersøker vingene er det viktig at en ikke belaster vingemusklene. Dette krever stor oppmerksomhet under arbeidet. Vingene må aldri strekkes mer enn absolutt nødvendig. Arbeidet må utføres svært forsiktig og en må unngå alle brå bevegelser og bøyninger. Pass på at hendene er så tørre som mulig. Det er også viktig at selve håndflaten er minst mulig i kontakt med rygg-

og vingefjær. Svette fra håndflaten vil raskt føre til at fjærene kommer ut av stilling, noe som kan føre til at det blir vanskelig å undersøke disse fjærene senere.

En fugl skal ikke holdes i hånden lengre enn nødvendig. Det er særlig viktig å unngå lang håndteringstid på varme dager.

5.4. FUGLENS REAKSJONER PÅ HÅNDBERING

Ulike arter viser forskjellige reaksjoner på å bli håndtert og merket. Mange er påfallende passive under arbeidet, helt ubevegelige og uten å gi lyd fra seg. Aggresjon er likevel en vanlig reaksjon. Selv så små fugler som blåmeis kan hakke ringmerkeren til blods. Noen arter er svært bråkete når de håndteres. Enkelte ganger kan det være direkte pinlig for merkeren siden eventuelle tilskuere må tro de er vitne til et drap. Slik oppførsel er karakteristisk for troster, nøtteskrikke, stær og spetter.

Selv innen en art vil temperamentet til enkeltindividene variere mye. En kan komme borti oppførende representanter for arter som normalt er rolige i hånden og omvendt. En vil lett anta at fuglene reagerer med frykt når de blir håndtert. Forekommer frykt vil den for det meste være svak, forbigående, eller begge deler. Den samme måltrosten som ropte "mord" er opptatt med avslappet matsøk noen minutter senere. Det er enda mer slående når enkelte fugler går inn i den samme fellen nesten daglig, kan hende flere ganger på samme dag. Dersom en studerer en slik fugl vil en se at den gjerne stopper opp litt før den går inn. Det er vanskelig å tro at den ikke opplever en konfliktituasjon, en konflikt som løses ved at den bestemmer seg for mat heller enn mot å bli fanget. Slike "kjenninger" kan spise i fellen i hele 10-20 minutter før de begynner å lete etter en utgang.

Det store flertallet av fuglene reagerer minimalt på håndtering og ringmerking. Innimellom vil en likevel oppleve at enkelte fugler ikke vil fly når de slippes løs. Dette kan ha flere årsaker. Under trekket og i kalde perioder vil en større andel av fuglene ha dårlig kondisjon. Slik nedsatt almenntilstand kan føre til unormal reaksjon ved håndtering. Ringmerkere som er ansvarlige for ringmerkingoperasjonene må være forberedt på å gripe inn når personell under opplæring mangler erfaring og utsetter fugler for unødig stress. Selv om fuglene er i fin form, vil de svekkes når de blir utsatt for en klosset frigjøring fra fangstnett og en dårlig håndtering.

Enkelte av de fuglene som ser friske og normale ut kan komme til å reagere akutt på håndteringen. De viser tydelige tegn på mistrivsel på tross av et omtensksomt arbeid og god håndtering. En veterinær som er spesialist på stress hos dyr, mener at fugler som reagerer slik er individer med et svært oppførende temperament. Det er vanskelig å underbygge denne påstanden med eksperimenter. Holder påstanden stikk, mente veterinæren at det var mulig å begrense muligheten for sjokk ved at håndterings- og ringmerkeringsrutinene er så raske som mulig (jf 5.7.).

Forekomsten av sjokk hos fugler er svært lite klarlagt. Fenomenet forekommer svært uregelmessig. Det er sjelden at det er kompetente personer tilstede som kan studere forholdene, og dette er noe av årsaken til at arbeidet med å finne en løsning på dette problemet går så langsomt. Det er strengt tatt ikke sikkert om de adferdsmessige forhold som vi beskrev som "sjokksymptomer" virkelig skyldes stress, eller om det egentlig skyldes fysiske eller psykiske problemer.

Siden det finnes så få fakta om dette emnet på det nåværende tidspunkt, kan vi bare oppfordre merkerne til å være på vakt overfor mulige symptomer på misbehag, uansett årsak. Hyperventilering, gaping, tillukking av øyner og reising av fjær kan forekomme hos fugler som er friske og som flyr normalt når de settes fri. De samme symptomene, ett eller flere, forekommer når en av og til kommer bort i fugler som vil fly når de settes fri.

Du må for all del ikke tro på myten om at noen fugler blir lamme når de ligger i hånden! En fugl kan nok ligge stille på ryggen, men ville fugler blir ikke plutselig tamme. En fugl som ikke flyr med en gang grepet om den løsner, kan ganske enkelt trenge litt tid til å "ta seg sammen" og vil snart fly avsted. I tilfeller der dette ikke skjer må fuglen plasseres på et beskyttet sted hvor den kan hvile så lenge den ønsker det før den flyr bort. På slike steder må det være fritt for predatorer. Vanligvis er pausen kort og fuglen forsvinner. Ved senere håndtering av slike fugler viser de vanligvis ingen tegn til stress.

Nedkjøling, selv midt på sommeren, kan være en faktor som vil utløse symptomer på mistrivsel. Dette gjelder særlig små arter. Nedkjøling skjer oftest tidlig på morgenen før lufttemperaturen har steget, eller hvis fuglene er blitt fuktige. I slike situasjoner vil fuglene oftest bruse med fjærdrakten og lukke øynene. Behandlingen er enkel - sett fuglen i en ren, tørr pose og oppbevar posen i varme omgivelser (f.eks. i bilen med varmeapparatet på). De fleste fuglene vil være i orden i løpet av tyve minutter og fly normalt når de settes fri. Dersom en ikke har annen mulighet for å varme fuglen, kan det hjelpe å holde fuglen inn til kroppen/under klærne. Hvis fuglen etter dette ikke flyr, vil det hjelpe ytterligere om den settes på et beskyttet sted i solen (hvis denne skinner).

Et mer alvorlig symptom er hvis fuglen hiver etter pusten med en pipende lyd. Dette kan tyde på blødning i lungene. Årsaken kan være en intens opphisselse, og derfor må en slutte enhver form for håndtering av fuglen dersom slike symptomer oppdages. Fuglen må settes på en trygg, beskyttet plass hvor den uten stressende omgivelser – dvs. nærheten av merkeren – kan roe seg ned og eventuelt fly avsted. Dette kan skje etter bare noen minutter, og gjenfangster har vist at i det minste noen individer ikke har blitt langvarig skadet.

Tilsvarende symptomer kan også oppstå dersom et brukket bein trenger gjennom lungene. Dersom en fugl med slike symptomer ikke har fløyvet avsted i løpet av en times tid, bør den oppbevares midlertidig på en trygghende måte. Dette er en vanskelig bestemmelse å ta, for hvis den situasjonen oppsto som en følge av fangsten og behandlingen, kan fuglen i noen tilfeller ha det best om den får klare seg selv uforstyrret. Gjenfangster så vel som observasjoner av fugler i fangenskap, viser at noen fugler kommer seg fullstendig – ofte etter så lang tid som 14 dager. Observasjoner av fugler i fangenskap har også vist at andre ikke gjenvinner full flygedyktighet, og disse individene ville trolig ikke overleve lenge ute i det fri.

Det er uten tvil meget viktig å se etter symptomer som indikerer stress. Fuglene bør da frisettes så hurtig som mulig. Det vil være svært uansvarlig å fortsette håndteringen av en fugl som viser stresssymptomer siden dette lett kan forverre situasjonen, og i verste fall ta livet av fuglen.

Det vil likevel være galt dersom en sitter igjen med inntrykk av at stresssymptomer oppstår ofte hos fugler som ringmerkes, eller at lungeblødning forekommer ofte (i realiteten meget sjelden). Imidlertid, siden det kan forekomme har vi valgt å gjøre merkerne oppmerksom på det.

Et fenomen som kan oppstå hos langbeinte vadere, særlig spover, brushane og tjeld, og som en ikke helt har forstått årsaken til, er "beinkrampe". Individider med slike symptomer er ikke i stand til å gå, eller de går ikke skikkelig, men de er fullt ut flygedyktige dersom de kastes opp i luften. En tror det kan komme av at enkelte muskelfibre settes midlertidig ut av funksjon når beina presses mot nettet – dette fenomenet kan oppstå både ved vanlig nettfangst og ved bruk av kanonnett. En vet ikke hvorfor noen fugler påvirkes på denne måten. Analyse av rapporterte tilfeller antyder at hunner er mer utsatte enn hanner, og likeledes at fete fugler er mer utsatte en de med normalvekt. Det kan også ha noe med fuglenes kondisjon å gjøre.

Dette problemet kan reduseres dersom en følger anbefalingene fra Wader Study Group. Disse anbefalingene går ut på at en bare tar små fangster av disse

langbeinte fuglene, at de frigjøres raskt fra nettet, at de aldri legges i poser, at de bæres med beina fritt ut fra kroppen (aldri foldet), og at en bruker oppbevaringsbur som er minst en meter høye. Arbeidet med merking (og biometri) må prioriteres slik at det går så raskt som mulig. En må likeledes se over burene med jevne mellomrom og ta ut de fuglene som har lagt seg ned slik at disse blir håndtert først. Når fuglene slippes løs, må de bæres et stykke bort fra merkestedet til et skjermet sted.

5.5. FRISETTING AV FUGLER

a). En skal ikke kaste små fugler opp i lufta når de slippes løs, siden de da ikke får noen mulighet til å få samlet seg. Hånden skal åpnes opp og fuglen får fly når det passer den. En kan også sette fuglene ned på bakken hvis den er tørr. Denne fremgangsmåten anbefales for vadere, men den er ubrukelig for fårnseliler. Tårnseliler og store fugler med lange vinger må løftes opp iluften mot vinden. Alkefugler må kastes opp og fram i luften, og dette må foregå ut over vann.

b). På øyer, halvøyer, nes etc. må en være oppmerksom på sterke vinder. En må unngå at fuglene slippes løs på steder der de kan bli blåst utover vannet. Dette er svært viktig når en arbeider med utsittre trekkfugler. Arbeider en med sjøfugler må en forholde seg stikk motsatt. Sjøfugler skal alltid slippes utover havet, ikke inne på land.

c). Når en arbeider med fangstnett må en unngå at fuglene som slippes løs blir fanget på ny med en gang.

d). Er det snakk om par (f.eks. finker) eller familier av voksne fugler og/eller ungfugler (f.eks. knoppsvane, sijertmeis) som fanges sammen, skal en slippe dem samlet. Er det snakk om voksne og ungfugler, må de bringes tilbake til fangststedet og slippes løs der. Det kan godt være flere flere ungfugler i nærheten, se også avsnitt 4.2.6.

e). Skal fugler slippes fri sent på kvelden (etter solnedgang), se avsnitt 4.1.8.

5.6. TRANSPORT AV FUGLER

I visse tilfeller er det nødvendig å transportere fugler.

Det er tre årsaker til at en må transportere fugler over lengre avstander, f.eks:

- for å la dem hvile natten over. Med unntak av svalene skal slike fugler bringes tilbake til det området der de pleier å overnatte og slippes der.
- fordi fuglene forårsaker skader (f.eks. på avling) og det er fare for at de kan bli drept dersom de ikke flyttes.
- for å studere orienteringsevnen og evnen til å finne tilbake. Slike opplegg må en ikke gå inn på uten at det har sammenheng med organiserte studier. Ringmerkingssentralen skal orienteres før dette skjer.

Når fugler blir transportert fra ett sted til et annet, skal en føre opp både fangststed og slippsted på merkelistene, se avsnitt 8.1.2.

5.7. SYKE OG SKADDE FUGLER

5.7.1. Innledning

Skadede eller syke fugler skal ikke slippes med ring!

Mange merkere opplever at naboer og venner kommer med syke eller skadede fugler. Noen ganger vil en også fange fugler som er syke, eller som lider av en mindre skade. Selv den mest erfarne og bevisste merker kan komme til å skade (eller drepe) en fugl, f.eks. når den slippes og raser mot et vindu. Slike forhold gjør at en merker bør ha et visst kjennskap til pleie av fugler.

5.7.2. Mindre skader

Dersom fuglen er utmattet, omtåket (etter kollisjon med f.eks. vindu), eller kun har en mindre skade, kan det være hurt å sette den fri nesten med det samme. Merkere med muligheter for å oppbevare fugler, kan imidlertid foretrekke å beholde fuglen en kortere tid. For slike tilfeller bør en ha et lite nødlager med fuglemat. Frøblandinger passer til de fleste finkfugler, og de kan lagres i lange perioder uten å forringes. Havregryn og havremel (også havregryt) finnes svært ofte på kjøkkenet og er en brukbar midlertidig diett for "myknebede" fugler og

finker. En må spe på med frukt, melormer og småinsekter så snart som mulig. Insektetere kan en holde i kortere perioder på en diett av oppbakt, hardkokt egg. I forretninger som selger kjæledyr er det mulig å kjøpe en del fine blandinger for fugler, og en kan dessuten kjøpe dafnier (tørkede vannlopper som selges som for til akvariefisk). Dette gjør det lettere å fore insekterere. Troster og rødstrupe spiser gjerne hønsPELLETS.

5.7.3. Alvorlige skader

For fugler som har livstruende skader finnes det bare en fornuftig handlemåte, og det er å avlive dem. Dette skal utføres raskt og smertefritt.

Prøv aldri å drukne en fugl – dette er forbudt ifølge lovverket.

5.7.4. Oljeskadede fugler

All erfaring har vist at en må være ekspert for å restituere oljeskadede fugler. Det kan ta mange uker/måneder før fuglen kan slippes på sjøen. I de tilfeller hvor det bare er litt olje på fuglen, kan en merker behandle den med godt resultat dersom han har de rette oppbevaringsmulighetene etter at fuglen har blitt rengjort. I de fleste tilfeller er det imidlertid best å sørge for en human avlivning.

5.8. DØDELIGHET.

Alle merkere, spesielt de som bruker fangstnett eller annet fangstredskap, vil før eller siden oppleve at noen fugler dør som følge av denne aktiviteten. Ringmerkingssentralen har utarbeidet et eget rapportskjema for slike tilfeller, og forventer at merkerne utfyller det og returnerer det sammen med årsoppgjøret. En bevisst neglisjering av dette vil medføre at merkelisensen blir inndratt.

Fugler som dør, eller blir avlivet, har fortsatt stor verdi. De pakkes først i papir, og så i plast før de dyperfrys. Siden kan de sendes inn til Stavanger Museum eller et annet zoologisk museum. En må på forhånd ta kontakt med vedkom-mende institusjon. Vær klar over at fuglene er så godt som verdiløse om de ikke er merket med dato og sted.

KAPITTEL 6 RINGMERKINGEN

6.1. GRUNNLEGGENDE RUTINER

En ring som ikke er påsatt riktig kan skade fuglen, og den er dessuten en dårlig reklame for ringmerkingen. Det er ikke vanskelig å sette på en ring riktig, og under ledelse av erfarne merkere lærer fremtidige merkere seg hurtig teknikken. Senere er den største faren likegyldighet og uoppmerksomhet.

De grunnleggende rutinene som en merker skal øve seg på å utføre inntil de blir en ufravikelig vane, er:

- I. Kontroller begge beina for å være sikker på at fuglen ikke er merket fra før. Dette er en svært viktig regel f.eks. ved fuglestasjoner eller på steder hvor flere merkere arbeider sammen (f.eks. ungemerking i kolonier). Vær oppmerksom på at enkelte fugler (f.eks. vadere) kan være merket over tarsen.
- II. Bruk riktig ringstørrelse, om nødvendig kontroller i den siste oversikten fra Ringmerkingssentralen (jfr. 6.4.2.).
- III. Bruk skikkelig tang for å sette på ringen.
- IV. Kontroller at den påsatte ringen ikke har blitt skadet på noe vis, og at endene ikke danner noen glipe, er forskjøvet i forhold til hverandre eller overlappet når det ikke skal gjøres. Kontroller også at ringen sitter som den skal (jf 6.4.1.), og om nødvendig, utfør nødvendige justeringer.
- V. Noter med en gang ringnummer (kontrollert at det følger rett etter den sist brukte ringen på den aktuelle serien), art, alder og kjønn, tid og sted for merkingen, samt andre opplysninger av interesse. Disse notatene skal overføres til merkelistene ved første anledning.
- VI. Gjør også notater om ringen som mistes eller ødelegges (jfr. 8.1.2.).

VII. Bruk aldri en ring to ganger, og merk aldri en fugl med to nummerringet.

6.2. MERKETENGER

Ringene kan lukkes tilfredsstillende kun med spesialtenger. Disse kan kjøpes hos NOF-salg, og det er nødvendig med to stykker – en for små ringet, og en for store ringet (fig. 6.1.). Ringmerkingssentralen forutsetter at ringmerkene anskaffer disse, og bruker dem.

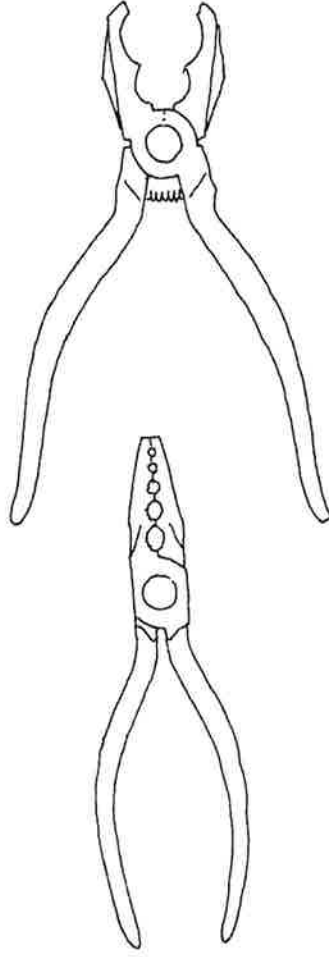

Fig. 6.1.

6.3. SETTE PÅ OG TA AV RINGER

6.3.1. Metoder til å lukke ringene

Med unntak av ringstørrelse 1, er alle ringene nå C-formet. Disse settes lettest på ved å benytte en fremgangsmåte som vist på figur 6.2. En skal imidlertid være klar over at stålringer har en tendens til å "sprette tilbake". For store stålringer er det ofte praktisk at en først overlapper litt, og presser forsiktig loddrett mot overlappingen flere ganger. Overlappingen vil da stadig bli mindre, og til slutt vil endene på ringen passe mot hverandre. For de mindre stålringer er det praktisk å bruke en liten vannpumpetang, hvor en gjerne filer til ett eller to ovale hull av passende størrelse.

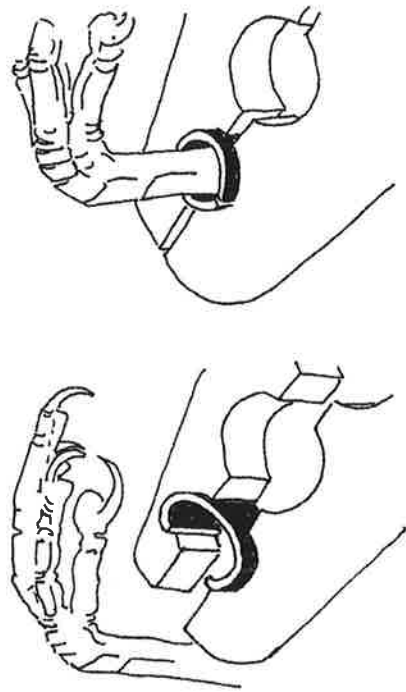

Fig. 6.2.

Fugleføtter varierer mye i form og tykkelse. Enkelte ganger kan det derfor være nødvendig å overlappe en ring for at den skal passe best mulig. Hvordan dette gjøres, er vist på figur 6.3. Dersom en blir nødt til å overlappe, må en passe på at deler av ringnummeret ikke blir skjult.

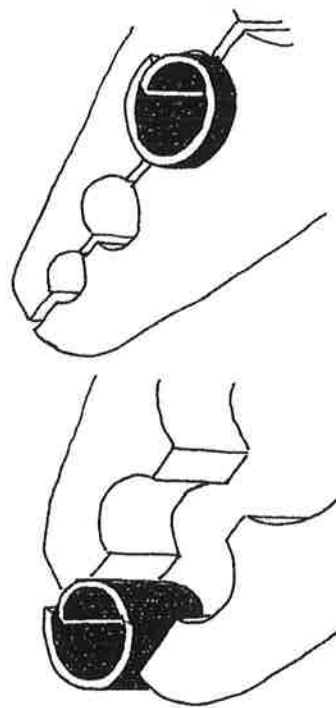

Fig. 6.3.

6.3.2. Metoder til å ta av ringe

Alle ringe er produsert for å være lengst mulig, og de fleste ringmerkingssentraler bruker derfor sterke legeringer. Som en følge av dette, blir mange ringe vanskelige å ta av dersom en gjør en feil. En kan spare seg mye unødvendig arbeid hvis en velger riktig ringstørrelse og tilpasser ringen korrekt i første omgang.

Dersom en har påsatt en aluminiumsring feil, skal ringen tas av hvis den presser mot foten eller den på andre måter blir vurdert å være skadelig for fuglen. I motsatt fall skal ringen bli sittende på. Slåringer kan som regel ikke tas av uten at fuglen skades.

Det finnes flere metoder til å ta ringen av. I mange tilfeller er det nok å bruke en spesialtang som en kan få kjøpt på NOF-salg (fig. 6.4.), i andre tilfeller må en bruke mer avanserte metoder (fig. 6.5.). I de verste tilfellene kan det være nødvendig å file av ringen. **Uansett hvilken metode som benyttes, må en hele tiden passe på at fuglen ikke blir skadet.**

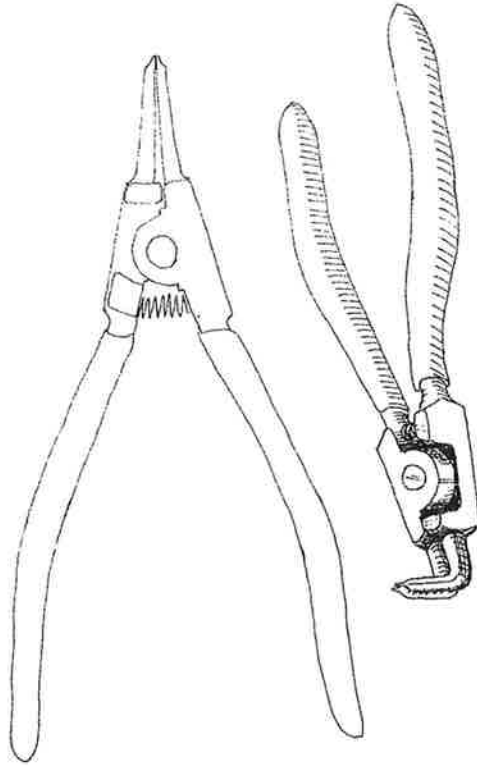

Fig. 6.4.

6.4. RIKTIG RINGSTØRRELSE

6.4.1. Generelle betraktninger

Selv om merkerne er forpliktet til å følge Ringmerkingssentralens liste over hvilken ringstørrelse skal brukes på de ulike artene, anmodes de også om å orientere sentralen om erfaringer som tilsier at en bestemt art bør få en ny størrelse. En rekke momenter er med på å avgjøre hva som er riktig størrelse – det er ikke bare diameteren av tarsen.

Det er åpenbart at en ring ikke må klemme tarsen – den må kunne beveges opp og ned, men nødvendigvis ikke av seg selv. På den andre siden bør ringen ideelt sett ikke ha et frirom som er større enn en tredjedel av tarsens diameter. For flere arter må dette imidlertid inntil videre forbli et ideal.

Dersom hver fugl skulle ha sin perfekte ringstørrelse, så ville det være nødvendig med et mye større utvalg av ringer. Konsekvensen av dette ville for det første være at merkeren måtte ha med seg mange flere størrelser, og noen av disse ville det kun være bruk for noen få ganger. For det andre, siden det hos alle arter er noe variasjon i diameteren på tarsen, måtte merkeren svært ofte måle denne diameteren for å finne fram til den ringen som passet best.

På den minste ringen er det ikke plass til mer enn en bokstav pluss fem siffer i nummeret. Utvalget av entydige bokstaver av denne størrelsen er begrenset. Vi har derfor valgt å reservere denne ringstørrelsen til arter som har svært tynne tarser. Det er derfor galt å bruke A-ringer på løvsanger selv om ringen er stor nok.

ADVARSEL

Det forutsetter at merkerne holder seg strengt til den listen over ringstørrelser som er. Det kan likevel aksepteres at det velges en annen størrelse når tarsen er så tynn (tykk) at den spesifiserte ringstørrelsen trolig vil skade fuglen. Slike uvanlige tilfeller må rapporteres til Ringmerkingssentralen. Bruk av uriktig ringstørrelse som et resultat av uforsiktighet, eller fordi merkeren ikke har nok ringer av riktig størrelse, kan medføre at merkelsen blir inndratt.

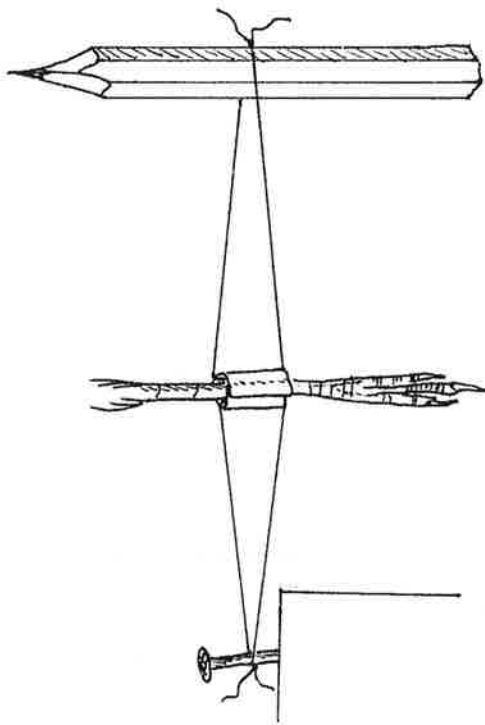

Fig. 6.5.

6.3.3. Utskifting av slitte ringer

Slitte ringer bør erstattes av nye dersom situasjonen etter merkerens mening er slik at

- skarpe kanter har blitt dannet på ringen og disse representerer en fare for fuglen

ELLER

- ringen er så veik (slitt) at den kan falle av

ELLER

- inskripsjonen – adressen eller ringnummeret – er så påvirket av slitasje eller korrosjon at den alt er, eller står i fare for å bli, uleselig.

Disse betraktningene gjelder like mye utenlandske merkinger som norske merkinger. Dersom en fugl blir merket på nytt, skal både det gamle og det nye ringnummeret føres på merkelisten (jf 8.1.2. under rubrikken kommentarer), og fuglen skal ikke opptelles i årsoversikten (jf 8.2.1.).

6.5. ANDRE MERKER

6.5.1. Generelle bemerkninger

Kategorien "andre merker" dekker alle andre former for merker enn de vanlige nummeringene. Den enkleste formen er en enkel farging som settes på den foten som ikke har ordinær ring. I sin mest komplekse form kan fuglen være påsatt flere fargeringer og med radiotelemetrustyr i tillegg. **Enhver bruk av fargeringer og andre ringtyper må klargjøres med Ringmerkingssentralen etter de retningslinjer som står oppført under punkt 6.5.4.**

Fargemerkingsprogram er svært sjelden vellykket med mindre merkeren er i stand til, og villig til, å tilbringe lange perioder med observasjon etter de fargemerkte fuglene. I løpet av de siste tiår har flere godt planlagte og vel utførte undersøkelser gitt verdifulle data også for arter som trekker langt. Disse undersøkelsene har alltid vært meget grundig planlagt, og etterfulgt av utstrakt observasjonsvirksomhet. Bruk av fargeringer uten forutgående planlegging har sjelden bidratt med informasjon av verdi, og kan ødelegge for andre ved at samme fargekoder er blitt benyttet. Tillatelse til å bruke fargeringer blir ikke gitt automatisk, og de som ønsker å bruke det, må være forberedt på å måtte dokumentere både den vitenskapelige verdien av undersøkelsen, og nødvendigheten av å bruke fargeringer i prosjektet.

6.5.2. Fargeringer

Enkle celluloid splittringer er lett å bruke på spurvefugler. De kan kjøpes i en lang rekke ulike farger (inkludert strimler), men ikke alle bevarer fargen like godt. Splitten i ringen kan forsegles med acetone. Det må ikke brukes flere fargeringer enn nødvendig for undersøkelsen. For små fugler med forholdsvis lange bein kan opp til 3 celluloidringer settes på ene beinet, **men ingen fugl skal likevel ha mer enn fire fargeringer tilsammen** (nummerringen blir da femte ringen).

For større fugler er flate PVC-bånd (Darvic eller Vinylast) å foretrekke. De kan formes som en klokkefjær, og rulles på tarsen. Ved å lime sammen to slike bånd av ulik farge, kan bokstaver og tall graves inn i det ytterste laget, og større fugler, f.eks. svaner og gjess, kan på denne måten gjenkjennes som bestemte individer.

For kortvarige studier kan maling eller farget tape benyttes direkte på Stav.Mus. ringen.

6.5.3. Andre merkemethoder

Disse merkemethodene omfatter "Flagg" på beina (vanligvis med fleksible i stedet for stive strimler), vingemerker, andre merker festet til huden på vingene, merker festet til svømmehuden, nakkekrager eller slips, merker festet til neseborene eller nebbet, ryggseiler, fargestoffer på de lyse delene av fjærdrakten, fargede fjær festet til fjærdrakten, og radiosendere. **Bruk av noen av disse metodene må være spesielt godkjent av Direktoratet for naturforvaltning.**

6.5.4. Registrering av prosjektene

Alle prosjekter hvor det inngår merking med andre ringtyper enn de som leveres av Stavanger Museum, skal registreres av Ringmerkingssentralen før merkingen begynner. Ringmerkingssentralen bør også informeres om andre merkemethoder, selv om tillatelsen til å benytte disse må gis av andre instanser. Hensikten med registreringen er å forsøke og beskytte nye og eksisterende prosjekter fra å duplisere hverandres merker. Ringmerkingssentralen kan formidle kontakt mellom nybegynnere og merkere som allerede fargemerker vedkommende art, eller mellom nybegynneren og personer/organisasjoner med koordinerende funksjon for fargemerkning av vedkommende art. Slike koordinatører kan gi klarsignal for de fargekodene som er tenkt benyttet, men prosjektet må likevel registreres/godkjennes av Ringmerkingssentralen. De som fargemerker fugler skal være klar over at en slik tillatelse ikke setter dem i noen monopolsituasjon for fargemerkning av "sine" arter, og at alle forsøk på å komme til enighet om fargekombinasjoner bør gjøres når nye merker ønskes å fargemerke disse artene.

6.6. MERKING AV REIRUNGER

6.6.1. Noen generelle prinsipper som er avgjørende for riktig merkealder

Merking av reirunger er spesielt viktig, siden en vet alderen og stedet hvor de kommer fra, helt nøyaktig. Et ungekull skal ikke merkes dersom en ved denne handlingen reduserer deres mulighet for å overleve. Det er svært viktig å foreta merkingen i rett alder.

Der er vanskelig å sette opp noen generelle prinsipper, siden det finnes store variasjoner fra art til art, og selv reirets plassering har betydning. En dyktig ungemerker samler seg etterhvert stor erfaring som han vil dra nytte av. Nye

merkere bør gå fram svært forsiktig. Noen hovedprinsipp som vil være til hjelp for å bestemme om det er trygt å merke eller ikke, er:

I. For alle arter. Forsøk ikke å merke før foten har vokst nok til at en lukket ring av **riktig størrelse** ikke faller av. Når en liten spurvefugl merkes ved minstealderen, er det sjanseløst for at foreldrene tar feil av ringen og avføringsposen og således kaster de små ungene ut av reiret som et ledd i renholdet av reiret. Sjansene for at dette skal skje, kan gjøres svært små ved å sverte ringen. Det kan også legges noen hvite kromblad eller papirbiter i reiret, slik at foreldrene har noe å bære bort ved deres første besøk i reiret etter merkingen av ungene.

Mange reirforlatende arter, f.eks. vadere og måker, kan ikke merkes før etter de har forlatt reiret.

II. For de fleste spurvefugler, og for tre- og klippehekkende arter. Du må aldri nærme deg reiret dersom du ser at ungene har en alder som gjør det sannsynlig at de vil reagere ved å forlate reiret for tidlig – dvs. kullet "eksploderer".

III. For spurvefugler. Den ideelle alder å merke de fleste spurvefugler på, er når øynene er åpnet, og fjærstrålene så vidt har begynt å vises på hånd- og armsvingfjær (fig. 6.6.).

Fig. 6.6.

Hos små spurvefugler (sanger, finker etc.) bør ikke mer enn 1–2 mm av fjærstrålene synes, og dette stadium nåes normalt etter fem dager. Hos disse spurvefuglene kan merkingen utføres med minst risiko fra 5. til 7. dagen etter klekking. For fugler på størrelse med svarttrost kan fjærstrålene ha vokst 3 mm fram fra hylsen, men stor forsiktighet må utvises den åttende dagen, og etter den tid er ungene for gamle til å forstyrres. Fugler som hekker over vann, f.eks. rørsanger, er spesielt utsatte dersom de forlater reiret før tiden.

Unger til spurvefugler som hekker på bakken forlater ofte reiret før de kan fly – lerker er kjent for dette. Ofte kommer noen individer tilbake til reiret, særlig om natten. Generelt sett bør arter som hekker på bakken merkes så tidlig som mulig. Ungene til de fleste hule-rugende artene utvikles derimot senere enn hos arter som hekker åpent, og kan merkes på et senere stadium i utviklingen – håndsvingfjæra 5–15 mm ut fra fjærhylsa. I slike tilfeller bør inngangen til kullet **midlertidig** blokkeres, slik at ungene slår seg hurtigere til ro. Svaler og tårnseilere tilbringer svært lang tid i reiret, og kan trygt merkes til noen få dager før de forlater det. Det er heller sannsynlig at unge gjøker forlater reiret før tiden.

IV. Fremgangsmåte dersom et kull "eksploderer". Ingen samvittighetsfull merker utfører frivillig en handling som må resultere i at kullet "eksploderer", f.eks. fordi ungene er for gamle til å merkes. Det kan hende at noen unger forlater reiret i det øyeblikket at reirets beskyttelse, f.eks. vegetasjonen, berøres. Et typiskeksempel er fjerning av løkk på reirkasser. Likeledes kan det skje når en når opp med fingrene i et høyt plassert reir, men også når en bruker speil på en stav for å undersøke reirinnholdet kan kullet "eksploderer". Bruker en denne siste metoden, bør speilet føres opp i god avstand fra reiret uten brå bevegelser.

En bør bestrebe seg på å unngå slike tilfeller. Dersom et kull delvis "eksploderer" av en eller annen grunn, bør en så snart som mulig forlate reirets omgivelser. Siden en eventuell skade allerede er gjort, vil det være fornuftig å merke de ungene som allerede har forlatt reiret dersom en finner dem og senere kan legge dem tilbake til reiret uten å forstyrre de andre. I slike tilfeller er det merkeren selv som må avgjøre hva som synes å være fornuftig.

Når et ungekull "eksploderer" er dette et instinktivt forsøk på å unngå en mulig predator, og det har trolig en overlevelsesverdi. En vet at unger som har blitt merket etter en slik "eksplosjon" har vokst opp. Til tross for dette vil det være ukløkt og mot ringmerkingens ånd frivillig å utsette et kull for forstyrrelser som kan medføre "eksplosjon".

6.6.2. Noen praktiske forhold

De følgende momentene er nevnt i et forsøk på å beskytte ungekullet ytterligere, og for å minske mulighetene for at kullet blir forlatt av foreldrene (Risikoen for at et kull forlattes er størst når det er lite tilgang på mat, hvis været er dårlig, og dersom foreldrene blir holdt lenge borte fra reiret).

I. Observasjon. Forsøk, så sant det er mulig, å bestemme den omtrentlige beliggenheten av reiret og stadium i hekkesykklus ved å følge foreldrenes bevegelser. En slik fremgangsmåte kan være med på å redusere antall besøk til reiret, og således reduseres risikoen for at reiret skal bli avslørt til f.eks. predatorer.

II. Forberedelse. Ha alt utstyr klart på forhånd slik at oppholdet ved reiret blir så kort som mulig. Unngå å bruke iøyenfallende farger på klesdrakten.

III. Ankomst og retur. Gå varsomt fram. Når en forlater reiret må alle spor etter forstyrrelsen fjernes hvis dette er mulig. Tidlig om morgenen, med f.eks. dogg i graset, vil dette være vanskelig – et besøk senere på dagen vil derfor være å foretrekke.

IV. Sted. Ringmerkingen bør gjøres ved reiret. En unngår da at foreldrene kommer tilbake og finner et tomt reir. Dersom to personer er tilstede, kan det være mer praktisk at én tar frem ungene og den andre setter på ringen.

V. Ta ungene ut av reiret. Noen ganger klynger ungene seg fast til reiret. I slike tilfeller, og spesielt hos arter med lange, tynne tærser, må beina løses forsiktig før en løfter dem opp for å hindre skader.

VI. Hvordan holde ungene? For svært små arter, eller arter med kort tars, er det ofte lettest at ungens hode peker mot håndleddet, og at foten hvor ringen settes på, holdes mellom tommelen og pekefingeren.

VII. Kontroll av ringen. Når ringen er satt på skal en alltid se etter at den er skikkelig lukket. En skal også kontrollere at den ikke kan gli så langt frem at den helt eller delvis "låser" tærne. Videre kontrolleres at bakkløen ikke har kommet på innsiden av ringen, eller at det er noen sjanse for at den kan gjøre det. Dette kan skje dersom en ikke bruker de ringstørrelsene som anbefales.

VIII. Legge ungene tilbake. Forviss deg om at alle ungene ligger i selve reirskålen, selv om dette er i en fuglekasse. Små unger som ligger utenfor

reirskålen – selv i kort avstand – kan bli ignorert av foreldrene (det er dette som skjer når en ung gjør kaster ut rivalene). Hvis ungene er urolige, så kan de dekkes med hånden eller en mørk klut en kort periode. Dersom noen unger likevel vil forlate reiret, kan det være klokest å la disse gjøre det ved hurtig å trekke seg tilbake, i stedet for å gjøre mange forsøk på å holde dem på plass, og således øke mulighetene for at hele kullet til slutt forlater reiret.

6.7. FORBUD OG UNNTAK

a). Ingen fugl skal ringmerkes med mindre den er sikkert artsbestemt. Dette kan medføre at biometriske mål må tas, vingeformelen noteres, og en detaljert beskrivelse av fjædrakten noteres (jf kap. 7). For vanskelige arter og rariteter skal dette alltid gjøres, og sendes den lokale Rapport- og Sjeldenhetskomité (LRSK) (og Ringmerkingssentralen – om denne ber om det).

b). Unger i blandingskolonier av makrell- og rødnebbterne skal ikke merkes med mindre spesiell tillatelse fra Ringmerkingssentralen foreligger. Størst problem med forveksling vil en ha på sørlandet og nordover til Salten. Unngå merking av dununger.

c). Unger av grå- og sildemåke skal ikke merkes i blandingskolonier med mindre spesiell tillatelse fra Ringmerkingssentralen foreligger. Problemmrådet er spesielt Sør-Norge. Unngå merking av dununger.

d). Ved merking i kolonier kan en gjøre stor skade hvis en mangler erfaring fra slikt arbeid. Det må spesielt tas hensyn til værforholdene, og dager med regn eller sterkt solskinn bør unngås. Det er ikke tillatt å merke i kolonier av havsule og storskarv med mindre konkrete prosjekter gjør dette nødvendig.

e). Merking av hekkende fugler som ligger på egg eller små unger er forbudt dersom dette medfører en risiko for at de skyr reiret. Eksempel på svært følsomme arter er lunde, fårseiler og meiser.

f). Merking av reirunger av dvergås, havørn, kongeørn, vandrefalk, jakrfalk og snøugle er forbudt med mindre det på forhånd er klart med Ringmerkingssentralen eller den som Ringmerkingssentralen har overlatt koordineringsansvaret for merking av disse artene til.

g). På grunn av faren med å skade reiret må en utvise stor forsiktighet ved ungemerking av gjerdesmett, sjertmeis, pungmeis, trekryper og fuglekonge. Det er forbudt å merke unger av isfugl og sandsvale dersom ungene ikke kan nå uten å utvide reirningangen. Reiringer av taksvale skal ikke merkes dersom reiret er overbygget eller er festet rett på vegg.

h). Dersom det merkes fugler som er oppdrettet, så skal dette angis på merkelisten.

i). Fugler som er syke, skadet, eller forurenset på en eller annen måte, skal ikke merkes. Dersom de er blitt fullt restituert, kan de likevel merkes, men dette skal da angis i merkelistene.

j). Fugler som er holdt i fangenskap, og som en konsekvens av dette har mistet den naturlige frykten for mennesket, skal ikke merkes. Merking av stuefugler må aldri forekomme.

k). En ring skal ikke brukes to ganger. Ved siden av at det lett kan oppstå misforståelser i merkelistene, så blir ringen betydelig svakere når den åpnes og settes på for andre gang.

l). Det er ikke tillatt å bruke Ringmerkingssentralens ringer utenfor landets grenser uten spesiell avtale med sentralen.

KAPITTEL 7 FUGLEN I HÅNDA

7.1. ARTSBESTEMMELSE

Alle ringmerkere må kunne artsbestemme de fuglene de merker. Hvis ikke, så har ringmerkingen ingen hensikt. Det å kunne bestemme en fugl til riktig art, er et absolutt minimumskrav. Verdien av merkingen vil øke ytterligere dersom merkeren i tillegg kan alders- og kjønnsbestemme fuglen. Dette krever ofte en grundigere undersøkelse av fuglen. Ofte må også biometriske mål tas og vingeformel studeres. Slike undersøkelser betegnes som "felttaxonomi". Naturlig nok var de første undersøkelsesrutinene påvirket av fremgangsmåten museumsfolk brukte på skinn i samlingene. Felttaxonomi er nå anerkjent som et supplement til undersøkelser gjort på studiesamlinger av fugleskinn. Det eksisterer således ikke noe konkurranseforhold mellom disse undersøkelsesmåtene. Med unntak av de tilfeller hvor merkerne har fugleskinn som sammenlikningsgrunnlag, er de som regel avskåret fra å foreta underartsbestemmelser basert på mer eller mindre tydelige fargenyanser – dette er en del av taxonomens arbeidsoppgaver. Merkerne har imidlertid flere betydelige fordeler sammenliknet med museumsarbeideren:

- en nærmest ubegrenset adgang på fugler å undersøke
- muligheter for å undersøke fugler i alle draktstadier (museumssamlingene inneholder svært sjelden dette, eller som oftest fugler som ikke er i myting)
- muligheten for, ved gjenfangster, å se hvordan fjærdrakten endres med alderen
- muligheten for å se både fjærdrakten og bløtdelene i friske, naturlige farger (på skinn falmer ofte fjærdrakten, og bløtdelene falmer nesten alltid)

Ingen andre deler av ringmerkingsaktivitetene gir merkeren større muligheter for konstruktiv utvikling, og merkerne blir derfor sterkt oppfordret til å lære seg å beherske de ulike teknikker og terminologier som benyttes i f.eks. publikasjonene **Identification for Ringers 1-3** (Williamsson), **Identification Guide to**

g). På grunn av faren med å skade reiret må en utvise stor forsiktighet ved ungemerking av gjerdesmeit, sijertmeis, pungmeis, trekryper og fuglekonge. Det er forbudt å merke unger av isfugl og sandsvale dersom ungene ikke kan nås uten å utvide reirinngangen. Reirunger av taksvale skal ikke merkes dersom reiret er overbygget eller er festet rett på vegg.

h). Dersom det merkes fugler som er oppdrettet, så skal dette angis på merkelisten.

i). Fugler som er syke, skadet, eller forurenset på en eller annen måte, skal ikke merkes. Dersom de er blitt fullt restituert, kan de likevel merkes, men dette skal da angis i merkelistene.

j). Fugler som er holdt i fangenskap, og som en konsekvens av dette har mistet den naturlige frykten for mennesket, skal ikke merkes. Merking av stuefugler må aldri forekomme.

k). En ring skal ikke brukes to ganger. Ved siden av at det lett kan oppstå misforståelser i merkelistene, så blir ringen betydelig svakere når den åpnes og settes på for andre gang.

l). Det er ikke tillatt å bruke Ringmerkingssentralens ringer utenfor landets grenser uten spesiell avtale med sentralen.

KAPITTEL 7 FUGLEN I HÅNDA

7.1. ARTSBESTEMMELSE

Alle ringmerkere må kunne artsbestemme de fuglene de merker. Hvis ikke, så har ringmerkingen ingen hensikt. Det å kunne bestemme en fugl til riktig art, er et absolutt minimumskrav. Verdien av merkingen vil øke ytterligere dersom merkeren i tillegg kan alders- og kjønnsbestemme fuglen. Dette krever ofte en grundigere undersøkelse av fuglen. Ofte må også biometriske mål tas og vingefornel studeres. Slike undersøkelser betegnes som "felttaxonomi". Naturlig nok var de første undersøkelsesrutinene påvirket av fremgangsmåten museumsfolk brukte på skinn i samlingene. Feltaxonomi er nå anerkjent som et supplement til undersøkelser gjort på studiesamlinger av fugleskinn. Det eksisterer således ikke noe konkurranseforhold mellom disse undersøkelsesmåtene. Med unntak av de tilfeller hvor merkerne har fugleskinn som sammenlikningsgrunnlag, er de som regel avskåret fra å foreta underartsbestemmelser basert på mer eller mindre tydelige fargenyanser – dette er en del av taxonomens arbeidsoppgaver. Merkerne har imidlertid flere betydelige fordeler sammenliknet med museumsarbeideren:

- en nærmest ubegrenset adgang på fugler å undersøke
- muligheter for å undersøke fugler i alle draktstadier (museumssamlingene inneholder svært sjelden dette, eller som oftest fugler som ikke er i myting)
- muligheten for, ved gjengefangster, å se hvordan fjærdrakten endres med alderen
- muligheten for å se både fjærdrakten og bløtdelene i friske, naturlige farger (på skinn falmer ofte fjærdrakten, og bløtdelene falmer nesten alltid)

Ingen andre deler av ringmerkingssentralens gir merkeren større muligheter for konstruktiv utvikling, og merkerne blir derfor sterkt oppfordret til å lære seg å beherske de ulike teknikker og terminologier som benyttes i f.eks. publikasjonene **Identification for Ringers 1-3** (Williamsson), **Identification Guide to**

Abraded/abrasion	slitt/situasje
According to	ifølge
Admixed	iblandet
Adult	gammel (voksen) fugl, utfarget
Alula	lillevingen
Ambiguous	tvetydig, dunkel
Amount	mengde
Applicable	brukbar, anvendelig
Approximate	omtrentlig, cirka
Ascendantly	utenfra og innover
Ash-grey	askegrå
Average	gjennomsnitt
Axillaries	armhulefjær
Back	nedre del av ryggen (se Mantle)
Barbule	fjærstråle
Bar, barring	iverrbånd, iverrstripet
Basal part of feather	basal, nedre del av fjær
Belly	buk
Bleached	bleket
Blunt	avrundet
Blood vessels	blodårer
Blotched	flekket, plettet
Body-feathers	kroppsfjær
Bordered	randet, kannet
Breast	bryst
Brick-red	mursteinrød, tegsteinrød
Brood-patch	rugflekk
Buff	lærfarget, gulbrun
Carmine	karmirødt
Carpal covert	sentraldekkfjær
Carpal joint	vingeknoke
Carpalia	håndrotsbein
Cast	anstrøk
Chestnut	kastanjebrun
Chin	hake
Claw	klo
Clinal variation	gradvis overgang fra en underart til en annen
Cloaca	kloakkåpning
Collar	halsring, halsbånd, krage
Concave	konkav
Concealed	gjemt, skjult

7.2. FUGLENS KROPPSDELER OG FJÆRDRAKT

Det er svært viktig at merkerne er fortrolig med hva fuglens kroppsdeler heter. Figur 7.1. viser en typisk spurvefugl hvor de ulike delene er lokalisert og satt navn på (tilsvarende engelske navn står i parentes). I avsnitt 7.3. finnes en ordliste som kan være til nytte når engelskspråklig bestemmelseslitteratur benyttes.

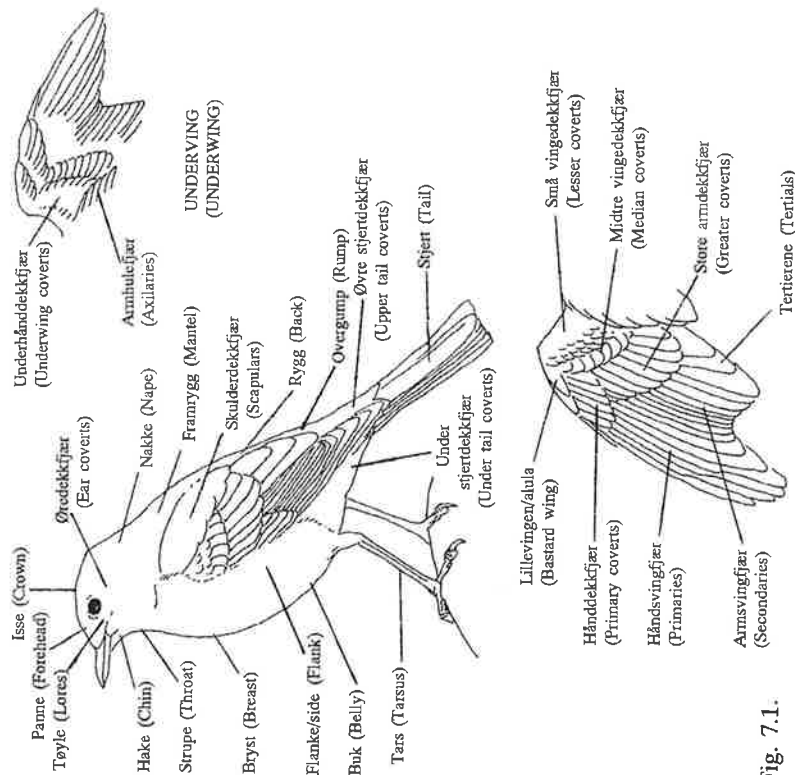

Fig. 7.1.

Confine	begrense	Eye-ring	øyering
Confirm	bekreffe	Fade	falme
Confusing	forvirrende	Faint	svak
Conspicuous	klar, tydelig, iøyenfallende	Fairly	temmelig, noksd
Contour feathers	konturfjær	Fine (bill)	tynt (nebb)
Contrast	kontrast	First-year bird	fugl i første kalenderår (1K)
Convex	konveks	Flange	munnvik
Cream(y)	kremfarget	Flank	flanke, kroppsside
Create	frambringe, skape, forårsake	Forehead	panne
Crescentic	sigdformet, halvmåneformet	Forked	kløftet
Crimson	karmosinrød	Frayed	frynset
Criterion	kriterium	Fringe	kant, brem
Cross-bar	iverr stripe, tverrbånd	Front	panne
Crown	isse	Full-grown	fullvoksen fugl (fjygedyktig, men alder ukjent (LK+))
Culmen	"ryggen" av overnebbet	Genus	stekt
Decide	bestemme	Gloss	metallglans
Deep (om farge)	mørk	Gony	punktet der undernebbet er høyest
Demarcation	(skarp) skille	Gorget	strupeflekk
Dense	teit, tettpakket	Graduated	om sjert, den type som finnes hos skjere og sjertmeis (ytre sjertfjær kortest, lengre inn mot midten)
Descendantly	innenfra og utover	Greater coverts	store armdekkfjær
Determination	bestemmelse	Growth	vekst
Develop	utvikle	Growth bar	vekstbånd
Diffuse	uskarp, uklar, uydelig	Hind claw	bakklo
Dimorphism	dimorfisme (forekomst av to forskjellige former hos en art)	Hue	farge, anstrøk
"Dirty" colours	urene, skåne farger	Humerus	overarmsbein
Distal	lengst vekk (fra kroppen)	Ill-defined	uklar, uskarp, uydelig
Distal part of feather	øvre del av fjær	Incline	ha tendens til
Distended	oppblåst	Incubation patch	rugeflekk
Distinct	tydelig adskilt, forskjellig	Intented	innskåret, med hakk (dvs i fjær mønstre (fjærtegning))
Down	dun	Indistinct	uklar, uskarp, uydelig
Drab/dull	mat, dus, "kjedelig" farge	Infallible	ufeilbarlig
Dull	uklar	Intermediate	mellomliggende
Dusky	mørk, dunkel	Invariably	alltid, konstant
Ear-coverts	øredekkfjær	Iris	regnbuehinne, iris
Edge	kant, rand	Jet-black	kallsvart
Emargination	innskjæring på ufanet	Juvenile	ungfugl i sin første virkelige fjærdrakt
Entire	helt, udelt	Lack	mangle
Evenly	jevnt	Lead-grey	blygrå
Evident	tydelig	Lemon-yellow	sitrongul
Exception	unntak		
Experience	erfaring		
Extensive	bred, vid, omfattende		
Extent	omfang		

Lesser coverts	<i>små armdekkfjær</i>	Probably	<i>sannsynligvis</i>
Lores	<i>løyler</i>	Progressively	<i>stegvis</i>
Lower mandible	<i>undernebb</i>	Prominent	<i>framtrედende</i>
		Pronounced	<i>utpreget</i>
Mandible	<i>egentlig kjeve; overnebb eller undernebb</i>	Properly	<i>riktig, korrekt</i>
Mantle	<i>øvre del av ryggen (se også back)</i>	Propose	<i>foreslå</i>
Margin	<i>rand, kant</i>	Protuberance (cloacal)	<i>utsstående kloakkåpning</i>
Marginal coverts	<i>kantdekkere</i>	Proximal	<i>nærmest kroppen</i>
Margined	<i>randet, kantet</i>	Pure (farge)	<i>ren</i>
Median coverts	<i>midtre armdekkfjær</i>	Purple	<i>fiollett</i>
Migration	<i>trekk</i>		
Mottled	<i>marmorert, droplet</i>	Raged	<i>slitt</i>
Mottling	<i>flekket, flekking</i>	Rare	<i>sjelden</i>
Moult	<i>nyting, fjærfelling</i>	Rather	<i>nokså</i>
Moult strategy	<i>myteforløp</i>	Reach	<i>rekke, nå</i>
Moustachial stripe	<i>mustasjestrek, skjeggstripe</i>	Recognize	<i>kjenne igjen</i>
		Rectrice	<i>stjertfjær</i>
Nape	<i>nakke</i>	Reliable	<i>pålitelig</i>
Nasal hairs	<i>hårbørste ved neserot</i>	Remige	<i>svingfjær</i>
Nominate race	<i>nominatunderart, nominat form</i>	Remnant	<i>rest</i>
Notch	<i>innskjæring på inmfan</i>	Resemble	<i>ligne</i>
Nuance	<i>nyanse</i>	Retain	<i>beholde, gjenværende</i>
		Rich (farge)	<i>sterk, kraftig</i>
Obvious	<i>iøyenfallende, tydelig, klar</i>	Root (fjær)	<i>fjærpose</i>
Occasionally	<i>leilighetsvis, av og til</i>	Roseate, rosy	<i>lyserød, rosa</i>
Ochre	<i>okergul</i>	Rounded	<i>avrundet</i>
Off-white	<i>skittenhvitt</i>	Rufous	<i>rødbrun</i>
Olivaceous, Olive	<i>olivengrønn, olivenfarget</i>	Rump	<i>overgump</i>
Opaque	<i>ugjennomsiktig</i>	Rusty	<i>rusfarget</i>
Orbital ring	<i>øyering</i>		
Order	<i>orden</i>	Safely	<i>med sikkerhet</i>
Ossified	<i>forbeinet, se Skull ossification</i>	Salmon-pink	<i>lakserød</i>
Owing to	<i>på grunn av</i>	Sandy-brown	<i>bys brun, mørkere enn sandfarget</i>
		Scapulars	<i>skulderdekkfjær</i>
Palate	<i>gane</i>	Scarlet	<i>skarlagensrød</i>
Pale	<i>bys, blek</i>	Secondary	<i>armsvingfjær</i>
Panel	<i>felt</i>	Second-year bird	<i>fugl i sitt andre kalenderår (2K)</i>
Pattern	<i>mønster</i>	Sepia	<i>mørk rødbrun, sepia</i>
Pectoral band	<i>brystbånd</i>	Sex-criterion	<i>kjønnskriterium</i>
Pitfall	<i>faltgruve</i>	Shaft	<i>fjærskaft</i>
Plumage	<i>fjæradrakt</i>	Shape	<i>form</i>
Post-nuptial	<i>etter endt hekkesesong</i>	Sheath	<i>hornhyster (rundt ikke uvokst fjær eller på nebb)</i>
Predominantly	<i>framherskende</i>	Shedding	<i>felling, myting</i>
Primary	<i>håndsvingfjær</i>	Simultaneous	<i>samtidig</i>
Primary coverts	<i>hånddekkfjær</i>	Skull	<i>kranium, skalle</i>

Skull ossification
Slate-grey
Slender
Slightly
Slow
Sooty
Sole
Span
Sparse
Species
Speckled
Speculum
Spotted
Streaked
Striated
Subcutaneous
Subspecies
Subterminal
Sufficient
Suffusion
Sullied
Superciliary stripe
Supercilium
Superficially
Supporting
Suspended moult

skallefôrbeining
skifergrå
slank, tynn
svakt, lite
sakte, sein
sofarget
eneste
spenn
spredt, glissen
art
spattet, broket
vingespeil
flekket
streket, stripet
streket, tettstripet
som ligger under huden
underart
nestisist, nestrytterst
tilstrekkelig
anstrøk, skjær
iblandet
overøyestripe
overøyestripe
overfladisk
støttende
avbrutt myting

Tail-coverts
Tapering
Tarsus
Tawny
Tend
Tertials
Throat
Tinge, tint
Tip
Trace
Trifle

stjerdedekkfjær
gradvis avsmalende
tars
gulbrun
tendere (mot)
de 3, 4 eller 5 innerste armsvingfjær
strupe
skjær, anstrøk
tupp, spiss
rest
ubetydelig, bogateil
ulna, albuebein
undre stjerdedekkfjær
ensfarget, ensartet
upålitelig
overnebb
øvre stjerdedekkfjær

Ulna
Under tail coverts
Uniform
Unreliable
Upper mandible
Upper tail coverts

Useful
Vagrant
Vague
Valid
Variegated
Vent
Vinous
Visible
Warm (farge)
Waxy
Wear
Web
Wedge-shaped
Wing-formula
Wingpoint
Worn
Wrinkled

nyttig, brukbar
tilfeldig, sjelden streiffugl
uydelig, vag, ubestemt
gyldig
mangefarget, broket
fjærpartiet rett bak beina
vinfarget, vinrød
synlig
varm
voksaktig
slite, slitasje
fjærfan
kileformet
vingeformel
vingespiss
slitt
rynket, skrukket

7.4. FYSIOLOGISKE PROSESSER

Noen fysiologiske prosesser hos fuglene gir viktige holdepunkter for å bestemme alder og/eller kjønn. Ringmerkerne bør kjenne til dette.

7.4.1. Forbeining i hodeskallen

"Når en ung spurvefugl forlater reiret består hodeskallen av et enkelt lag bein i det området som dekker hjernen; i det minste ser det slik ut når en betrakter det makroskopisk. Senere blir dette området dobbelt-laget, hvor det ytre laget er atskilt fra det indre ved hjelp av et luftrom. Gjennom dette luftrommet strekker det seg tallrike små beinsøyler. Fra utsiden virker skallen på en ungfugl ensartet og lyserød hos levende eller nylig døde individer. Skallen hos de voksne er hvitaktig p.g.a. luftrommet, og den er nokså småflekket p.g.a. de tette hvite beinsøylene mellom de to lagene" (A.H.Miller, Bird-Banding 17: 33-35, 1946).

Frengangsmåten for å undersøke forbeining i hodeskallen er beskrevet i detalj i Svensson's **Identification Guide to European Passerines**. Det bemerkes at metoden er tidkrevende, krever erfaring og egner seg ikke som standardrutine for ringmerkere.

noen av fjærene på buken.

Ved å undersøke fuglens buk i hekketiden, er det mulig å kjønnsbestemme noen individer hos arter hvor dette ellers ikke kan avgjøres på grunnlag av fjærdrakten. Rugeflekk som kjønnskriterie må ikke brukes ukritisk, og helst vurderes i kombinasjon med andre kriterier, slik som formen av kloakkåpningen. Mangel på rugeflekk behøver ikke å bety at fuglen er en hann. En fullfjært buk kan på et senere tidspunkt i hekkesesongen være bar. Det er likeledes viktig å være klar over at ungfugler hos mange arter ikke har fjærtrakter på buken. Med litt erfaring er denne form for nakenhet lett å skille fra rugeflekk på grunnlag av forskjeller i hudens struktur. Nyttig tilleggsinformasjon finnes i Svensson's bok **Identification Guide to European Passerines**.

7.4.4. Kloakkåpningens form

Ved begynnelse av hekkesesongen, og trolig underlagt den samme hormonelle kontroll som veksten av de indre kjønnsorganer, blir kloakkåpningen hos fugler noe forstørret som forberedelse til parring. Når den er fullt utvokst, er det vanligvis en tydelig forskjell i utseendet hos de to kjønn. Hannens er mer sylindrerformet, mens hunnens har mer skrånende kanter (se Svensson's bok **Identification Guide to European Passerines**). Kloakkåpningens form brukt sammen med rugeflekk, muliggjør ofte kjønnsbestemmelse. Vanskeligheter kan oppstå tidlig i hekkesesongen, og med sene hekkere, når disse ulikhetene ikke er fullt utviklet. Hos noen arter, særlig de som legger store egg i forhold til kroppsstørrelsen, kan karakteristiske strekkmerker sees hos hunnen, særlig de første dagene etter at egget er lagt.

7.4.5. Fettklasser

Fugler som forbereder seg til trekket, og i en mindre grad fugler som forbereder seg til vinteren, lagrer fett. Noe blir lagret mellom innvollene, og dette kan ikke oppdages ved en ytre undersøkelse. Fettet som blir lagret like under huden, særlig på buken og i groper langs lufttrøret, kan lett bli ses gjennom skinnets som et gulaktig lag. I mange land noteres fettklasser, enten som et alternativ til, eller som et tillegg til vekt. Vurdering av fettklasser er subjektivt, og jo større antallet klasser er, desto vanskeligere blir det å være entydig. Mange studier har vist en nær sammenheng mellom fettklasser og kroppsvekt. Bruk av fettklasser er nyttig i de tilfeller hvor det ikke er tid til å veie fuglene.

7.4.2. Slitasje av fjær, myting, og fornying av fjær

Tilstanden til en fjær forringes stadig. Denne utviklingen blir ofte kalt slitasje, men det er bare en side av saken. Etter som tiden går, blir fjærene skjøre og mister glansen, og fargene har en tendens til å forandre seg. Slitasje forekommer selvsagt, og en årsak er trolig den gjentatte kontakten fjærene har med omgivelsene, for den viser seg ofte først på enden av sjerten.

Pussing av fjærene forsinker den fysiske degenereeringen av dem, men selve pussingen bidrar trolig lite til selve slitasjen.

På grunn av disse ødeleggelsesprosessene må fjærene skiftes regelmessig. Håndsvingfjær, armsvingfjær og sjertfjær mytes, med få unntak, årlig. Den vanligste tiden for dette er umiddelbart etter hekkesesongen, selv om det kan variere noe. Noen sjøfugler myter i hekkesesongen. Noen arktiske arter begynner mytingen rett etter hekkesesongen, men avbryter prosessen for å kunne forlate området før vinteren kommer. (Fugler trekker ikke når de er i full, aktiv vingefermyting – i det minste gjelder dette spurvefugler). Noen trekkfugler utsetter mytingen til de er kommet frem til vinteroppholdsstedet. Hos de fleste rovfugler og ugler, går mytingen langsomt gjennom hele året. De fleste ender og gjess myter håndsving- og armsvingfjærene samtidig, og er i en periode ikke flygedyktige.

Hos de fleste arter fornyes kroppsfjærene samtidig med mytingen av håndsving-, armsving- og sjertfjærene, og hos mange arter blir de mytt en gang til før hekkesesongen begynner (en delvis myting av sjertfjærene og de indre vingefjærene kan også forekomme på denne tiden). Ut fra det som nå er blitt skrevet, er det klart at kunnskap om myting kan være avgjørende for en korrekt aldersbestemmelse. I tillegg til det som står i Svensson's bok **Identification guide to European Passerines**, finnes den meget nyttige BTO-publikasjon **Moult in Birds**.

7.4.3. Rugeflekk

En rugende fugl mister alle dunfjærene på buken og den nedre del av brystet – nye fjær vokser først ut når hekkingen er slutt for året. Rugeflekken er vanligvis skjult av andre fjær, men finnes lett ved forsiktig blåsning. Det nakne skinnets får ekstra blodtilførsel og blir rødaktig. Hos arter hvor begge kjønn deltar i rugingen, utvikler begge rugeflekk. Dersom hannens rolle kun er å hindre eggene fra å bli kalde – slik som er tilfellet hos en rekke arter – mister han kun

7.5. BIOMETRI

7.5.1. Begrunnelse for å ta mål

Ringmerkingssentralen er i prinsippet ikke interessert i å motta måleserier av fugler. Arkivering og behandling av slike data faller utenfor sentralens prioriterte arbeidsoppgaver. Det er imidlertid fullt lovlig å bruke de vanlige ringmerkingsskjemaene for notering av mål (i kommentar-feltet), for så å ta fotokopi av sine egne merkelister før de blir sendt inn til sentralen.

Mål på fugler er utviklet på zoologiske museer, og er opprinnelig beregnet brukt på tørre fugleskinn. Noen av målene er lette å ta på et skinn, mens teknikkene ved en del av målene er meget vanskelige å overføre til levende fugler. Et godt eksempel er lengden av tars, spesielt på en del ikke-spurvefugler. Omvendt er en del mål velegnet på levende fugler, og av gode grunner umulig å ta på fugleskinn. Et godt eksempel her er "hode-nebb", et meget velegnet mål bl.a. ved kjønnsbestemmelse av måker. På et fugleskinn er bakre del av hodeskallen ofte fjernet for å få rensket skallen under skinnleggingen.

De lineære mål av vinge, nebb, tars og stjert, og som alltid blir notert i mm, er fundamentale taksonomiske (som har med klassifiseringen å gjøre) karakterer hos fuglene. Målene har verdi

- ved å skille svært like arter
- ved å skille underarter
- ved kjønnsbestemmelse
- i studier av vekststighet hos ungfugler
- i studier av vekststighet av armsving-, håndsving-, og stjertfjær, og likeledes fjærslitasje
- i vekststudier

Uansett hvilke mål som tas, og hva som er hensikten med måltakingen, er det et ufravikelig krav at metoden noteres (og evt. beskrives).

7.5.2. Måling av vinge

Vingelengden kan defineres som avstanden mellom den ytterste enden av vingeknoken til spissen på den lengste håndsvingfjæren på en sammenfoldet vinge. Dessverre er ikke vingen på en fugl en enkelt todimensjonal struktur. I tillegg til sidekrumningen på håndsvingfjærene, er det en krumming både på langs og tvers over vingen. Der er tre hovedmåter å måle vingelengden på, avhengig av om en fjerner ingen, noen eller alle disse krumningene. En linjal med stopper er nødvendig for alle disse tre metodene.

Vingemål tatt med metode I og II er mer sammenlignbare med de en får fra museumsskinn (hos disse forekommer det alltid krumpling), og i ethvert studium hvor det er nødvendig å sammenlikne med museumsdata, vil det være mest fornuftig å benytte en av disse to metodene. **For alle andre formål er fordelene med metode III størst, og det er denne metoden som benyttes ved utveksling av data internasjonalt.**

Vær oppmerksom på at de vingelengde-data som er oppgitt i Svenssons bok er innsamlet ved hjelp av metode II. Når en publiserer resultater, eller utveksler data med andre forskere, skal en alltid gjøre oppmerksom på hvilken metode som er benyttet. Selv om en mellom erfarne merker som arbeider jevnlig sammen kan oppnå sammenliknbare mål ved alle tre metodene, er et slikt forhold ikke vanlig. Ved å bruke et stort materiale, kan en til en viss grad eliminere den individuelle variasjonen.

Metode I. Ikke-flatet vinge, gir minimumslengde. Ikke anbefalt.

Med vingen lukket og parallell med kroppens lengdeakse holdes vingeknoken mot stopperen på linjalen, og spissen på den lengste håndsvingfjæren brukes som en pekestokk mot linjalens skala. Håndsvingfjærene må ikke presses mot linjalen. Mål som tas på denne måten viser små avvik mellom ulike merker hva angår små spurvefugler. Metoden er mindre tilfredsstillende for mellomstore fugler, særlig vadere og arter som fårseiler, hvor håndsvingfjærene har en markert sidekrumning, og denne kan variere fra gang til gang. Forsøk har vist at vingelengden til en myrsnipe kan, med denne metoden, variere med så mye som 5 mm, avhengig av om den er våt eller tørt. Fukthet har tilsynelatende den effekt at den naturlige krumningen reduseres, og således får en et større vingemål. Det bør også bemerkes at ved å bære en fugl i en pose, selv for kort tid, økes sidekrumningen midlertidig (slik at lengden som måles blir unaturlig kort). Krumningen kan også bli betørt når en tar en fugl ut av et fangstnett, særlig hvis vingen har kommet gjennom maskene.

Vingelengden til store fugler har blitt målt ved å strekke en målesnor fra forkanten av vingeknoken til spissen av lengste håndsvingfjær, langs vingens

overflate. En vil imidlertid få mer sammenlignbare resultater ved å benytte metode III og et metermål eller en bordkant.

Metode II. Flatet vinge, gir en mellomliggende verdi. **Ikke anbefalt.**

Linjalen føres under den naturlig bøyde (og sammenfoldede) vingen, og vingeknoken presses lett mot stopperen. Vingen flates deretter mot linjalen ved å trykke lett på hånddekkfjærene. Dette medfører at krumningen både på langs og på tvers av vingen elimineres helt eller delvis, men håndsvingfjærene beholder sin naturlige form, slik at den naturlige sidekrumningen på vingen er tilstede.

Selv om en ved denne metoden kan få pålitelige vingemål, skal en være klar over at variasjoner i trykket mot linjalen kan forårsake mindre forskjeller i vingelengden. Av denne grunn er de mål en tar på denne måten mindre sammenlignbare mellom forskjellige merker, og også for en merker alene. Dessuten har denne metoden de samme svakheter som metode I med hensyn til de faktorer som påvirker den naturlige sidekrumningen.

Metode III. Flatet, utstrakt vinge, gir maksimumslengde. **Anbefalt metode.**

Ved denne metoden, i tillegg til et fast trykk mot vingen som i metode II for å fjerne krumningene på langs og på tvers av vingen, fjernes også sidekrumningen så langt dette er mulig. Dette gjøres ved å la vingeknoken hvile mot stopperen, strekke ut lillevingen (alula) slik at denne kommer mest mulig på linje med den lengste håndsvingfjæren, og deretter bruker en tommelen på den frie hånden til å rette ut den lengste håndsvingfjæren til maksimal lengde ved å stryke fingeren langs fjærskafet fra basis til spiss, mens en hele tiden presser lett mot linjalen. Det må understrekes at en ikke må gjøre noe forsøk på å rette ut fjæren ved å dra i spissen. Små forskjeller i vingelengden kan også forekomme ved denne metoden siden fjærene ikke alltid strekkes helt ut, men de feil som skyldes ulike faktorer påvirkning av sidekrumningen reduseres sterkt. Det er imidlertid viktig å holde vingen sammenfoldet og parallell med fuglens lengdeakse. Vær oppmerksom på at mange ringmerkere bruker en variant av denne metoden (Kellms metode, se Svensson) uten å være klar over det. Om vingen holdes inntil eller ut fra fuglens kropp, vil også påvirke måleresultatet. Den største feilkilden kan likevel være at enkeltpersoner varierer sin egen målepraksis over tid.

En svartrost som måles både med metode II og III vil som regel få 2–3 mm større vingelengde med metode III.

Grad av nøyaktighet. For fugler som er små nok til å måles med en 30 cm lang linjal, anbefales det å måle vingen til nærmeste mm.

7.5.3. Måling av 3.håndsvingfjær

Flere undersøkelser har vist at måling av håndsvingfjærene gir et godt mål for vingelengden, siden det finnes en klar sammenheng mellom disse størrelsene. De samme studier har vist at lengden av 3.håndsvingfjær viser størst sammenheng med den totale vingelengden. En linjal med pinne (i stedet for stoppkant) føres inn mellom 2. og 3.håndsvingfjær til den treffer kanten av skinnnet, og deretter strekkes 3.håndsvingfjær fullstendig ut ved å bøye den litt utover. Lengden kan nå avleses direkte. **Stadig flere anbefaler sterkt denne metoden.** Det utelukkes ikke at denne metoden etter hvert vil erstatte tidligere brukte teknikker.

Grad av nøyaktighet. For fugler som er små nok til å måles med en 30 cm lang linjal, anbefales det å måle fjæren til nærmeste 0,5 mm.

7.5.4. Måling av nebb

Den konvensjonelle taksonomiske metoden er å måle fra spissen av nebbet til der nebbet forener seg med skallen hos spurvfeuglene, til vokshuden hos ugler og rovfugler, og til fjærene hos vadere og andre arter med langt nebb (Fig. 7.2. a-c).

Til denne målingen brukes enten passer eller skyvelær – mange foretrekker passer. Passeren må holdes slik at spissenes sider hviler mot de to endepunktene (se fig. 7.2.). Nebblengden bør ikke måles fra neseborene, selv om dette av og til blir praktisert på museer. Det er farlig for fuglen å rote rundt med spissen av passeren i dens nesebor.

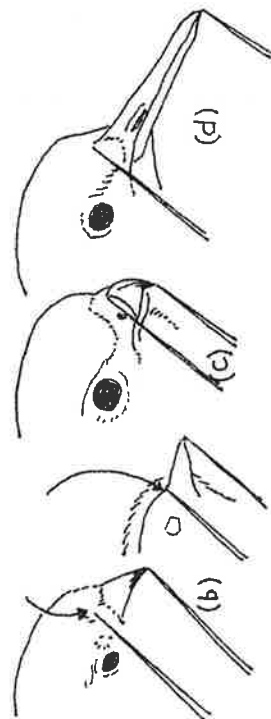

Fig. 7.2.

Total hodelengde (hode+nebb) er et godt absoluttmål som kan tas med skyvelær, men som anbefales foretatt med spesialinsrumenter. Hos mange arter med lang, skrånede panne er overgangen mellom nebb og skalle nesten umerkelig, noe som fører til vanskeligheter ved måltakingen.

Grad av nøyaktighet. Det anbefales at nebb lengden vanligvis måles til nærmeste 0,5 mm, eller til nærmeste hele mm hos store fugler som f.eks. gråtegre og storspove.

7.5.5. Måling av tars

Tradisjonelt tas dette målet fra senkningen i helleddet til basis av det siste komplette skjellet før tærne (Fig. 7.3.a). Det er lengden av tarso-metatarsal-beinet vi måler. Også her brukes vi passer eller skyvelær. Måling av tars med en vingemåler (fig.7.3.b og c) er en enkel og anbefalt metode.

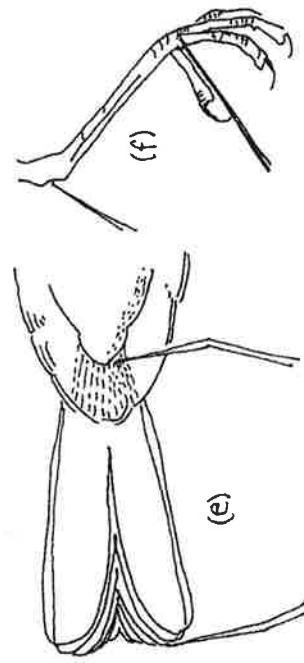

Fig. 7.3

Grad av nøyaktighet. Det anbefales normalt en nøyaktighet på 0,5 mm, eller til nærmeste hele mm hos fugler hvor tarsen er 60 mm eller lenger.

7.5.6. Måling av stjert

Den enkleste metoden er å føre en linjal (uten stopper) langs undersiden av stjerten – dvs mellom stjertfjærene og de undre stjertdekkfjærene – til den stopper mot stjertfestet. Denne metoden er nærmere beskrevet i Svensson's bok **Identification Guide to European Passerines**.

Mange ornitologer måler stjerten fra oversiden ved å føre linjalen mellom stjertfjærene og de øvre stjertdekkfjær. Denne metoden gir ofte 2–3 mm lenger stjern enn målt fra undersiden. Det er derfor viktig å beskrive metoden som benyttes.

I litteraturen finnes det også beskrevet en metode hvor en passerspiss føres gjennom øvre stjertdekkfjær. Dette medfører en risiko for fuglen, siden det da er lett å skade en kjertel som ligger i dette området. **Denne metoden anbefales derfor ikke.**

Grad av nøyaktighet. Stjerten bør vanligvis måles til nærmeste hele mm.

7.5.7. Advarsel angående måltaking

Myting, slitasje eller tap av fjær kan forårsake falske eller feilaktige mål. Det er også sannsynlig at en fjær eller senere fanger individer som er betydelig større eller mindre enn gjennomsnittet. Av årsaker som disse bør en alltid kontrollere et uventet mål, eller ta et tilsvarende mål på fuglens andre side. Vanligvis bør et mål behandles med forsiktighet, og i taksonomiske studier betraktes som en av flere faktorer (slik som draktkarakterer) når bedømmelsen foretas. Nøyaktighet må tilstrebes og er ikke noe en oppnår automatisk ved å benytte en standardmetode. Selv erfarne merkere oppdager at mål på kontrollfangede individer varierer rundt et gjennomsnitt, men ved forsiktighet kan avviket bli så lite at det ikke betyr noe i en serie med mål. I detaljerte taksonomiske studier bør feilmargine minimaliseres ved at samme person tar alle mål.

Alle som er under opplæring for å bli ringmerkere bør få anledning til å øve seg i målemetodikk, og resultatene bør kontrolleres av den som er ansvarlig for opplæringen. **Det anbefales at skinn eller døde fugler benyttes innledningsvis.** Dersom en tar samtlige mål av en fugl, betyr dette en forlenget stressituasjon for fuglen. Av denne grunn bør dette gjøres kun for spesielle formål – f.eks. arts- eller underartsbestemmelser, spesialstudier, eller ved opplæring av andre. Vingelengden er det mest anvendelige enkeltmål en kan ta.

Det har liten hensikt rent rutinemessig å samle inn biometriske data dersom disse ikke bearbeides videre. Merkeren bør enten selv publisere resultatene, eller stille datamengden til disposisjon for andre.

7.6. VEKT

Små fjørvekter (Pesola anbefales) er for de fleste tilfeller nøyaktige nok, **men de må kalibreres regelmessig**. Den mest egnede måten å veie en fugl på er å plassere den i en kremmerhusformet plastpose med hodet ned og beina bakover. Ved å velge riktig størrelse, kan en klare seg med to trakter for alle arter i størrelse mellom fuglekonge og svarttrøst. Det er to fordeler med denne metoden; for det første blir fuglens vinger presset mot kroppen slik at en unngår flaksing, og for det andre så behøver en ikke kontrollere vekten av trakten så ofte.

Dersom en benytter en tøypose (anbefales ikke), må denne veies umiddelbart etter hver fugl ellersom posen pleier å bli tyngre p.g.a. fuktighet og ekskrementer fra fuglene, eller lettere p.g.a. fordampning.

Kontrollfangede fugler gir et særlig interessant materiale. Hver kontroll bør betraktes som en ny fugl hva angår mål og vekt. Vekten varierer i løpet av dagen, ofte (jfr. 8.1.2). **Derfor bør fangsttidspunktet alltid noteres**. Bruk lokaltid, og hel time som nøyaktighet. Siden vekten delvis er avhengig av størrelsen, er det ønskelig at vingelengden også noteres, slik at en får et mål for om fuglen er stor eller liten.

Grad av nøyaktighet. En analyse av vektdata ville være enklere dersom alle merkerte brukte samme nøyaktighetsgrad. For småfugler anbefales en nøyaktighet på 0,1 g.

7.7. VINGEFORMEL

Vingeformelen er et hjelpemiddel som kan brukes til å artsbestemme en fugl. Den uttrykker det relative lengdeforholdet mellom håndsvingfjærene. For dette formålet blir håndsvingfjærene nummerert fra vingsens ytterkant inn mot kroppen. Hos spurvefugler er det vanligvis 10 håndsvingfjær. Den ytterste nummer en – er til vanlig svært mye mindre enn de andre, og hos noen arter er den rudimentær (utviklet, forkjølet). **I myttestudier er det vanlig å nummerere håndsvingfjærene fra midten av vingen og ut mot vingekanten**, dvs. motsatt av hva vi gjør ved beskrivelse av vingeformelen. Armsvingfjærene blir alltid nummerert mot kroppen, men tross det er det forskjeller: mange ornitologer skiller mellom seks ytre og tre indre armsvingfjær, mens de som arbeider med myting ikke skiller mellom disse. Dette gjør at uttrykket "indre armsvingfjær" blir tveetydig, og når en bruker det, bør en derfor presisere hva en

mener.

Vingen må ikke strekkes ut når vingeformelen skal bestemmes (se Fig. 7.5). Det eneste som er nødvendig er å spre fjærene slik at spissen på alle håndsvingfjærene blir synlig. Dersom den første håndsvingfjæren er svært kort, kan den være skjult under hånddekkfjærene. Andre fjær kan også saknes, enten på grunn av myting eller tilfeldig tap. Det første som må gjøres er derfor å telle antall håndsvingfjær. Dermed må en, fra undersiden av vingen, undersøke basis til enhver avgjørende fjær etter tegn (rester av fjærhylse) som kan tyde på nylig myting, slik at fjæren av denne grunn ikke er helt utvokst. Når en så har forvisst seg om at vingen er komplett, måler en avstanden mellom fjærspissene mens vingen ligger helt i ro og sammenfoldet. Til dette kan en bruke en linjal eller millimeterpapir på en papplatt belagt med kontaktplast. Ethvert mål som er avgjørende for identifisering bør måles på begge vinger, og aller helst av to personer.

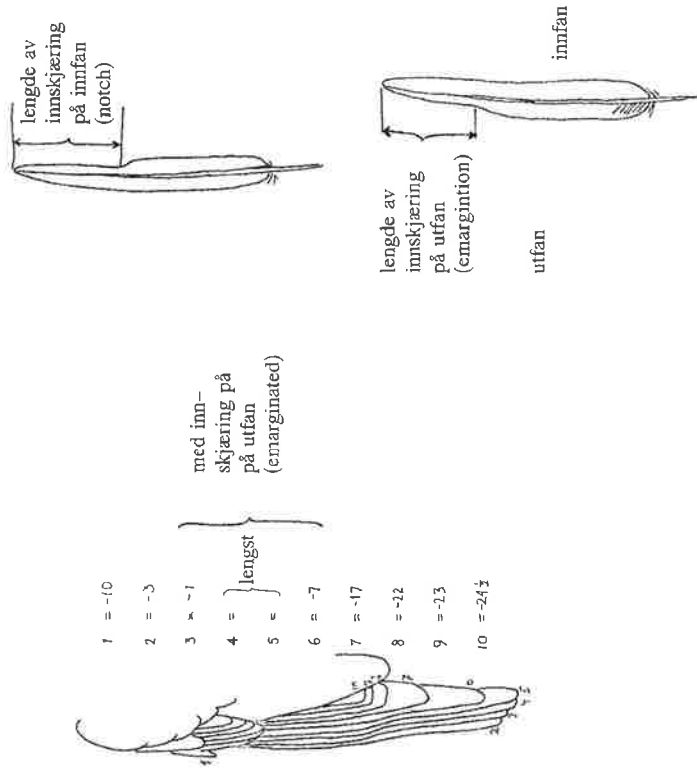

Fig. 7.4.

I de tre BTO-guidene: **Identification for Ringers, 1. The Genera Cettis, Locustella, Acrocephalus, and Hippolais; 2. The Genus Phylloscopus; 3. The Genus Sylvia**, blir lengden av den korte første håndsvingfjæren oppgitt som så og så mange mm kortere eller lenger enn hånddekkfjærene (det samme er tilfelle i Svensson's bok **Identification Guide to European Passerines**). Lengden av de andre ni håndsvingfjærene er oppgitt som antall mm kortere enn den lengste håndsvingfjæren (jf fig. 7.5.), eller blir sammenliknet med lengden av en eller flere håndsvingfjær.

I Lars Svensson's bok **Identification Guide to European Passerines** oppgis lengdeforholdet mellom ulike håndsvingfjær på følgende måte (eks. løvsanger)

2nd p.=5/6 or =6 (=6/7) [=5]

Dette betyr at spissen på 2. håndsvingfjær faller mellom spissene på 5. og 6. håndsvingfjær, eller er like lang som 6. håndsvingfjær. Mer uvanlig er det at spissen på 2. håndsvingfjær kan falle mellom spissen på 6. og 7. håndsvingfjær, og helt unntaksvis kan 2. håndsvingfjær være like lang som 5. håndsvingfjær.

I de tilfeller hvor fjærstrålene på ytre del av håndsvingfjærets utfan er kortere enn de øvrige, og således danner en brå innsnevring av fanet, sier en at fjæren er innskåret på utfan (eng. **emargination/emarginated**) (se fig. 7.4.). Siden innskjæring på en eller flere fjær ofte er avgjørende for å bekrefte artsbestemmelsen, er det viktig å være klar over at innskjæringene ofte kan være ubetydelig, og at den endog kan forsvinne helt på en sterkt slitt fjær.

Hos noen sangere og etler er der en liten men viktig innskjæring på innfanet av 2. håndsvingfjær (eng. **notch/notched**) (kan også forekomme på 3. og 4. håndsvingfjær), se Fig. 7.4. Posisjonen av dette i forhold til andre fjær kan avgjøre artsbestemmelsen. Posisjonen av de store innskjæringene på innfanet hos rovfugl kan også være et viktig hjelpemiddel for artsbestemmelse, f.eks. å skille tårnfalk fra rødfalk.

Selv om vingeformelen er en utmerket hjelp ved artsbestemmelsen i vanskelige grupper som piplerker, fluesnappere og sangere, så er den ikke idiotsikker, og så det må derfor vises forsiktighet. Fjærdrakt og struktur bør vurderes først, og så bruker en vingeformelen som en kontroll. I tillegg til det som allerede er nevnt om tap av fjær og fjær som ikke er fullt utvokste, bør følgende bemerkes:

– hos de arter som myter etter at hekkesongen er avsluttet i juli og august, er håndsvingfjær og armsvingfjær sterkt slitt den påfølgende vår. Det er derfor nødvendig å være forsiktig om sommeren, særlig med Phylloscopus-

sangerne, hvor innskjæringen på den 6. håndsvingfjæren kan være utydelig p.g.a. slitasje. Hos noen arter eller individer blir sensommermytingen utsatt til de kommer til overvintingsområdet, og noen ganger kan individer vise tegn til myting under trekket. Hos disse kan de voksne under høsttrekket ha svært slitte håndsvingfjær (f.eks. lappsanger og spottesanger).

– hos noen Acrocephalus og beslektede sangere er det nødvendig med den største grad av nøyaktighet når en bestemmer posisjonen til innskjæringen på innfanet på 2. håndsvingfjær i forhold til de innerste håndsvingfjærene og armsvingfjærene. Denne innskjæringen på innfanet finner en også hos noen andre slekter, f.eks. Hippolais og Sylvia.

– hos piplerker er det den relative lengden av 4. håndsvingfjær en hjelp for artsbestemmelsen, men nok en gang, vær oppmerksom på piplerker i myting, og forviss deg om at 4. håndsvingfjær er utvokst og at 2. håndsvingfjær er tilstede og ikke bare i fjærhylen eller endog borte.

– vær klar over at sangere i ulike slekter kan ha svært lik vingeformel, f.eks. hagesanger og myrsanger.

En god regel er å notere i forkortet form detaljer i vingeformelen, selv for de vanlige artene. Dette tjener som en påminnelse om å kontrollere de riktige karakterene og å bekrefte artsbestemmelsen. Det er også til uvurderlig hjelp dersom fuglene blir kontrollert av en annen ringmerket og bestemt til en annen art!!

To eksempler på slike forkortede vingeformler for Phylloscopus-sangere nevnes:

4, E6, 2=7/8 en typisk gransanger
3, E5, 2=5 en typisk løvsanger

Disse viser i rekkefølge 1) håndsvingfjæren som danner vingespissen, 2) den innerste av de håndsvingfjærene som har innskjæring på utfanet (E=emarginated), og 3) forholdet mellom den 2. håndsvingfjær og de andre håndsvingfjærene.

Til slutt må det nevnes at de vingeformler som er gitt i det meste av bestemmelleslitteraturen er basert på museenes skinnsamlinger. Siden slike skinn krymper i fjærfestene i ulik grad, kan de mål som har blitt tatt være noe forskjellig fra tilsvarende mål på levende fugler. Vingeformelen er likevel et nyttig hjelpemiddel ved artsbestemmelse av sjeldne og/eller svært like arter, og blir ofte krevet som dokumentasjon.

7.8. MYTESTUDIER

Mytestudier har spesiell interesse for ringmerkingen fordi nye metoder til aldersbestemmelse av enkelte arter kan oppdages.

Mytestadiet til svingfjær og sjertfjær blir målt ved å tillegge hver fjær en tallverdi, avhengig av hvor i utviklingen fjæren er kommet. Tilstanden til andre fjær noteres også, avhengig av hvor detaljert en vil gå til verks.

I mytestudier er det viktig at de tilsvarende fjær hos alle arter har det samme nummeret. I mytestudier blir håndsvingfjærene regnet fra midten av vingen og utover (descendantly), og armsvingfjærene fra midten av vingen og innover mot kroppen (ascendantly). Dette er mytsekvensen hos nesten alle spurvefugler. Sjertfjærene blir nummerert parvis fra sentrum og utover.

7.9. PARASITTER

Fuglene er verter for flere parasitter. Fra en merkers synspunkt er de viktigste:

- a) Fjærlus (**Mallophaga**) er svært små, og vi har mange arter.
- b) Lusfluer (**Hippoboscidae**). Noen få arter er vanlige på fugler om sommeren og høsten.
- c) Lopper (**Siphonaptera**) kan det finnes flere arter av på samme fugl, særlig og våren og sommeren.
- d) Blodmidd (eks. flått), vanligvis på nymfestadiet, finner en ofte festet til huden rundt øynene, i gapet og nebbroten, men også enkelte ganger blandt fjærene i nakken og øvre del av ryggen.
- e) Midd, nesten mikroskopiske, finnes noen ganger i store mengder.

Ringmerkerne kan samle inn materiale til de som studerer fugleparasitter. Ektoparasittene (de som lever utvendig på fuglene) samles i dramglass i f.eks. 70% alkohol. Det må ikke samles parasitter fra mer enn en fugl i samme dramglass. Følgende opplysninger må følge med hvert glass (skrives med blyant på en papirbit som legges inn i røret):

- dato og fangststed

- ringnummeret til vertsfuglen

- art, alder, kjønn og status til vertsfuglen

- om vertsfuglen var trekkfugl eller fra den lokale bestanden

- hvor parasitten satt på fuglen (dersom dette vites nøyaktig)

Innsamling av parasitter bør ikke med til det rutinemessige arbeidet i ringmerkingssammenheng. Ringmerkingssentralen vil likevel bemerke at dersom noen begynner med slike undersøkelser, er det like viktig å registrere de individene en har undersøkt og ikke funnet parasitter på.

- kontrollskjema for egen merking (på annen lokalitet)
- kontrollskjema for fremmed (norsk) merking
- kontrollskjema for utenlandsk merking
- skjema for fornyelse av lisens
- skjema for tap av fugl i nett/ruser/feller
- bestillingsskjema for ringer
- bestillingsskjema for ulike skjematyper

Skjemaene vil en få ved henvendelse til Ringmerkingssentralen.
Noen skjema er på farget papir for å lette arbeidet ved sentralen.

KAPITTEL 9 FORHOLDET TIL PUBLIKUM

9.1. GENERELLE FORHOLD

Ringmerking er en aktivitet som ofte foregår på avsidesliggende steder og på uvanlige tidspunkt. Områder som er velegnet for fangst med felle eller fangstnett ligger ofte på privat grunn, i naturreservater, eller lignende. Ringmerkeren må innhente grunneierens tillatelse til å arbeide på stedet, dessuten må merkeren varsle viltmemnda i kommunen og den lokale politimyndighet om at fangst av fugler skal foregå. Det er verdt å merke seg at det en selv opplever som en helt normal aktivitet kan virke merkelig eller ulovlig på en forbipasserende eller en grunneier. Tilfeldige forbipasserende som dumper borti ringmerkingsaktiviteter kan bli så oppslukt av det de ser at de senere kvalifiserer seg til å bli ringmerkere. En kan imidlertid like gjerne treffe på personer som uttrykker misnøye, som undersøger om dette er legal aktivitet, om arbeidet er humant og om arbeidet i det hele tatt har noen hensikt.

Merkerens oppførsel når han er i kontakt med andre kan bety mye for å øke interessen for ringmerking, dessuten kan det forbedre publikums generelle kunnskapsnivå og lede til bedre og flere gjenfunnsrapporter.

9.2. TILLATELSE TIL Å DRIVE RINGMERKING

9.2.1. Generelt

På alle potensielle ringmerkingslokaliteter må en ta kontakt med grunneier for å få tillatelse til å drive ringmerking. Det finnes ingen verre måte å "søke om tillatelse" på enn å bli anklaget for å ha tatt seg til rette eller for å ha brutt regelverket for et område. I mange tilfeller er det nok med en uformell samtale med grunneieren. Når det er snakk om flere eiere, industriområder eller områder som eies av det offentlige (f.eks. Statens Skoger, friluftsråd, kommuner, fylker eller militære områder), er det ofte nødvendig med en skriftlig søknad. Det er alltid best å be om en skriftlig tillatelse til å fange og ringmerke fugler. Selv på områder som er "åpne for publikum" er det ofte i strid med reglene og alltid dårlig takt og tone å sette i gang med ringmerking uten å ha bedt om tillatelse.

Når en har skaffet seg tillatelse til å arbeide i et område kan merkeren starte opp. Det vil ofte vise seg at det er nødvendig å trimme vegetasjonen noe for å skape gode fangstnettplasser. Igjen er det viktig å skaffe seg tillatelse på forhånd. Det er ofte fornuftig å ta det med ro før en ber om ytterlige ytelser fra grunneieren. Det er lettere å få tillatelse til å foreta mindre inngrep i vegetasjonen når grunneieren har fått tid til å venne seg til den nye aktiviteten og har fått tillit til arbeidet. I mellomtiden kan en binde opp greinene med tråd.

Det burde være unødvendig å si at en ringmerker må være svært nøye med å ta hensyn til eierinteressene. Unngå å gjøre skade på avling i vekst, plantefelt og gjerdet og unngå å forstyrre dyr på beite. Grunder må lukkes omhyggelig. Det skal aldri ligge igjen søppel etter ringmerkere. Når ringmerkeren har en ansvarlig oppførsel, er det mange grunneiere som er villig til å gi betydelige privilegier til merkeren og får en fin interesse for arbeidet.

9.2.2. Naturreserverater og andre spesielle områder

Det foregående avsnittet gjelder i alle områder, men før en tenker på å drive ringmerking i et reservat, landskapsvernområde, nasjonalpark eller andre vernede områder, må merkeren ta kontakt med forvaltningsmyndighetene for området for å få en skriftlig tillatelse. For at praksisen skal bli så lik som mulig over hele landet, har Miljøverndepartementet utarbeidet et skriftlig utarbeidet av slike saker ved de respektive miljøvernavdelingene i fylkene.

9.3. INTERESSERTE FORBIPASSERENDE

Det er få mennesker i Norge som ikke har hørt om ringmerking. På den annen side er det få mennesker som har sett et ringmerkingslag i arbeid, eller vet mye om emnet ringmerking, dette til tross for publisitet i presse, radio og fjernsyn. En turgåer som slumper bort ringmerkere er ofte interessert i å finne ut hva som skjer og kan gjerne lure på om fuglene fanges med lysskye hensikter. Slike tilfældige besøkende må en ta godt imot og betrakte som muligheter for å spre positiv informasjon.

De fleste merkerer har stor glede av den nære kontakten med fuglene og kan la den besøkende få del i dette ved å vise frem en fugl i hånden (om det er mulig). Unge mennesker har særlig glede av dette, og dagen kan bli en uforglemmelig opplevelse for dem. Vis frem ringet, forklar hvordan arbeidet drives, og trekk frem noen av resultatene en får fra ringmerkingen. Her kan en illustrere med

egne gjenfunn så langt det er mulig. Fremfor alt er det viktig å oppfordre personen til å rapportere alle merkede fugler som han kan komme over.

Det er viktig å styre forsiktig mellom de to ytterpunktene av å være for tilbakeholden (og dermed gi inntrykk av at en forsøker å skjule noe) og å overvelde lytteren med en mengde faglige uttrykk.

9.4. KRITIKERE

Konstruktiv/hjelpsom. "Han som viser at jeg tar feil er min venn, for han har spart meg for å fortsette å felle" har Sokrates sagt.

Dersom en del av ringmerkingarbeidet er utilfredsstillende – en ny ringdesign, en fellekonstruksjon, teknikken til en ringmerker – og dette er til ulempe for fuglene, er det best å få rettet på feilen jo før jo bedre. På denne måten vil alle personer som klager til en ringmerker eller til Ringmerkingsentralen over et forhold de har kommet over, tjene ringmerkingsaken. Det eneste som kan gjøre kritikken lite velkommen, er at en ønsker å være skyld i den. En merker må alltid forholde seg til all kritikk som rettes direkte til ham. Er forholdene slik at det kan gjelde andre merkere og annet utstyr må Ringmerkingsentralen orienteres.

Destruktiv/ødeleggende. Av og til treffer en på personer som har en svært negativ innstilling til ringmerking, selv om de ikke har noen egen negativ erfaring med denne virksomheten. Det spiller ingen rolle om dette skyldes en sterkt følelsesladet overbevisning om at ringmerking MÅ være skadelig, eller om det skyldes noe de har lest eller hørt. Sannsynligvis vil de mene at dette er svært alvorlig. Det er viktig at en alltid behandler slike personer på en danner og saklig måte. Det er ofte mulig å overbevise dem om at den oppfatningen de har ikke har noe med virkeligheten å gjøre. Det hender til og med at slike personer blir ivrige ringmerkere selv.

Noen ganger forblir gapet mellom partene stort. I slike situasjoner kan diskusjonen bli frustrerende for begge parter. Uansett hvor provosert en blir må en ikke gjøre den store feilen at en blir utålmodig eller mister besinnelsen når en person nekter å akseptere den informasjonen han får. En opphøyet diskusjon vil svært sjelden løse en oppriktig meningsforskjell, men vil heller tilspisse motsetningene.

9.5. VANLIGE MISFORSTÅELSER

Erfaring viser at så godt som all generell kritikk av ringmerking skyldes noen få misoppfatninger. Det kan være nyttig for den enkelte ringmerker å kjenne disse, noen er listet opp nedenfor. Disse kommentarene er ingen fasit og er heller ingen oppfordring til stereotyp svar. Forhåpentligvis er de nyttige for nybakte merkere som ikke har så mye egen erfaring å falle tilbake på.

"Ringene er store og tunge. Fuglene får et handikap og kan lide". Ringmerkingen er en enkel teknikk som bygger på at afterden til merkede og umerkede fugler skal være den samme. Dersom dette ikke er tilfelle ville det ikke være noe vitenskapelig grunnlag for å drive ringmerking.

Det er mange ting som tyder på at en ring som er lukket korrekt ikke er til skade. Vi ser for eksempel at om vi beregner livslengden til fugler fra reproduksjonsraten og fra ringmerkingsgjennfunn, blir de to verdiene så godt som identiske. Dette ville ikke være tilfelle om ringene forhindret at fuglene førte et normalt liv. En ville heller ikke vente å få de livslengdetabellene vi vanligvis får eller å få oppsiktsvekkende høye aldre på merkede fugler. Mer om ringer og kommentarer om emnet i avsnitt 1.4.1.

"Ringmerking er skadelig, men fakta om dette emnet blir holdt tilbake". Ringmerking har foregått i nærmere 100 år i så mange land rundt om i verden at det omfatter alle typer av klima og naturtyper. Over alt er en stort sett avhengig av publikum for å få melding om gjennfunn. Av denne grunn arbeider en aktivt for å få publisitet. Fjernsynsteam, reportere og pressefotografer har fulgt merker i felt. Selv om merkerne forsøke å skjule noe, ville dette være helt umulig i det lange løp. En skal likevel ikke undervise at enkelte fugler dør som følge av ringmerkningsaktiviteten. Men dette dreier seg om promiller av totalantallet som fanges.

"Håndtering og ringmerking skaper mye redsel for fuglene". Det finnes ingen objektiv metode for å måle frykt hos fugler. Det er i alle fall slik at reaksjonene på å bli håndtert varierer mye fra fugl til fugl og fra art til art. Når vi dessuten ser hvor lett og regelmessig en del fugler går gjentatte ganger i en felle, må vi anta at fryktooplevselen har kort varighet (jfr. 5.4.).

"Det er for mye ringmerking". Muligheten for gjennfunn varierer fra art til art. Gjennfunnsprosenten er under 0,2 for flere små trekkfugler og så høy som 40 hos knoppsvane. Skal en utføre en analyse må en gjerne ha 200 gjennfunn for å være noenlunde sikker på at en får meningsfulle resultater. For mer detaljerte studier kan en trenge tusenvis av gjennfunn.

Innen ringmerkningsvirksomheten er en svært interessert i å drive overvåkning av et stort antall arter. Ved denne type studier må en arbeide med gjennfunns- materialet for hver årsklasse og undersøke hvordan gjennfunnene er fordelt utover året og hva som er dødsårsaken. Forandringer i gjennfunnsbildet gir et tidlig varsel om at det har skjedd noe som har negativ innvirkning på fuglepopulasjonen, jfr. 1.3.

9.6. DET SKREVNE ORD

Fra tid til annen blir det publisert brev eller artikler som kritiserer ringmerkingen. Er de faktiske forhold slik som det er beskrevet, og har en ringmerker handlet klanderverdig, er det en berettiget klage, og den dårlige publisiteten er ikke til å unngå. Ofte er det dessverre slik at brevet presenterer meninger i stedet for fakta. Da blir det svært fristende å parere saken med et brev som tar for seg den moisatte meningen. Erfaring har imidlertid vist at den største effekten av en slik handling er at det stimulerer til en generell debatt der de fleste deltakerne er helt fri for egen erfaring med ringmerking. I noen tilfelle kan det være nødvendig at Ringmerkingssentralen gir en autoritativ uttalelse for å renske luften.

Alvorlige feil eller mistolkninger må korrigeres så raskt som mulig, noe Ringmerkingssentralen forsøker å gjøre. Vi ber ringmerkerne om å sende inn aktuelle pressekuit til Ringmerkingssentralen. Når en merker mener det er viktig å få trykket et eget svar, noe som kan være svært verdifullt i enkelte tilfeller, må det være klart og moderat i tonen, og fremfor alt pinlig nøyaktig. Det er viktig at alle fakta som framlegges er korrekte til minste detalj. En merker som ikke kjenner alle sider av saken vil vi fraråde å svare.

Et bidrag til positiv PR får vi når en merker ser seg istand til å skrive en artikkel om ringmerking til lokalavisen. Et uvanlig gjennfunn kan være en ideell mulighet for nettopp dette.

Iblant blir Ringmerkingssentralen bedt om å skaffe bilder fra ringmerkingsaktiviteter til ulike aviser. Kompetente fotografer kan hjelpe oss ved å sende inn bilder fra alle aspekter ved fangst, håndtering, merking og måling. Bildene må ha en høy teknisk kvalitet.

9.7. FOREDRAG

9.7.1. Generelt

Det hender ofte at ringmerkere blir forespurt om å holde et foredrag. Dette er en utmerket anledning til å vekke interesse hos publikum, og kan være til fordel for ringmerkingen om det presenteres på en gjennomtenkt måte, gjerne med bevisst bruk av audio-visuelle hjelpemidler.

9.7.2. Lysbilder til foredrag

Når merkere holder foredrag om sine aktiviteter nytter de vanligvis lysbilder. Det kan dreie seg om bilder av fugler, habitater, kart, grafer/histogrammer og tabeller. Det kan være greit å ha kjennskap til noen få grunnregler og noen fototekniske tips, for å sikre at bildene er gode og letteste fra den bakerste benken i møtesalen.

Fugler i hånden:

- vær bevisst i valg av bakgrunn. Jo mer rotete den er, desto mindre effektivt blir bildet.
- hold fuglen i en naturlig stilling og sjekk om fjærdrakten er i orden. Et bilde av en stresset fugl er verre enn ikke å ha et bilde.
- prøv å unngå skitne fingre og fingernebler.

Tabeller, grafer etc.

- Forenkling, forenkling, forenkling.
- et 35 mm lysbilde er avlangt. Forsøk å lage illustrasjonen avlang i forholdet 3:2 for å kunne utnytte den tilgjengelige flaten.
- standardtesten for å sjekke om et 35mm lysbilde kan bli lest fra den bakerste benken i rommet er å holde det opp mot lyset i en avstand av 35 cm. Kan du lese alle detaljene vil bildet fungere bra.
- skriften kan være håndskrevet om den er pen (bruk svart penn). Overført tekst (f.eks. Letraset) ser profesjonelt ut, men tar ofte tid og er dyrt. Sjablong krever noe trening.

- Bruk store og fete typer.
- ved bruk av skrivemaskin er det viktig å bruke et nytt bånd. Det kan være lurt å legge et blåpapir som er snudd på baksiden av papiret for at skriften skal bli enda mer intens.
- Bruk et eget lysbilde til hvert av de punktene du vil omtale. Om nødvendig lager du to bilder av den samme tingen slik at du kan referere tilbake igjen for å sammenligne.

Fotografiske hint for kart, grafer etc

- bruk riktig film med god oppløsning.
- vil du avfotografere noe fra en bokside, f.eks. en ringmerkeringsrapport, må du huske på å legge inn et svart papir under den siden du avfoto graferer. På denne måten unngår du at bokstavene på baksiden av arket synes på forsiden.
- når du bruker kunstig belysning er det viktig å innstille den nøye for å unngå skygger.

9.7.3. Presentasjon av foredraget

Utgangspunktet for foredraget og presentasjonsmåten er like viktige som lysbildene. Du må unngå å bruke sjargong og spesialiserte uttrykk, forklar dem om de brukes. Etersom foredraget skrider frem vil tilhørerne få en oppfatning av foredragsholderens holdning til fuglene. De fleste merkere har en medfølelse holdning, men et uheldig ordvalg eller vektlegging kan bli oppfattet som tankeløshet eller til og med likegyldighet.

9.8. KONTAKT OG SAMARBEID MED ANDRE MERKERE

Ved oppretning av nye merkere er det svært viktig med personlig veiledning. De ferdighetene som skal tilegnes er av en praktisk natur og oppfattes lettest ved å se på og å få rettleidning mens en samler seg praksis. Kontakt mellom kvalifiserte merkere er viktig for å beholde høy standard. Bortsett fra den nære tilknytning mellom ringmerkeringspartnere eller innen ringmerkeringsgrupper, kan

det foregå samarbeid om prosjekter. Uansett hvordan kontakten foregår er det verdifullt å få slike anledninger til gjensidig læring, hjelp og for å få kjennskap til forbedrede metoder. Det er også den mest effektive måten til å hjelpe personer som ikke har den nødvendige standard på enkelte områder. Gjennom samarbeid med de andre vil man antagelig bli oppmerksom på sine feil. Om nødvendig kan en fortelle årsaken til problemene med diskrete antydninger. Dette vil som regel være nok til å få den ønskede forbedring. Skulle merkeren mot formodning ikke reagere, selv på mer direkte kritikk, er den eneste farbare vei å rapportere forholdet til Ringmerkingssentralen slik at saken kan rettet formelt. Enhver ringmerker må være forberedt på å overholde også denne plikten (se kap. 1.5.), men skjer den nødvendige grundighet i valg og trening av aspirantene skulle det ikke bli nødvendig. **Det finnes ingen plass innen ringmerkingssystemet for personer som bevisst bryter reglene.**

Det hviler et stort ansvar på merkere som er tvunget til å arbeide alene fordi de bor langt fra andre merkere. Den isolasjonen som kan gjøre arbeidet ekstra verdifullt, avskjærer vedkommende fra hyppig kontakt med andre. Han lærer ikke hvordan en kan nytte det nyeste utstyret, og etter som tiden går kan han arbeide på en foreldet måte. Det er ønskelig at slike merkere holder seg oppdatert ved å besøke seg på ringmerkingstasjoner og delta på ringmerkingssamlinger med jevne mellomrom.

Nær tettbebygde områder kan det oppstå et helt annet problem. Det det er få ringmerkinglokaliteter og mange merkere kan det bli fare for at to eller flere merkere hevder at den samme lokaliteten er deres eget domene. Ringmerkingssentralen vil i slike tilfeller oppfordre til samarbeid og til å danne en ringmerkingssgruppe. Ringmerkingssensens forplikter en til å la egne særinteresser komme i annen rekke. Det viktigste er at de impliserte parter møtes med vilje til kompromiss.

9.9. TILFELDIG MERKING:

Mange merkere synes det er interessant å drive merking når de besøker nye områder. Dette har verdi i områder der det ellers forekommer lite eller ingen ringmerking. I mer tettbefolkede områder er det viktig å huske på at det kan være aktive lokale merkere.

Skal en besøke ukjente områder der en ikke har noen personlige kontakter, vil litt forhåndsplanlegging hjelpe til å gjøre det meste ut av turen, dette er avgjørende om en planlegger en "ringmerkingsekspedisjon". Det er viktig at en

kontakter Ringmerkingssentralen eller den lokale ringmerkingssgruppa. Et annet viktig skritt er at en bør skaffe seg et kart i målestokk 1:50000. På kartet kan en finne aktuelle områder og til og med lokalisere huset der en må spørre om tillatelse til å drive arbeidet.

Å lete opp grunneierne for å få tillatelse kan være et stort problem ved tilfeldig merking, særlig i hei og fjellområder der det er få gjerder som kan forklare eierinteresser. I områder med felleseie er det lite sannsynlig at noen har innsigelser mot at noen kull med spurvfugler blir ringmerket. Dette kan en ikke anta når det gjelder store rovfugler. Noen kan holde reiret under oppsikt, dessuten må en ha særlig tillatelse til å merke enkelte slike arter. På lignende vis er det om en planlegger en større operasjon der en kan hende har telteir i flere dager og vil bruke fangstnett. I slike tilfeller må en få tillatelse både til å slå opp telt og til å fange og merke fugler.

